

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง: กรณีศึกษา
การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
A Prototype Model Development of Learning Process on Sufficiency
Agricultural Community: A Case Study of Agricultural Area
Management in Phanom Rung Subdistrict Municipality Buriram Province

โดย

ดร.ลำพอง กลมกุล และคณะ
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766019

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง: กรณีศึกษา
การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
A Prototype Model Development of Learning Process on Sufficiency
Agricultural Community: A Case Study of Agricultural Area
Management in Phanom Rung Subdistrict Municipality Buriram Province

โดย

ดร.ลำพอง กลมกุล และคณะ
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766019

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Prototype Model Development of Learning Process on Sufficiency
Agricultural Community: A Case Study of Agricultural Area
Management in Phanom Rung Subdistrict Municipality Buriram Province

By

Dr. Lampong Klomkul and others
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2566

Research Project Funded by
Thailand Science Research and Innovation Fund
MCU RS 800766019
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง: กรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัย	ดร.ลำพอง กลมกุล และคณะ
ส่วนงาน	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นวางแผน (Plan: P) พัฒนาพื้นที่ทดลองการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชานุภาพการสู้ โคก หนอง นา R-Model ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาพื้นที่ทดลองตามแผนและถอดบทเรียนการบริหารจัดการที่ดินด้วยศาสตร์พระราชานุภาพการสู้ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ด้วยการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) จากสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเครือข่ายชุมชนกรณีศึกษาการบริหารจัดการที่ดินตามแนวทางพระราชดำริศาสตร์พระราชานุภาพการสู้ โคก หนอง นา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล กรณีศึกษาแรกได้กล่าวถึง แรงบันดาลใจ เริ่มจากการศึกษาศาสตร์พระราชานุภาพในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ท่านทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่าง นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต กรณีศึกษาต่อมาได้มีการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จากเป็นที่รกร้าง ที่ทิ้งขยะ แนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เรียนรู้ที่โรงเรียนแก่นจน ไปเรียนรู้วิชาตามปราชญ์ ตามศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ และนำมาพัฒนาพื้นที่ กรณีศึกษาที่สามได้มีการออกแบบการเกษตรโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาดินพัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็นรมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน เริ่มต้นจากการออกแบบพื้นที่ด้วยการขุดหนองเพื่อให้มีที่สำหรับเก็บแหล่งน้ำ จากนั้นจึงนำพันธุ์พืชหลายๆ ชนิดมาทดลองปลูก และก็พัฒนาดินไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับพอมมี พอกินพอใช้ในครัวเรือน

2. พัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีการบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคก หนอง นา ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจรการวิจัย PAOR ที่มีการสร้างระบบการบริหารจัดการน้ำด้วยการขุดสระที่มีความลึกกลดก้นลงไป มีการขุดบ่อน้ำใต้ดินและใช้การดึงน้ำจากใต้ดินมาใช้ด้วยระบบโซลาเซลล์ รวมทั้งการขุดให้เป็นคลองไส้ไก่ การบริหารจัดการพันธุ์พืชในพื้นที่ มีการปลูกพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชพี่เลี้ยง ข้าว และแห่นแดงไมโครฟิลล่า การบริหารจัดการพื้นที่เชิงวัฒนธรรมและวิถีทางศาสนา เป็นการออกแบบพื้นที่ให้เป็นวิถีพุทธด้วยการหล่อองค์พระเจ้าทันใจให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งการเตรียมพื้นที่รองรับโครงการของเครือข่ายคือธนาคารข้าวของ ดร.หลวงพ่อด่าง ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมการพัฒนาดินในพื้นที่ โคก หนอง นา R-Model

3. พัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง พบว่า การบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมกับพื้นที่ ส่วนการพัฒนาเครือข่ายเป็นการสร้างเครือข่ายใน 1) ชุมชนร่วมกันในการแบ่งปันข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้สนใจ 2) การพัฒนาเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาซึ่งในกระบวนการวิจัยมีสถาบันการศึกษาในพื้นที่อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ วิทยาลัยพยาบาลบุรีรัมย์ และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายและเป็นส่วนสำคัญต่อการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างภายใต้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาทิ เครือข่ายนิสิตคณาจารย์ คณะครุศาสตร์ เป็นต้น

Research report name	A Prototype Model Development of Learning Process on Sufficiency Agricultural Community: A Case Study of Agricultural Area Management in Phanom Rung Subdistrict Municipality Buriram Province
Researcher	Dr. Lampong Klomkul and others
Division,	Faculty of Education,
Fiscal year	2023
Research grants	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objective of this research is to study a prototype of the learning process for the Sufficiency Agriculture Community from agricultural area management with good practices. To develop a prototype model for the community learning process of sufficiency agriculture through agricultural area management in Phanom Rung Subdistrict Municipality Buriram Province and to develop an agricultural area management network with a prototype model of the community learning process of sufficiency agriculture. Designed using action research according to the PAOR process by dividing the research process into 4 steps, consisting of the planning stage (Plan: P), developing a land management experiment area with royal science integrated into Khok Nong Na R-Model in Areas outside the irrigation area, practical steps (Act: A) in developing the experimental area according to the plan and learning lessons from land management with royal science integrated into the Khok Nong Na R-Model in community self-reliance according to the Sufficiency Agriculture method. Observe stage (Observe: O) by observing the results that arise from following up on practical work. and the reflection stage (Reflect: R) from what happened after the creation of the community network, a case study of land management according to the royal initiative of the King, integrated towards Khok Nong Na R-Model in community self-reliance according to sufficiency agriculture method. The research results are summarized as follows.

1. Results of the study of the prototype of the learning process for the Sufficiency Agriculture community from agricultural area management with good practices. Case studies with good practices include case studies with good practices using mixed farming practices. A case study with good practices for developing community public areas into farmland and a case study with good practices in designing

the Khok Nong Na model area. The first case study discusses inspiration, beginning with the study of royal science. His Majesty King Rama IX, who made us look like an example applied in life. The next case study involved the operation of a community learning center. From being a deserted place to dumping garbage, the idea was to develop the area to benefit the community. Learn at school to solve poverty Go learn the subject of the wise man. According to various learning centers and used to develop the area. The third case study involved a research-based agricultural design. with soil development Develop water sources Design planting areas Including allocating space to be a religious place according to the way of the villagers. Starting with designing the area by digging a pond to make room for a water source. Then take many plant species. Type of planting trial and develop the soil at the same time in order to produce enough produce to have enough to eat and use in the household.

2. Develop a prototype model of the community learning process of sufficiency agriculture through agricultural area management in Phanom Rung Subdistrict Municipality. Buriram Province found that the area was managed according to the Khok Nong Na pattern through the operational research process according to the PAOR research cycle, where a water management system was created by digging a pond with a reduced depth. An underground well is dug and water is drawn from underground using a solar cell system. Including digging to make a chicken filling canal. Management of plant species in the area various plants are planted. There is a wide variety including fruit trees, perennials, nanny plants, rice, and *Azolla microphylla*. Management of cultural and religious areas It is a design of the area in the Buddhist way by molding the Lord Buddha to be the center of spirit of the people in the community. Including preparing an area to support the network's project, namely the Cow Bank. Dr. Luang Phor Daeng This is a project that promotes soil development in the Khok Nong Na area. R-Model.

3. Develop an agricultural area management network with a prototype model of the Sufficiency Agriculture community learning process. It was found that area management is feasible and appropriate for the area. As for network development, it is the creation of a network in 1) a common community to share information that is beneficial to mutual learning between members and interested parties, 2) Network development between educational institutions. In the research process, there are institutions Study in areas such as Buriram Rajabhat University Buriram Nursing College and other educational institutions that become partners in the network and are an important part of joint activities under activities to develop the quality of life of activity participants, such as the network of students and faculty of the Faculty of Education, etc.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พร้อมคณะกรรมการจัดสรรทุน ที่อนุมัติสนับสนุนทุนวิจัยผ่านโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง: กรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์” นอกจากนี้ขอขอบพระคุณผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน โดยมี พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการ ส่วนวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เป็นต้น ที่ให้คำแนะนำและชี้แนะในระบบปฏิบัติการ ดำเนินการ และติดตามระหว่างกระบวนการดำเนินงานวิจัยด้วยความใส่ใจและเมตตา จนกระทั่งการดำเนินงานวิจัยได้สำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีส่วนต่อการให้ข้อมูลเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสังเกต และการเก็บรวบรวมข้อมูล ทุกภาคส่วนจนกระทั่งได้ข้อมูลสำหรับดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารของคณะครุศาสตร์ ประกอบด้วย คณบดีคณะครุศาสตร์ รองคณบดีคณะครุศาสตร์ และขอขอบคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่ของคณะครุศาสตร์ทุกท่านที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยและคณะ ได้รับทุนวิจัยและปฏิบัติงานวิจัยได้จนสำเร็จลุล่วง อันจะนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนางานด้านการจัดการเรียนรู้และใช้ประโยชน์ต่อไป

คณะผู้วิจัย

20 เมษายน 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ การบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียง.....	๖
๒.๒ การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา.....	๘
๒.๓ การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษาต้นแบบ ศาสตร์ปั้นสุข โคก หนองนา R-โมเดล.....	๑๒
๒.๔ หลักธรรมที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำโครงการโคก หนอง นา R-โมเดล..	๑๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๔
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๓๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๓๒
๓.๒ การวิจัยระยะที่ ๑.....	๓๒
ชั้นวางแผน.....	๓๒
ชั้นลงมือปฏิบัติ.....	๓๒
ชั้นสังเกต.....	๓๓
ชั้นสะท้อนผล.....	๓๓
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๓๔
๔.๑ ผลการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่ การเรียนรู้เกษตรพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	๓๔
๔.๒ ผลการสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามแนวทางศาสตร์ พระราชาสู่การเรียนรู้เกษตรพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	๖๑

๔.๓ แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามแนวทางศาสตร์ พระราชาสู่การเรียนรู้เกษตรพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	๖๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๖๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๖๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๖๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๖๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๗๐
บรรณานุกรม.....	๗๒
ภาคผนวก.....	๗๖
ภาคผนวก ก.....	๗๗
ภาคผนวก ข.....	๗๘
ภาคผนวก ค.....	๗๙
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๘๙

(รอตระจสอบ)

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	การจัดสัดส่วนการบริหารพื้นที่ทางเกษตรแบบพอเพียงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่จะเป็นแหล่งสร้างห่วงโซ่อุปทานหรือแหล่งการเรียนรู้การผลิตอาหารในสถานการณ์โควิด.....	
๔.๑	การเปรียบเทียบกลไกร่วมและผลเชิงคาดหวังจากธนาคารโคกระบือ จากสมุทรสงคราม สู่ธนาคารวัวบุรีรัมย์	

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	เกษตรทฤษฎีใหม่	
2.2	โคกหนองนา โมเดล	
2.3	ศูนย์การเรียนรู้ ในระดับชุมชนบ้านดอนไม้ไฟ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ที่มา: คณะผู้วิจัย, 1 พฤษภาคม 2564)	
2.4	การบริหารจัดการพื้นที่ 3 ไร่ เพื่อรองรับการเป็นแหล่งผลิตอาหารและการเรียนรู้ในวิถีเกษตรแบบพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ หมู่ 11 บ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป๊ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ภาพ: คณะผู้วิจัย) ภาพที่ 2.5	
2.5	ความก้าวหน้าการขุดระบบชลประทานตามรูปแบบ “โคก หนอง นา พช	
2.6	กิจกรรมผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอและเยี่ยมชมฐานเรียนรู้ และร่วมกันปลูกต้นไม้	
2.7	กรอบแนวคิดในการวิจัย	
3.1	วงจรกิจยวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR	
4.1	กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีแบบโคกหนองนาโมเดล	
4.2	กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก	
4.3	กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่ด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน	
4.4	ภาพประชาสัมพันธ์การรับวัวจากโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม (ภาพผู้เขียน 1 สิงหาคม 2566)	
4.5	ความเอื้ออาทรเนื่องต่อที่เกิดจากการขับเคลื่อนธนาคารวัวคือการแบ่งปันแนะนำเป็นความรู้เกี่ยวกับเกษตรแบบยั่งยืนจากหลวงพ่อแดง นนทิวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม	
4.6	กิจกรรมวิถีพุทธ วิถีพอเพียง ของชุมชนโคก หนอง นา R+โมเดล	
4.7	การส่งเสริมกระบวนการผลิตภายในโครงการโคกหนองนา	
4.8	รับต้นกล้าพันธุ์ส้มโอ จากวัดอินทาราม สมุทรสงคราม	
4.9	แผ่นป้ายส่งเสริมกิจกรรมโครงการธนาคารวัว ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัยโคก หนอง นา R+โมเดล จังหวัดบุรีรัมย์	
4.10	Scan เข้าชม Google Site	
4.11	เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง นนทิวัดอินทาราม	
4.12	เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง นนทิวัดอินทาราม	
4.13	เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง นนทิวัดอินทาราม	

- 4.14 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรวิถีพอเพียง
- 4.15 สามัคคีชุมชนของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model
สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน
- 4.16 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และเครือข่ายเชิงวิทยาศาสตร์
- 4.17 ทีมเยาวชนจิตอาสาและเกษตรกรร่วมโครงการธนาคารวัว ร่วมพัฒนาพื้นที่
- 4.18 วันที่ 6 สิงหาคม 2566 กิจกรรมการลงพื้นที่ศึกษาดูงานจากนักศึกษาคณะ
พยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ศึกษา
- 4.19 เจ้าคณะตำบลบางภาษี ได้นำตัวแทนและผู้นำชุมชนจากอำเภอบางเลน
จังหวัดนครปฐม ศึกษาดูงานการพัฒนาพื้นที่เกษตรเชิงวิจัย
- 4.20 เจ้าอาวาสวัดพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ศึกษาการออกแบบพื้นที่ในรูปแบบโคกหนองนา R+โมเดล
- 4.21 พระอาจารย์จากเครือข่ายเกษตรวิถีพอเพียงเยี่ยมชมพื้นที่
นำต้นไม้ม้าแบ่งปันและปลูกต้นทองกวาวไว้ให้ จำนวน 5 ต้น
- 4.22 งานมุทิตาจิต บายศรีสู่ขวัญ และปัจฉิมนิเทศ วันที่ 5 ตุลาคม 2566
- 4.23 ค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกษตรแบบเดิม ที่น้ำเป็นปัจจัยการผลิตและใช้ปัจจัยการผลิตคือที่ดินเดิมปีละครั้ง รอ น้ำฝน หรือน้ำธรรมชาติ รวมไปถึงภัยพิบัติที่มาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและ ธรรมชาติ ดังปรากฏในรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัย พิบัติ/สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต” (อัศมน ลิมสกุล และคณะ, 2554)¹ ที่ ศึกษาเจาะจงไปที่จังหวัดพังงาและจังหวัดบุรีรัมย์ ที่สะท้อนผลการศึกษาว่าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อระบบภูมิศาสตร์ในองค์รวม น้ำ ดิน อากาศ ฝนตกไม่ตก รวมไปถึงในภาค การเกษตรก็ส่งผลทำให้ผลผลิตที่ได้มีเพียงแค่หนึ่งครั้งต่อปีเท่านั้น ผลคือช่วงเวลาที่เหลือเกินกว่าครึ่ง ปีเกษตรกรต้องปล่อยพื้นที่ว่างเปล่าไว้โดยที่ไม่มีการเพาะปลูกใด ๆ เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นเลย เป็นพื้นที่ ว่างเปล่าที่ไม่เกิดประโยชน์ในการเพาะปลูก ซึ่งอาจเรียกได้ว่าปัญหาการใช้หรือบริหารที่ดินไม่เกิด ประโยชน์² (รัฐพงษ์ จันทคณานุกรักษ์ และคณะ, 2558) แม้ว่ารากฐานทางการเกษตรหรือการทำ กสิกรรมนั้นจะเป็นอาชีพหลักของคนไทยก็ตามแต่เมื่อเวลาผ่านไปการนำวิถีแบบเดิมมาปฏิบัติอาจไม่ สามารถทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือพึ่งตนเองได้ ดังนั้น การประยุกต์แนวทางของศาสตร์ต่าง ๆ มาบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดการเชื่อมโยงในเรื่องของการ บริหารจัดการทั้งเรื่องน้ำการบริหารจัดการเรื่องดินการบริหารจัดการเรื่องการเพาะปลูกที่มีการคัดสรร พืชที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการพื้นที่ รวมทั้งทำให้ เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าที่เคยเป็นอยู่แบบดั้งเดิม แนวคิดในเรื่องของการพัฒนา พื้นที่จากปัจจัยการผลิตเดิมจึงเกิดขึ้น

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ต่อสภาพปัญหาดังกล่าว การบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับ ศาสตร์ป็นสุขตามแนวทางของศาสตร์พระราชาน่าจะด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่ มีผู้น้อมนำ มาทดลองมาปฏิบัติกันแล้วแต่ประสบความสำเร็จและสามารถพึ่งตนเองได้ตามวิถีชีวิตที่ พอเพียงการบูรณาการในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องของทางสายกลางความ พอประมาณในการที่จะเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ให้สามารถมีอาหารสำหรับไว้รับประทานได้อย่างเพียงพอ ตลอดทั้งปีเป็นสิ่งที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ ดังปรากฏในผลการศึกษาในหลากหลายพื้นที่ให้ข้อมูลต่อแนว ทางการแก้ไข รวมทั้งได้ผลเชิงประจักษ์เป็นแบบอย่างที่น่ามาปฏิบัติได้ เช่นในงานวิจัยเรื่อง บทบาท ของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของ

¹ อัศมน ลิมสกุล และคณะ, (2554), “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัยพิบัติ/ สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต”. กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

² รัฐพงษ์ จันทคณานุกรักษ์ และคณะ, (2558), ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรกับการพัฒนาการ เกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์. Veridian E- Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences and arts ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 8 (3): (กันยายน - ธันวาคม 2558), 314-328.

เทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (พระดุษฎีภพ ชุตินันท์ และคณะ, 2563)³ วิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัจมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง (จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ, 2563)⁴ วิจัยเรื่อง บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง: สู่การปฏิบัติ⁵ (ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ, 2552) ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์⁶ (อุทิศ คำหอม และคณะ, 2562) ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 ซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบไปในภาพกว้างของประชาชนในทุกสาขาอาชีพ ความไม่มั่นคงในอาชีพ ตกงาน ไร้งานทำ ไม่มีรายได้ และอาหาร การผลิตอาหารเพื่อการบริโภค รวมทั้งการอพยพของแรงงานกลับไปสู่ภาคการเกษตรหรือภูมิลำเนาเดิมปัจจัยการผลิตในที่ดินเดิมจึงเกิดขึ้นมาพร้อมกับสถานการณ์ดังกล่าว ทางรอดจะนำไปสู่การมีวิถีแบบพึ่งตนเองได้ ใช้ปัจจัยการผลิตเดิมให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดจึงจะเป็นหนทางที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันหันมาเรียนรู้ที่จะปรับตัว โดยการจัดการพื้นที่ดินปัจจัยการผลิตเดิมที่มีอยู่ ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างการผลิต ทั้งอาชีพ รายได้ และอาหาร ทำให้เกิดประโยชน์ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น การนำศาสตร์พระราชา แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติภายใต้ชุดปฏิบัติการโคกหนองนา การทำธนาคารน้ำใต้ดินทั้งระบบปิดและเปิด เพื่อสร้างระบบนิเวศทางน้ำ ที่เป็นปัจจัยการผลิตสำคัญ แนวคิดในเรื่องของคันทาทองคำที่มีอยู่ ให้นำมาหลอมรวมประยุกต์ร่วมกันเป้าหมายเพื่อพัฒนาที่ดินปัจจัยการผลิตเดิม ให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าอย่างสำหรับเกษตรกรที่ต้องการมีวิถีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกินและพอเพียง

ในข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์มิใช่ว่าเกษตรกรทุกคนจะสามารถจัดการกับพื้นที่ของตนเองได้ตามที่ต้องการจะทำด้วยเงื่อนไขหลายประการ เช่น ประสบการณ์ในการบริหารจัดการ งบประมาณ แหล่งทุน และองค์ความรู้ และที่สำคัญคือขาดโอกาสในการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการ บริหารจัดการพื้นที่ในรูปแบบของโคกหนองนาตามที่เกษตรกรหลายกลุ่มได้เริ่มดำเนินการแล้ว บางกลุ่มประสบความสำเร็จเนื่องจากมีภาคีเครือข่ายได้ให้ความช่วยเหลือ มีองค์ความรู้อย่างเพียงพอ และบางกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จอาจเนื่องด้วยขาดประสบการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเชิงปฏิบัติ และขาดเครือข่ายในการช่วยเหลือให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่อง แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคก

³ พระดุษฎีภพ ชุตินันท์ นพฤทธิ์ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน. (2563).บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563,143-156.

⁴ จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัจมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563.

⁵ ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ (2552) บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ. *วารสารการบริหารและพัฒนา*. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552.

⁶ อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2562). *การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์* วารสารพัฒนาสังคม. ที่ 21 ฉบับที่ 2 / 2562,1-27.

หนองนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม⁷ (ระวินันท์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช, 2562) วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน⁸ (อภิสร่า กฤตาวาณิชย์, 2019) ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย⁹ (นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มช้อย, โชติ บดีรัฐ, 2563) วิจัยเรื่อง ศาสตร์พระราชา: เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”¹⁰ (สากร พรหมสถิต มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์, 2563) เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้เองจึงเป็นประเด็นที่ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษาและพัฒนาต้นแบบการจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเดิมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงโดยการผลักดันและจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน การเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของฐานคติวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน การมีต้นแบบที่ดีก็จะเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะเป็นการสร้างความมั่นใจ แรงบันดาลใจ รวมทั้งมีความรู้ที่จะทำให้เกิดพลังในความรู้นั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เคยถือปฏิบัติสืบทอดกันมาให้กลายเป็นพื้นที่ทองคำมีค่าดังทอง เป็นปัจจัยการผลิต รวมทั้งเป็นทั้งอาชีพรายได้ ในรูปแบบของโคกหนองนาหรือรูปแบบของการบริหารจัดการตามแนววิถีเกษตรพอเพียงตามแต่ความถนัดของเกษตรกรนั้น ๆ จากแนวคิดนี้จึงทำให้คณะผู้วิจัยให้ความสนใจในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเห็นผลเป็นรูปธรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีอยู่เดิม ประกอบด้วย (1) การถอดองค์ความรู้จากแนวปฏิบัติที่ดี: ศรีบูรินทร์+2 ให้เกิดเป็นพื้นที่ตามแนววิถีเกษตรเพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการเรียนรู้ ได้มีโอกาสในการฝึกฝน และได้มีพื้นที่ในการฝึกปฏิบัติ ในกรอบของการพัฒนาที่ดินปัจจัยการผลิตเดิมสู่การฝึกปฏิบัติด้วยความรู้ให้เป็นต้นแบบ (2) ศูนย์การเรียนรู้: โคกหนองนา R-Model เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และฝึกฝนเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและชำนาญ พร้อมมีที่ปรึกษาให้คำแนะนำจนกระทั่งมีความมั่นใจในการที่จะไปพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง (3) เครือข่ายการเรียนรู้: ขยายผล Network สู่แบ่งปันความรู้และพัฒนาให้เป็นเครือข่ายเพื่อส่งต่อความรู้ในการพัฒนาต่อไป

⁷ ระวินันท์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช. (2562). แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคกหนองนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม .วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต. 14 (1) มกราคม – มิถุนายน 2562, 66-78 <http://www3.rbac.ac.th/rbacjournal/papersubmission/paperjournal/CT61070187.pdf>

⁸ อภิสร่า กฤตาวาณิชย์ (2019). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน. *วารสาร CRRU Journal of Communication*. 2 (2),21-46. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CRRUJC/article/view/226328>

⁹ นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มช้อย, โชติ บดีรัฐ. (2563) ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย. *วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*. 5 (4), 173-184. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243195>

¹⁰ สากร พรหมสถิต มาริษา ศรีชะแก้วสถาพร วิชัยรัมย์ (2563) ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 4 (2), 31-40. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalms-thaijo/article/view/249256/168185>

1.2 คำถามวิจัย

- 1.2.1 ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี มีลักษณะอย่างไร
- 1.2.2 โมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์ประกอบอะไรบ้าง
- 1.2.3 เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี
- 1.3.2 เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์
- 1.3.3 เพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน (Plan: P) เพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) ที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง การบริหารจัดการพื้นที่เกษตร การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา และโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้

ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล หลวงพ่อแดง นนทิว อ.ท่าตูม (จังหวัดสุรินทร์) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคกหนองนา R-Model (จังหวัดบุรีรัมย์) และศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล โดยพระปลัดสรวิชัย อภิพลโณ (ดวงชัย), ผศ.ดร. (จังหวัดศรีสะเกษ)

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำชุมชน และนักวิชาการด้านการศึกษา จำนวน 10-12 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเชิง

พื้นที่ ประกอบด้วย นักวิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 20-30 คน

1.5 นิยามศัพท์ในการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มีขั้นการวางแผนเพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติในการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกตที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผลที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร

ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง หมายถึง การออกแบบพื้นที่เกษตรของชุมชนในเขตเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเน้นการออกแบบพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และรูปแบบ โคกหนองนาโมเดล เพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ให้ดำเนินไปตามวิถีเกษตรพอเพียง

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตร หมายถึง การออกแบบพื้นที่เกษตรโดยใช้การวิจัยเป็นฐานตามแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคก หนอง นา การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษาต้นแบบ: ศาสตร์ปันสุข โคก หนอง นา R-โมเดล

โมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การถอดบทเรียนที่เกิดจากการจัดการพื้นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารจัดการพื้นที่แล้วพัฒนาเป็นโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การขยายเครือข่ายของการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชนเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบสารสนเทศเกี่ยวกับต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

1.6.2 ทำให้ได้โมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่จะเป็นพื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการโดยใช้การวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.6.3 ทำให้ได้เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง อันจะเป็นเครือข่ายการประสานความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษา ประกอบด้วย การบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียง การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษา ต้นแบบ: ศาสตร์ป็นสุข โคก หนอง นา R-โมเดล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงแบบพึ่งตนเอง รายละเอียดการศึกษามีดังนี้

2.1 การบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียง

2.1.1 การบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

การจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

ให้แบ่งพื้นที่ ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 หมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและ ใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน สำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และโรงเรือนอื่น ๆ

หลักการและแนวทางสำคัญ

1. เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัด ก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ "ลงแขก" แบบดั้งเดิม เพื่อลดค่าใช้จ่าย

2. เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น จึงประมาณว่า ครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอริสรภาพ

3. ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้น หากมีพื้นที่ 15 ไร่ จึงมีสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย ที่สำหรับทำนา 5 ไร่ ที่สำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็น ปริมาณน้ำที่เพียงพอที่จะสำรองไว้ใช้ยามฤดูแล้ง และพื้นที่สำหรับปลูกที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

4. การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราถือครองที่ดินถั่วเฉลี่ย คร่าวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่าหรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30:30:30:10 ไปเป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้ กล่าวคือ

30% ส่วนแรก ขุดสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯลฯ ได้ด้วย)

30% ส่วนที่สอง ทำนา

30% ส่วนที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร เป็นต้น)

10% สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ (ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน เป็นต้น)

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ดิน ปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อม เช่น ในกรณีภาคใต้ที่มีฝนตกชุกกว่าภาคอื่น หรือหากพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมสระได้ต่อเนื่อง ก็อาจลดขนาดของบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง เพื่อเก็บพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อื่นต่อไปได้

ภาพที่ 2.1 เกษตรทฤษฎีใหม่¹¹

¹¹ เกษตรตามแนว "ทฤษฎีใหม่", สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566 จาก <http://www.sahakornthai.com/tsdbanthum/>

2.2 การบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบ โคก หนอง นา

โคก-หนอง-นา โมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมี มนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ

1. **โคก:** ดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก "ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง" ตามแนวทางพระราชดำริ ปลูกพืช ผัก สวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ก่อนเข้าสู่ขั้นก้าวหน้า คือ ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และปลูกที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

2. **หนอง:** ขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) ขุด "คลองไส้ไก่" หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้ ทำฝายทดน้ำ เพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และเพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก

3. **นา:** พื้นที่นาให้ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คั้นชีวิตเล็ก ๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดินใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนาเพื่อคุมหญ้า ทำให้ปลอดสารเคมีได้ ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน รวมทั้งการยกคันนาให้มีความสูงและกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม ปลูกพืชอาหารตามคันนา

“โคกหนองนาโมเดล” เป็นอีกหนึ่งปรัชญาในการออกแบบพื้นที่ทำเกษตรตามศาสตร์พระราชา ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์จากแนวคิดได้อย่างเห็นผล ซึ่งอาจารย์ยักษ์ ได้อธิบายหลักของแนวคิดนี้ไว้ในหนังสือ Garden & Farm Vol.12 อยู่อย่างเพียงพอด้วยเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับให้คนที่อยากเริ่มทำเกษตรได้ศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. บริหารจัดการพื้นที่

การบริหารพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่รู้จักกันในชื่อว่า “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งเป็นการออกแบบพื้นที่ตามศาสตร์พระราชา ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ทั้งพื้นที่เล็กหรือใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงศึกษาข้อมูลและทรงพบว่า เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ครอบครองพื้นที่โดยเฉลี่ยครอบครัวละ 10 – 15 ไร่ จึงทรงแนะนำให้จัดสรรโดยมีเป้าหมายว่า ต้องทำให้เรามีข้าวปลาอาหารพอกินตลอดปี เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและมีรายได้เหลือพอสำหรับจับจ่ายใช้สอยในเรื่องจำเป็น โดยใช้อัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เป็นเกณฑ์ปรับใช้ ตัวอย่างเช่นพื้นที่ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ใช้สำหรับขุดสระน้ำ เพื่อเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำที่กินหรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้ รอบ ๆ ขอบสระปลูกไม้ต้นที่ไม่ใช้น้ำมาก และสร้างเล้าไก่บนสระ

พื้นที่ส่วนที่สอง 30 เปอร์เซ็นต์ใช้สำหรับทำนา พื้นที่ส่วนที่สาม 30 เปอร์เซ็นต์ใช้ปลูกไม้ผล ไม้ต้น หรือไม้ที่ใช้สอยในครัวเรือน ใช้สร้างบ้านเรือน ทำอุปกรณ์การเกษตร หรือใช้เป็นฟืน พื้นที่ที่

เหลืออีก 10 เปอร์เซ็นต์เป็นที่อยู่อาศัย ทางเดินคันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ย หมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ หรือปลูกผักสวนครัว สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม เช่น ในภาคใต้ที่มีฝนตกชุก หรือพื้นที่ที่อยู่ใกล้เขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ อาจลดขนาดบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง และปรับพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์อื่น ตัวอย่างการปรับพื้นที่ ที่อาจารย์ยกย้แนะนำไว้ในหนังสือกิจกรรมธรรมชาติแบบคนจน มีดังนี้

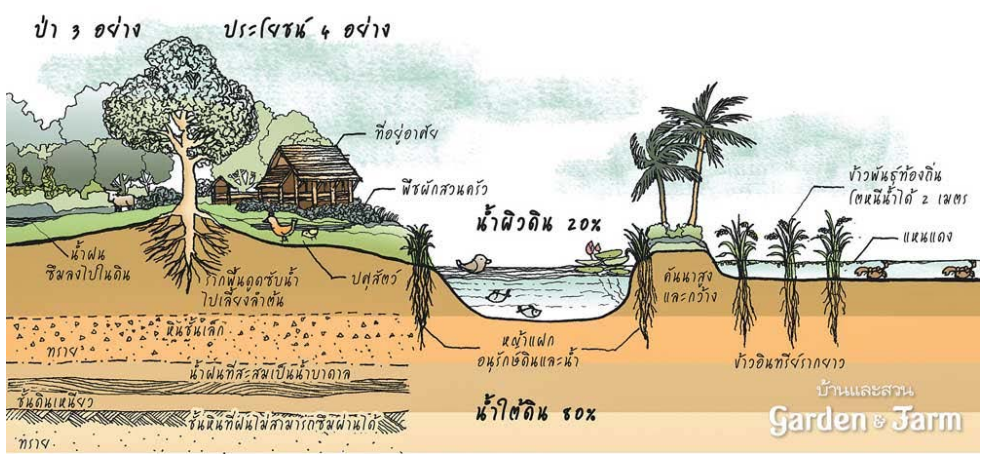
พื้นที่ 15 ไร่ที่มีฝนตกปานกลาง

บ้านนายแสนยา พื้นที่ 15 ไร่ จังหวัดน่าน มีฝนตกปานกลาง ทางไกลระบบชลประทาน เขาจัดสรรพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 5 ไร่สำหรับทำนา เขาสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอทั้งครอบครัวทั้งปี เหลือจึงขายโดยการรวมกลุ่มสหกรณ์ พื้นที่ 4 ไร่ขุดสระน้ำลึก 4 เมตร เพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการใช้ทั้งปี และเลี้ยงปลา ปลูกผักบุง ผักกระเฉด เพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ 4 ไร่บนพื้นที่ตามคันนา พื้นที่ที่เหลือและบริเวณโดยรอบที่ดินใช้ปลูกไม้ผล ไม้ต้น ไม้ใช้สอยอื่น ๆ และสมุนไพร ปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อทำฟืน ทำบ้าน และอีก 2 ไร่ใช้สร้างบ้าน โรงเรือนโรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม

พื้นที่ 15 ไร่ที่มีฝนตกชุก

บ้านนายเหมือง พื้นที่ 15 ไร่ มีฝนตกตลอดปี เขาจัดสรรพื้นที่ 5 ไร่ใช้ทำนาผลิตข้าวพอกินทั้งครอบครัวตลอดปี พื้นที่ 3 ไร่ขุดสระลึก 4 เมตร มีน้ำเพียงพอในการใช้ตลอดทั้งปี พื้นที่ 5 ไร่ตามคันนาและรอบพื้นที่ใช้ปลูกไม้ผล ปลูกไม้ต้น ไม้ใช้สอย สมุนไพร ปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่างเพื่อทำฟืน ก่อสร้างบ้านเรือน อีก 2 ไร่ ใช้สร้างบ้าน โรงเรือน โรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม

โคกหนองนาโมเดล

ภาพที่ 2.2 โคกหนองนา โมเดล¹²

2. บริหารจัดการน้ำ

ทำอย่างไรให้มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกและใช้ในชีวิตประจำวันตลอดปีและมีสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือระยะฝนทิ้งช่วง ซึ่งตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่เน้นการคำนวณปริมาณน้ำด้วยหลักวิชาการ น้ำฝนที่ตกลงในแต่ละพื้นที่ ถ้าเป็นบริเวณที่ฝนตกน้อยพื้นที่ค่อนข้างแล้ง น้ำฝนชั้นต่ำมีปริมาณปีละ 800 มิลลิเมตร หมายถึง เมื่อฝนตกลงมาถ้าไม่ซึมและระเหยสู่อากาศ ปริมาณน้ำจะสูงจากพื้นดินประมาณ 80 เซนติเมตร ส่วนพื้นที่ที่มีฝนตกชุก ถ้าไม่ซึมและระเหยก็จะมีปริมาณน้ำฝน 1,800 – 2,000 มิลลิเมตรต่อปี หรือสูงจากพื้นดิน 1.80 – 2 เมตร

ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ในพื้นที่ 15 ไร่ เพาะปลูก 1 ไร่ ต้องมีน้ำสำหรับการเกษตรไม่ต่ำกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่งนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ปลูกพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ รวมเป็น 10 ไร่ ต้องมีน้ำใช้ไม่ต่ำกว่า 10,000 ลูกบาศก์เมตร ในแต่ละปี อาจารย์ยักษ์บอกวิธีขุดสระเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้โดยสรุปว่า

หากขุดสระลึก 4 เมตรบนเนื้อที่ 3 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้เต็มสระ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ถ้าน้ำไม่ระเหยจะพอใช้ทั้งปี หากขุดสระลึก 4 เมตรบนเนื้อที่ 3 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้เต็มสระ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ถ้าน้ำระเหยวันละ 1 ชั่วโมง แต่ละปีฝนไม่ตก 300 วัน น้ำลดลงไป 300 เซนติเมตร เท่ากับ 3 เมตร เหลือปริมาณ 1/4 ของบ่อ หรือเก็บน้ำได้ 4,750 ลูกบาศก์เมตร พอใช้แค่ทำนา 4.75 ไร่

อย่างไรก็ตาม ขนาดบ่อเก็บน้ำจะเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. ถ้าเป็นพื้นที่การเกษตรที่อาศัยน้ำฝน บ่อต้องลึกเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำระเหยได้มากเกินไป
2. ถ้าพื้นที่การเกษตรอยู่ในเขตชลประทาน ควรขุดบ่อน้ำให้ลึกอย่างน้อย 3 เมตร ส่วนความกว้างยาวขึ้นกับความเหมาะสมของพื้นที่และการใช้น้ำ
3. เกษตรกรควรทำนาในหน้าฝน และเมื่อถึงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ให้เกษตรกรใช้น้ำที่เก็บนั้นให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรอย่างสูงสุด โดยพิจารณาปลูกพืชให้เหมาะสมกับฤดูกาล เพื่อให้มีผลผลิตอื่นไว้บริโภคและสามารถนำไปขายได้ตลอดปี
4. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเรียกการขุดบ่อเก็บน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้ในพื้นที่ตลอดปีว่า “regulator” ซึ่งหมายถึง การควบคุมให้มีน้ำหมุนเวียนไว้ใช้ทำการเกษตรตลอดเวลา โดยเฉพาะในหน้าแล้งและตอนฝนทิ้งช่วง แต่ไม่ได้หมายความว่าเกษตรกรจะสามารถปลูกข้าวนาปรังได้หากน้ำในสระเก็บน้ำมีเพียงพอ

¹² โคกหนองนา โมเดล ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืช 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง (baanlaesuan.com) ได้รับเมื่อ 8 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.baanlaesuan.com/224839/garden-farm/farm-guru/kok-nhong-na-model>

3. ปลุกข้าวในนาและพืชผักสมุนไพรบนคันนา

ข้าวเป็นอาหารหลักที่คนไทยบริโภค ถ้าแต่ละครอบครัวทำนา 5 ไร่ก็จะมีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง และพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสระภาพ อาจารย์ยักษ์เล่าถึงเทคนิคการปลุกข้าวอินทรีย์สำหรับเลี้ยงครอบครัวว่า “เราควรยกคันนาให้สูงและกว้าง บางคนไม่เข้าใจว่ายกคันนาสูงแล้วจะปลุกข้าวพันธุ์อะไรในน้ำลึกมากขนาดนั้น แต่เมื่อเราทดลองทำก็รู้ว่า ข้าวทุกพันธุ์สามารถปลุกในน่าน้ำลึกได้ ขอเพียงเรารู้จักพันธุ์ข้าวให้จริง ข้าวที่ปลุกในดินที่บ่มไว้อย่างดีจะมีรากยาวพอที่จะหาอาหารเลี้ยงตัวและทะเล่ต้นขึ้นสูงหนีน้ำได้ “นอกจากได้ข้าว เรายังได้ผลผลิตอื่นจากนาข้าวก็คือ ปู ปลา กุ้ง กบ เขียด ทำเป็นอาหารที่หลากหลาย ส่วนบนคันนาก็ปลุกพืช ผัก กล้วย อ้อย พริก สร้างรายได้อีกทางหนึ่ง”

4. ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง บันไดสู่ 4 พ

การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง คือ การปลูกพืชที่นำมาใช้เป็นอาหาร เป็นที่อยู่อาศัย ทำเครื่องใช้ไม้สอยและเป็นร่มเงา ประกอบด้วยพรรณไม้หลากหลายชนิดสามารถจำแนกตามความสูงเป็น 5 ระดับ คือ

1. ไม้สูง เป็นไม้เรือนยอดสูงและมีอายุยืน เช่น ตะเคียน ยางนา เต็ง รัง เป็นต้น
2. ไม้กลาง เป็นไม้ต้นที่สูงไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นไม้ผลที่เก็บกินได้ เช่น มะม่วง ขนุน มังคุด กระท้อน ใผ่ สะตอ เป็นต้น
3. ไม้เตี้ย เป็นไม้พุ่มเตี้ยที่อยู่ใต้ไม้สูงและไม้กลาง เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ผักหวานบ้าน ด้วง เหยียง เป็นต้น
4. ไม้เรี่ยดิน เป็นไม้เลื้อยชนิดต่าง ๆ เช่น พริกไทย รางจืด เป็นต้น
5. ไม้หัวใต้ดิน เช่น ขิง ข่า มันมือเสือ บุก กวาวเครือ เป็นต้น

วิธีปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง

1. นำไม้เบิกนำที่โตเร็ว เช่น สะเดา มะรุม แค ไม้ผล กล้วย อ้อย และพืชผักอายุสั้นมาปลุกก่อน เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้ครอบครัว
2. หลังจากนั้น 1 – 2 ปี เริ่มปลูกไม้ที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย เมื่อเติบโตจนให้ร่มเงากับพื้นที่จึงเริ่มปลูกพืชสมุนไพร
3. สำหรับพื้นที่ทำนา ควรมีขนาดเหมาะสมและปลุกข้าวได้เพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนโดยไม่ต้องซื้อ
4. ขุดบ่อน้ำและร่องน้ำเล็กให้เชื่อมต่อกับบ่อขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นกับพื้นดินและต้นไม้ม ทั้งยังใช้เลี้ยงปลาไว้เป็นอาหาร
5. ปลูกต้นไม้ให้หลากหลายที่ใช้ประโยชน์ได้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

หลังจากปลูกป่า 3 อย่างสำเร็จแล้ว ก็จะสามารถนำพืชเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ 4 ประการ คือ หนึ่ง ใช้เป็นอาหารเครื่องต้มสมุนไพร และเป็นขนม สอง ใช้ทำที่อยู่อาศัยใช้ทำพื้นบ้าน ฝาบ้าน เสาเรือน สาม ปลูกไว้ใช้สอยอื่นๆ เช่น ทำฟืน เผาถ่าน ทำปุ๋ย สารไล่แมลง ทำเครื่องมือเครื่องใช้ หัตถกรรม ใช้ทำสีย้อม และน้ำยาซักล้าง และสุดท้ายคือให้ร่มเงาและความร่มเย็นแก่บ้านและสภาพแวดล้อมประโยชน์ทั้งสี่ประการนี้จะนำพาเรามาสู่ “4 พ” เป็นพื้นฐาน นั่นคือ **พอกิน พออยู่ พอใช้ พอร่มเย็น** สำหรับแนวทางในการปลูกว่าเรียกว่า “การปลูกแบบวนเกษตร” ที่เป็นการปลูกไม้

หลายๆ ชนิดผสมผสานกับพืช เกษตรหรือพืชสมุนไพร ข้อดีคือได้รับผลตอบแทน ในระยะสั้นจากพืช เกษตรและพืชสมุนไพร และ ผลตอบแทนจากไม้เศรษฐกิจในระยะปานกลาง และระยะยาว ทั้งนี้ ตั้ องมีการจัดการอย่างดีเพื่อให้ได้รับผลผลิตสม่ำเสมอทั้งจากพืชเกษตรและไม้เศรษฐกิจ¹³

2.3 การบริหารจัดการพื้นที่ของกรณีศึกษาต้นแบบ: ศาสตราจารย์ โศภิต หนอง นา R-โมเดล

การพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรเดิมที่แต่เดิมเป็นที่นา และทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง รอคอย น้ำฝนเป็นหลัก มาสู่เกษตรแบบทางเลือกโดยแบ่งส่วนจากที่นาเดิมจำนวน 3 ไร่ นำมาสู่การบริหาร จัดการโดยมีเป้าหมายเป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด การบริหารจัดการน้ำ ศูนย์การ เรียนรู้เกษตรทางเลือกที่ไม่ใช่ทำนาข้าวในแบบเกษตรอุตสาหกรรม แต่ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้ แนวคิดสร้างห่วงโซ่อุปทานทางด้านอาหาร ไม่มีงานแต่มีอาหาร ก็สามารถอยู่ได้ ซึ่งสามารถนำเสนอ แนวทางวิธีการเป็น R-Model ภายใต้กรอบการวิจัยสู่การลงมือปฏิบัติในกรอบ Research-Based Farming สามารถอธิบายเป็นแนวทางและวิธีการได้ คือ

1. การปรับที่ดินที่เป็นพื้นที่นาเดิมให้เป็นพื้นที่รองรับวิถีเกษตรพอเพียงในองค์กรรวม จะ ประกอบด้วย

(1) พื้นที่สำหรับทำสระเก็บน้ำซึ่งรวมจำนวน 40 % ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นการขุดเล่นระดับ เพื่อกักเก็บน้ำใน 3 ระยะในฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ระดับรองรับการระเหิด ระเหยของน้ำ

(2) พื้นที่สำหรับการปลูกโรงเรือนประมาณ 5 % อันประกอบด้วย

(2.1) โรงเรือนเพื่อการพักอยู่อาศัย

(2.2) โรงเรือนเพื่อการปศุสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด

(2.3) โรงเรือนเพื่อสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตร พอเพียง ที่ว่าด้วยเรื่องของพันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา และการเป็นที่พบปะเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีเกษตร ในการบริหารพื้นที่เกษตร การบริหารน้ำ รวมทั้งประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนสำหรับประชาคมและ ชุมชน

(2.4) โรงเรือนเพื่อการเพาะพันธุ์กล้าไม้ โรงเรือนสาธิตเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา พันธุ์ข้าว และอื่น เป็นต้น

(3) ที่ดินสำหรับการปลูกพืช ประมาณร้อยละ 20 ปลูกต้นไม้ยืนเนื้อแข็งยืนต้นเพื่อสร้าง ภูมิทัศน์และความร่มรื่น พันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ผล ไม้ประดับ และพืชผล ทางเกษตร ตามวงรอบของอายุในแต่ละชนิดให้ครบวงจร

(4) พื้นที่สำหรับการทำนาอันเป็นที่หลักประมาณ ร้อยละ 20 ที่จะปลูกพันธุ์ข้าวใน แบบเกษตรอินทรีย์ที่เน้นการทดลองพันธุ์ข้าวเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ เป็นต้น

¹³ กรมป่าไม้, (2562), คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด พีริ-วัน, หน้า 22.

ตารางที่ 2.1 การจัดสัดส่วนการบริหารพื้นที่ทางเกษตรแบบพอเพียงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่จะเป็นแหล่งสร้างห่วงโซ่อุปทานหรือแหล่งการเรียนรู้การผลิตอาหารในสถานการณ์โควิด

พื้นที่	การดำเนินการ	ขนาดที่ดิน
1	พื้นที่น้ำ/กักเก็บน้ำ	40 %
2	พื้นที่เพาะปลูกไม้	20 %
3	พื้นที่นาข้าว	20 %
4	พืชผลทางการเกษตร	10 %
5	โรงเรียนเพื่อการปศุสัตว์	5 %
6	โรงเรียนผัก/ ศูนย์การเรียนรู้	5 %
	หมุนเวียนตลอดทั้งปี 3 ไร่	100 %

2. จากการบริหารพื้นที่ในองค์รวมตามตารางที่ 1 การปรับภูมิทัศน์สร้างระบบนิเวศศูนย์เกษตรแบบพอเพียงในองค์รวม สามารถจำแนกรายลงรายละเอียดได้ ดังนี้

(1) **ปรับพื้นที่เดิมให้เป็นสระน้ำ** ที่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ตลอดทั้งปี ถ้าน้ำเต็มจะอยู่ที่ระดับ 1,200 ลูกบาศก์เมตร โดยการขุดสระเป็น 3 ระดับ จุดลึก 1 เมตรจากหน้าดิน ลึก 1.5 เมตรจากหน้าดินชั้นที่ 1 และลึก 3 เมตร จากหน้าดินในชั้นที่ 2 เพื่อรองรับการกักเก็บน้ำและการระเหิดของน้ำในช่วงฤดูแล้ง และคาดว่าจะมีน้ำเพียงพอตลอดการใช้งานกับพืชผลทางการเกษตรตลอดทั้งปี

(2) **การปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้นและไม่ใช้ต้น** เพื่อเป็นแหล่งนิเวศสำหรับไม้ใหญ่คลุมดิน และเป็นพืชทดลอง เพื่อการใช้ไม้ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งใช้เวลา 2-20 ปี เช่น ไม้ไผ่ สักทอง พยูง ยางนา มะฮอกกานี ชมพูพันธุ์ทิพย์ เป็นต้น

(3) **การปลูกข้าวพืชเกษตรหลักในพื้นที่** เป็นการทดลองปลูกข้าว 3-5 เดือน ได้ผลผลิต

(4) **การปลูกพืชระยะสั้นเพื่อการยังชีพ** เป็นการทดลองปลูกผักพืช เกษตรระยะสั้นเพื่อเป็นแหล่งอาหารใช้กินในครัวเรือน 1 อาทิตย์ – 3 เดือน สามารถเก็บพืชผลทางการเกษตรเพื่อการบริโภคได้ พืช ผักชนิดต่าง ๆ เช่น แตงโม เมล่อน มะเขือ ถั่วพุ่ม แตงกวา มะเขือเทศ พริก พักทอง พัก ถั่ว ผักยาว ผักหวาน เป็นต้น

(5) **การปลูกไม้ผลเพื่อการบริโภคและพาณิชย์** อันหมายถึงผลไม้ที่สามารถให้ผลผลิตใน 3 ระยะด้วยกัน 1-3 เดือน 3-6 เดือน และ 6 เดือน – 1 ปี โดยจะเป็นผลไม้ที่เป็นที่นิยมในการบริโภคในพื้นที่ ในท้องตลาด รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพดินในพื้นที่เพราะปลูกด้วย เช่น มะพร้าว ทุเรียน มะม่วง ขัยน 6 เดือน -2 ปีสามารถเก็บผลผลิตผลของพืชผลทางการเกษตรนี้ได้

(6) **การทำโรงเรียนเพื่อการเลี้ยงสัตว์ปศุสัตว์** เช่น ปลาในบ่อน้ำ ที่ขุดไว้ ซึ่งได้พันธุ์ปลา นิล ปลาดุก ปลาสวาย เป็นต้น และการเลี้ยงไก่ และเป็ดเพื่อเนื้อและไข่ อันเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญ เป็นต้น

(7) **การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรและแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์** อันหมายถึง ที่ตั้งของของส่วนเกษตรแห่งนี้ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ ในอนาคตจะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์ข้าว และต้นแบบของการผลิต

แหล่งอาหาร รวมทั้งจะจุดเชื่อมโยงกับแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์ อาทิ ปราสาทหินพนมรุ้ง (9 กม./12 นาที) ปราสาทเมืองต่ำ (18 กม./18 นาที) และถ้ำภูเขาดงไฟดับสนิทแล้วเข้างงการอายุกว่า 3 พันปี (14 กม./20 นาที) เป็นต้น

ดังนั้น ทั้งหมดที่กำหนดไว้ จึงเป็นแนวทาง เป็นการเรียนรู้และเป็นความหวัด ที่ได้ดำเนินการแล้ว โดยมีผลระยะสั้นตั้งแต่ 1-3 เดือน สามารถผลิตอาหาร เช่น ไข่ไก่ ไข่เป็ด และผักปลอดสารพิษที่สามารถบริโภคในครัวเรือนได้ และสามารถผลิตส่วนเกินให้เป็นสินค้าภายในชุมชน บ้านดอนไม้ไฟได้ด้วย ดังนั้นจึงเป็นความคาดหวังของการเริ่มต้นที่จะส่งผลเป็นทั้งแหล่งผลิตอาหาร เป็นห่วงโซ่ของแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด และที่สำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้ นำร่อง กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อรองรับการปรับตัวภายใต้เกษตรแบบพึ่งพามีใช้เกษตรอุตสาหกรรมดังที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้าภายในประเทศไทยที่ผู้ผลิตข้าวแต่ไม่ได้กินข้าวที่ตัวเองผลิตเป็นต้น

ภาพที่ 2.3 ศูนย์การเรียนรู้ ในระดับชุมชนบ้านดอนไม้ไฟ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ที่มา: คณะผู้วิจัย, 1 พฤษภาคม 2564)

แนวคิดภายใต้ความเป็นเจ้าของที่ดินขนาด 3 ไร่ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ ภายใต้สถานการณ์โควิด 19 ตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาที่ดินจำนวน ขนาด 3 ไร่ (1200 ตารางวา=4800 ตารางเมตร) เท่า ๆ กับสนามเทนนิส 18 สนามโดยประมาณ (ขนาดมาตรฐาน 23.8 x 11 ม (261 ตรม.)x6=1566 ตรม.) ได้สร้างฐานการผลิตอาหาร มีความคาดหวังที่จะผลิตและสามารถดูแลสมาชิกได้ 10-100 คนตามขนาดของการผลิต เท่ากับว่าประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 321 ล้านไร่ หรือประมาณ 513,000 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรประมาณ 43% (138 ล้านไร่) ทั่วประเทศ มงน้อยหนึ่งสามารถผลิตข้าว และผลิตผลทางการเกษตรส่งออกได้เป็นอันดับต้นๆ ของโลก จากข้อมูลที่พบ ประเทศไทยจะผลิตข้าวเป็นอันดับ 6 ของโลก (เวียดนามอันดับ 5) แต่ไทยส่งออกข้าวเยอะเป็นอันดับ 2 ของโลก ด้วยมูลค่า 4,400 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือคิดเป็น 21.9% ของมูลค่าการส่งออกข้าวทั่วโลก (อินเดีย อันดับ 1 26.7%) (The Academy, 2018) หรือข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้ข้อมูลผลได้ของการส่งออกผลไม้และผลิตผลิตภัณฑ์ตลอดทั้งปี พ.ศ.2562 มีรายได้กว่า 60,870,766,433 บาท ข้อมูลนี้

ย่อมเป็นเครื่องชี้แนวคิดในเรื่องยุทธศาสตร์จุดแข็งแหล่งผลิตอาหารที่เป็นความโดดเด่นของไทย เป็น Hub ในการเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลก ผ่านยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่โดดเด่นและความเข้มแข็งในวิถีเกษตรที่มีมาแต่อดีต ตามที่เคยรณรงค์ส่งเสริมกันมา “ครัวไทยสู่ครัวโลก” (ปณิศาภา สนวนแก้ว, 2014: 47-58) แปลว่าทุกอย่างทำได้ เป็นไปได้ และยังส่งเสริมกันได้กับอนาคตทางการเกษตร

ภาพที่ 2.4 การบริหารจัดการพื้นที่ 3 ไร่ เพื่อรองรับการเป็นแหล่งผลิตอาหารและการเรียนรู้ในวิถีเกษตรแบบพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ หมู่ 11 บ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ภาพ: คณะผู้วิจัย)

ความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ของสวนเกษตรที่ทำขึ้น จะเห็นความสัมพันธ์กับศาสตร์ต่าง ๆ ที่เนื่องจากแปลงเกษตรสวนผักทั้งในเชิง (ก) เศรษฐศาสตร์ ที่หมายถึง การผลิตอาหารเพื่อการบริโภค และการประหยัดออม พึ่งตนเองไม่ต้องไปซื้อจากภายนอก (ข) โภชนาการ อันหมายถึง การผลิตอาหารที่ควบคุมการผลิตได้ ทั้งในส่วนของอนามัย และความต้องการตามฐานของการบริโภค ชนิดของผัก ผลไม้ พืช ผักที่ต้องการกิน อยากรู้อะไรและบริโภค รวมทั้งปริมาณที่ต้องการอยากได้มากปลูกมาก ผลิตมาก เป็นต้น (ค) ความสัมพันธ์เชิงสังคม หรือสังคมวิทยา เป็นศาสตร์ที่เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ สามัคคีกันทำ สามัคคีกันกิน และแบ่งปันตามสัดส่วนของผลได้ที่เหมาะสม (ง) มานุษยวิทยาเชิงสังคม การทำกิจกรรมร่วมกัน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม (จ) การศึกษาเชิงเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ พันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ยืนต้น ผลไม้ ชนิดของดิน การจัดการน้ำ บริหารการใช้น้ำ การปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ดิน-ปุ๋ย ที่จะปลูกมีดินเป็นอย่างไร ดินถมพลิกหน้าดิน มีความเป็นกรดสูง ไม่มีสารอาหาร ถูกกดอันจนแน่น หาสีทดแทน หรือดินจากแหล่งอื่นมาทดแทน ทั้งดิน ปุ๋ยคอก มาเป็นฐานการผลิต (เทียบได้กับการปลูกพืชในที่คุมอุณหภูมิในเมืองหนาว เช่น ยุโรป/หรือการใช้ระบบคุมดินในโรงเรือน

และระบบอุ้มดินในอิสราเอล เป็นต้น) (ฉ) ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ การขุดร่องน้ำลึก เพื่อกักเก็บน้ำจากน้ำฝน ปลุกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ลดการระเหยของน้ำ สร้างระบบชลประทาน ตามธรรมชาติ รวมทั้งแนวทางที่จะมีการสร้างเครื่องผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ ภายใต้แนวคิดพลังงานธรรมชาติ พลังงานบริสุทธิ์ พลังงานทดแทน จะถูกนำกลับมาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและเป็นประโยชน์ (ซ) การถ่ายทอดความรู้จากแปลงเกษตรสาธิต และการผลิตอาหารเพื่อยังชีพในสถานการณ์ไม่ปกติดัง Covid 19 ที่กำลังเกิดขึ้นนี้ จึงเป็นประหนึ่งแปลงสาธิตที่จะเป็นต้นแบบเป็นแรงบันดาลใจ เล็ก ๆ ให้กับสมาชิกอื่นที่ใกล้เคียงได้ด้วย การลงมือทำ เรียนรู้ และถ่ายทอดให้เป็นผลเชิงประจักษ์ได้ในระดับหนึ่ง นับแต่จุดเริ่มของปัญหาที่พุทธศาสนาเรียกว่าทุกข์ จากนั้นสิ่งที่ปัญหาว่าด้วยเรื่องอาหารและการผลิตได้กลายเป็นการแสวงหาทางออกพัฒนาเป็นปัญญา (สมุทัย) เมื่อได้ความรู้มาได้มีการเรียนรู้แบ่งปัน (มรรค) นำไปสู่การสร้างประดิษฐ์กรรมเกษตรกรรมแบบพอเพียงที่เกิดขึ้นได้ (นิโรธ) การผลิตเพื่อการบริโภคลดปัจจัยเสี่ยงได้แหล่งอาหาร แหล่งโปรตีนไว้บริโภคยังชีพดับทุกข์เป็นความหวังได้ ได้ความรู้ จัดการแบ่งปัน เพื่อให้สมาชิกอื่นได้ดับทุกข์ คลายความสงสัยของผู้มีที่ดินและอยากทำการเกษตรแบบผสมผสานได้ (นิโรธ) ดังนั้นความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่เนื่องด้วยแนวทางที่กำลังเริ่มต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ เกษตรแบบพอเพียงและศูนย์การเรียนรู้เพื่อความเป็นต้นแบบในการเป็นห่วงโซ่อุปทานขนาดเล็กในการผลิตอาหารเพื่อการยังชีพต่อไป

2.4 บริบทการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพยอมบุรีรัมย์

2.4.1 ลงพื้นที่ติดตามและสนับสนุนการขุดระบบชลประทาน ภายใต้โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 นายวิวัฒน์ อยู่แย้ม พัฒนาการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ลงพื้นที่ติดตามและสนับสนุนการขุดระบบชลประทานภายใต้โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 ในการนี้ได้ติดตามความก้าวหน้าการขุดระบบชลประทานเป็นไปตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 โดยเป็นการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่การเกษตร ให้เป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ “โคก หนอง นา พช. เป็นการทำให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมี มนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้น อย่างเป็นระบบ ณ แปลงของนางนิภาพร สมบูรณ์ บ้านยายแย้ม หมู่ที่ 4 ตำบลยายแย้มวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์¹⁴

2.4.2 ฝึกกำลังทีมพี่เลี้ยง ลงพื้นที่จัดทำแผนครัวเรือนตามแนวทางการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทีมพี่เลี้ยงตำบลอีสานเขต

¹⁴ กิจกรร ม พัฒ นา ชุม ชน , สี บ คั น เมื อ 21 สิ ง ห า ค ม 2566, จ า ก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

โดยนางชวนชม เวียงเงิน ท้องถิ่นอำเภอเฉลิมพระเกียรติ หัวหน้าทีมพี่เลี้ยงตำบลอีสานเขต พร้อมด้วยทีมพี่เลี้ยง ลงพื้นที่จัดทำแผนครัวเรือนตามแนวทางการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการนี้ นายวิวัฒน์ อยู่แย้ม พัฒนาการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มอบหมายให้นายคำผล คำพิสาร เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชนชำนาญงานลงพื้นที่ร่วมกับทีมพี่เลี้ยงตำบลอีสานเขต เพื่อจัดทำแผนครัวเรือนโดยใช้แบบ ศจพ.3 ในการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญของครัวเรือน (4ท) เพื่อใช้ในการพัฒนาครัวเรือน จากการลงพื้นที่สำรวจฯ ครัวเรือนเป้าหมายจำนวน 4 ครัวเรือน พบสภาพปัญหาเรื่อง ที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงถาวร ไม่มีที่ดินของตนเอง อาศัยอยู่ในที่สาธารณะ การมีอาชีพ/รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ปัญหาเรื่องสุขภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนเป้าหมาย โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาของครัวเรือนเป้าหมายแต่ละครัวเรือน เพื่อส่งข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามมิติต่อไป¹⁵

2.4.3 ดำเนินงานโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง (กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ“โคก หนอง นา พช.” ประจำปีงบประมาณ 2565 นายวิวัฒน์ อยู่แย้ม พัฒนาการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง (กิจกรรมการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.”) ปีงบประมาณ 2565 ในการวางแผนปักหมุดเพื่อกำหนดขอบเขตการดำเนินงานโครงการฯ โดยยึดหลักกิจกรรมธรรมชาติ เพื่อมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข มีอาชีพสร้างรายได้ และเพื่อสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับภูมิสังคม¹⁶

2.4.4 ลงพื้นที่ติดตามและสนับสนุนการขุดระบบชลประทาน ภายใต้โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 นายวิวัฒน์ อยู่แย้ม พัฒนาการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ลงพื้นที่ติดตามและสนับสนุนการขุดระบบชลประทานภายใต้โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 ในการนี้ได้ติดตามความก้าวหน้าการขุดระบบชลประทานเป็นไปตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม : พัฒนาศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่ รูปแบบ “โคก หนอง นา พช.” ประจำปี 2565 โดยเป็นการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่การเกษตร ให้เป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ “โคก หนอง นา พช. เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมี มนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้น อย่างเป็นระบบ ณ แปลงของนางนิภาพร สมบูรณ์ บ้านยายแย้ม หมู่ที่ 4 ตำบลยายแย้มวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์¹⁷

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

ภาพที่ 2.5 ความก้าวหน้าการขุดระบบชลประทานตามรูปแบบ “โคก หนอง นา พช.”¹⁸

2.4.5 พิธีเปิดศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ นายชาญชัย คมานิคม นายอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นประธานในพิธีเปิดศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ โดยนายนพดล มีพวงผล ประธานศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ กล่าวรายงาน พร้อมด้วย นายวิวัฒน์ อยู่แย้ม พัฒนาการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ หัวหน้าส่วนราชการอำเภอ ผู้นำชุมชน และประชาชนจิตอาสา ร่วมพิธีเปิดศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอและเยี่ยมชมฐานเรียนรู้ จากนั้นร่วมกันปลูกต้นไม้ การจัดตั้งศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ปมเพาะภาวะผู้นำ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน และเป็นศูนย์ประสานงานภาคีเครือข่ายการพัฒนา โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางด้วยการส่งเสริมผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กร เครือข่ายงานพัฒนาชุมชนที่เป็นทุนทางสังคม ใช้พลังภูมิปัญญาให้เป็นพลังสร้างสรรค์งานพัฒนาชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ รวมถึงการพัฒนาภาวะผู้นำ สร้างเสริมอุดมการณ์ทำงานเพื่อสาธารณะ ในรูปแบบผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชน มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน มีบทบาท และมีส่วนร่วม ในการพัฒนาและเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

¹⁸ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

ภาพที่ 2.6 กิจกรรมผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอและเยี่ยมชมฐานเรียนรู้ และร่วมกันปลูกต้นไม้¹⁹

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงแบบพึ่งตนเอง

ในการนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงแบบพึ่งตนเองได้ศึกษาจาก ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

ศิริณา จิตต์จรัส²⁰ (2019) การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและความต้องการของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาวิธีการและผลของการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม จำนวน 15 คน และนักเรียนประถมศึกษา และอุดมศึกษา จำนวน 50 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับมาก และความต้องการอยู่ในระดับมาก ส่วนกิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้หลักแนวคิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (learning.by.doing) ที่ประกอบด้วย ศาสตร์พระราชา ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมี 7 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การทำนา (Rice Field) ทำขนมไทย (Thai Dessert) ผ้ามัดย้อม (Handkerchief Design) เรียนรู้ศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy Learning) ภูมิปัญญาเล่าเรื่องเมืองยาง (Story line and Wisdom) ออกกำลังกายพอเพียง (Exercise Activity) และกิจกรรมสร้างสรรค์ (D.I.Y) โดยผลของการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมโดยมีระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

¹⁹ ศูนย์ผู้นำจิตอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ, สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://district.cdd.go.th/burichaloem/>

²⁰ ศิริณา จิตต์จรัส การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดนครปฐม. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน. 25 (4): ตุลาคม-ธันวาคม 2562, 67-79. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/CUTJ/article/view/162445>

ภูษิตี ภูคำชะโนด และสุวรรณณี อ้อแสงชัย (2563)²¹ 54 ผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน ในบทความวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติต่อการมีหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงทัศนคติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาที่ทำให้ทุกคนก้าวพ้นความยากจนได้ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กับผู้นำ 54 หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 จังหวัด ได้แก่ อุตรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ และเลย ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำส่วนใหญ่ที่มีอาชีพภาคเกษตร มีทัศนคติต่อหลักธรรมาภิบาลความโปร่งใสมากที่สุดในการทำงานพัฒนาในชุมชน รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยให้แนวทางงบประมาณ จำนวนคน ระยะเวลา ผลที่เกิดขึ้นได้ ส่วนการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนตามความเหมาะสมและเป็นประชาธิปไตยมีระดับมากที่สุด ทั้งนี้ผู้นำมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ในด้านการร่วมคิดค้นหาปัญหา นำเสนอโครงการ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต่อส่วนรวมมากที่สุด ทัศนคติด้านเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาควรรู้จักการปลูกผักสวนครัว ลดบายนุช ประกอบอาชีพที่สุจริต และยังมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เจ้าหน้าที่มาพัฒนาให้ความรู้ ธนาคารชยะ ป่าชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือคนยากจน นอกจากนี้ ยังพบอีกว่าหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงต้องยึดหลักประชาธิปไตย มีความเชื่อมั่นในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทุกคนรักและช่วยเหลือกันตลอด สร้างอาชีพเสริมแบบรวมกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีกลุ่มพิทักษ์ป่า รูปแบบที่นำพาประชาชนพ้นจากความยากจนคือ สร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่เสียสละเวลาการทำงานให้กับหมู่บ้านท้องถิ่น จนเกิดคำว่า “ผู้นำทำก่อนจึงทำตาม เพราะเชื่อมั่นคนทำที่สำเร็จ”

จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563)²² รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางและเพื่อนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายและจึงประเมินคุณภาพของรูปแบบโดยจัดให้มีการอบรมเกษตรกรเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 40 คน จำแนกเป็นตัวแทนแต่ละจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด 10 คน จังหวัดมหาสารคาม 10 คน จังหวัดกาฬสินธุ์ 10 คน และจังหวัดขอนแก่น 10 คน จากนั้นนำผลการประเมินไปหาประสิทธิภาพ และพัฒนารูปแบบให้มีคุณภาพแล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ต่อไป ผลการวิจัยพบว่า การสร้างและพัฒนา

²¹ ภูษิตี ภูคำชะโนด และ สุวรรณณี อ้อแสงชัย. (2563). 54 ผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง : สบายดีอีสาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 8 (5) (กันยายน - ตุลาคม 2563), 1802 - 1815. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/241457>

²² จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.* 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>

รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ประกอบด้วย 1) ด้านการดำเนินชีวิต 2) ด้านการประกอบอาชีพ 3) ด้านการประยุกต์ใช้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของเกษตรกรควรนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติโดยเน้น 5 คำหลัก คือ ศรัทธา กล้าหาญ เอกภาพ ความรู้ คุณธรรม ซึ่งการปรับประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบของบันได 9 ขั้น สู่คุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ขั้นที่ 1 พอกินขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีขั้นที่ 5-6 บุญและทานขั้นที่ 7 เก็บบริการขั้นที่ 8 ขยายและขั้นตอนที่ 9 สร้างเครือข่ายเกษตรกรและผลการทดลองใช้และหาประสิทธิภาพของรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรสูงชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระดุษฎีภพ ชุตินโม²³ นพฤทธิ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน (2563) บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลในอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 391 ราย ซึ่งได้มาจากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ ซึ่งใช้ระดับค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นและหาค่าความเชื่อมั่น ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา โดยใช้สูตรของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลในอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวน 20 ราย โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ว่า ต้องไม่ใช่บุคคลกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นประเด็นคำถามที่มี

²³ พระดุษฎีภพ ชุตินโม²³ นพฤทธิ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน. (2563).บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563,143-156. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/240809/164248>

ค่าเฉลี่ยต่ำในอันดับท้าย และน่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลประชากรจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลในอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 391 ราย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลในอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 20 ราย ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนความคิดเห็นต่อบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ด้านคุณธรรม เป็นด้านที่มีระดับสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านความมีเหตุผล ด้านความรู้ ด้านความพอประมาณ ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ความคิดเห็นทั้ง 5 ด้าน คือ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน ประชาชนที่มีอายุต่างกัน ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน และประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางการพัฒนาบทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ด้านความพอประมาณควรจัดให้ความรู้แก่นากลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ให้ไปอบรมหรือเชิญเจ้าหน้าที่ (วิทยากร) มาให้ความรู้การประกอบของอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และควรนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็นแนวทางในการปลูกพืช ผักสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ด้านความมีเหตุผล ควรมีการประยุกต์ใช้แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน และควรมีการจัดอบรมโดยเชิญวิทยากรหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้นำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาชีพเสริมที่ไว้สูงสุดในพื้นที่เหมาะสมกับพื้นที่แต่ละชุมชน ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ควรมีการให้ความรู้แก่นากลุ่มต่าง ๆ โดยการพาไปศึกษาดูงานหรืออบรม การดำเนินชีวิตตามหลัก และควรลดรายจ่ายในครัวเรือนและหารายได้เสริมด้วยการหาแหล่งวิสาหกิจชุมชน ด้านความรู้ ควรมีการน้อมนำศาสตร์พระราชามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน และควรมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิทยากรจากหน่วยงานราชการ และจากเอกชน มี

การสาธิตและปฏิบัติให้ครบวงจร ด้านคุณธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เช่น กิจกรรมเข้าวัดวันอาทิตย์ปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น และควรให้การส่งเสริมเรื่องของการสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือผู้อื่น หรือความรัก ความห่วงใยในชุมชน

สกวเดือน พิมพิศาล²⁴ (2558) การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ผลการศึกษาไว้ว่า การพึ่งตนเองหรือการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและเป็นสังคมแห่งเรียนรู้ สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง และสังคมฐานความรู้แบบพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนเกิดความอยากรู้ในการพัฒนาที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะเป็นสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว คือ เป็นกระบวนการทาง สังคมที่สามารถรับรู้ได้ หรือเป็นความพยายามในการศึกษาใฝหาคำรู้ ในการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นส่วนร่วมในการสร้างความผาสุกของการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน เกิดความเจริญงอกงามในสังคม โดยผู้เรียนรู้จะต้องปรับตัวให้เข้ากับชีวิตและแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมสร้างร่วมตัดสินใจ ตามวิถีชีวิตที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองสังคมและผู้อื่น บนพื้นฐานทางสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลกับการพัฒนาต่อไป

บุษบา อารีย์²⁵ (2555) บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ข้อมูลข่าวสารกลายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดทั้งวิกฤติและโอกาสที่กำลังจะเกิดขึ้น การผลิตในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้านการลงทุนและการค้าแลกเปลี่ยนในทั่วทุกมุมโลก มีการใช้เครื่องจักรแทนแรงงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารสินค้าคงเหลือ การนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ ทำให้การติดต่อสื่อสารและระบบการรายงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แสดงถึงแนวทางการลงทุนของต่างชาติและประชาชนทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง สำหรับประเทศไทยนั้นมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการเงินที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สมาชิกในครัวเรือนจะต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนที่ดีในการใช้จ่ายอย่างรอบคอบและมีสติในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยต้องเก็บรวบรวมข้อมูล จัดบันทึกรายรับรายจ่ายและรายงานทางการเงินที่ถูกต้อง การเพิ่มรายรับและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นจะนำไปสู่ความสำเร็จต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

²⁴สกวเดือน พิมพิศาล . (2558). การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*. 2 (3) (กันยายน-ธันวาคม 2558), 153-172. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Praewa-ksu_Journal/article/view/89430/70397

²⁵บุษบา อารีย์ บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารจันทร์เกษม* ส ว ร . 18 (3 4) ม ก ร ร ค ม - มิ ถ ุ น า ย น 2555, 9 7 - 1 0 5 . <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/crujournal/article/view/30019/25864>

ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ²⁶ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติการศึกษาค้นคว้านี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของหมู่บ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ใช้กลุ่มเป้าหมาย 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินงานเกี่ยวกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านภูเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีแนวทางการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยยึดหลักการตามแนวพระราชดำรัส "เศรษฐกิจพอเพียง,, ได้แก่ การรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง และเป็นแรงขับเคลื่อนพลังของชุมชนที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่องานอาชีพ ลดการใช้สารเคมีทางเกษตร มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากฐานความรู้/ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์ เกื้อกูลกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน จนเกิดพลังและสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยตัวของมันเอง เป็นวิถีชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ พึ่งพาธรรมชาติ และพึ่งพาอาศัยระหว่างกันได้ ทั้งนี้โดยมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนการนำหลักปรัชญาพอเพียงสู่การปฏิบัติของหมู่บ้านภู ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ (1) กิจกรรมด้านการลดรายจ่าย เป็นกิจกรรมแรกเริ่มของการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือน การผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพเพื่อการเกษตร การใช้พันธุ์พืชและสัตว์ที่ทางราชการส่งเสริม การใช้วัตถุดิบในชุมชนเพื่อผลิตสินค้า (2) กิจกรรมด้านเพิ่มรายได้ ประกอบด้วยการทำอาชีพเสริมของครัวเรือน การจัดกลุ่มอาชีพ (3) กิจกรรมการออมมีหลักการสำคัญคือ ใช้ 3 ส่วน ออม 1 ส่วน (4) กิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยการจัดทำแผนชุมชน โดยให้สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วม แผนพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน และการพัฒนาหมู่บ้านประจำเดือน (5) กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีเพราะความผูกพันกับป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ จัดทำแผนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และดำเนินการตามแผน (6) กิจกรรมเอื้ออาทร ช่วยเหลือและแบ่งปันในชุมชน ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือและการแบ่งปัน เป็นภาพที่พบเห็นได้เสมอในชุมชนแห่งนี้ การดำรงชีวิตยังยึดหลักการแบ่งปันอาหาร ผลผลิตทางการเกษตรระหว่างบ้านใกล้เคียง และเครือญาติอยู่อย่างพี่น้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัทมา โกเมนท์จำรัส²⁷ (2559) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย

²⁶ ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ²⁶ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง: สู่การปฏิบัติ วารสารการบริหารและพัฒนา. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552, https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288

²⁷ ปัทมา โกเมนท์จำรัส. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา.วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 10 (3) กันยายน - ธันวาคม 2559, 84 - 98 . <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/71762>

ครั้งนี้คือ 1) เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม กับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน และรายจ่ายต่อเดือน และ 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับ ระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม โดยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ ด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 384 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติขั้นพื้นฐาน และการทดสอบไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวมในระดับมาก 2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านร่างกายและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ในระดับมาก 3) ระดับความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน และรายจ่ายต่อเดือนที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และ 4) ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านร่างกายและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ไมตรี อินทรีย์ และคณะ (2564)²⁸ การจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ในการศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบข้อสงสัยที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการจัดการชุมชน ทำอย่างไรเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงเป็นการค้นหาความพอเพียงในชุมชน คำว่าพอเพียงมีความหมายกว้าง ไม่ได้หมายถึงความมีพอสำหรับใช้เท่านั้น แต่มีความหมายว่า พอมีพอกิน หากคนเราพอในความต้องการ มีความโลภน้อยการเบียดเบียนคนอื่นน้อย มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เป็นแนวทางการดำเนินงาน หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงได้ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนทุกระดับยึดถือในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด คือ ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข แนวทางดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน อาศัยหลักการพึ่งตนเองของแต่ละคนในทุกสาขาอาชีพควรดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเอง รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังของตน ดำเนินชีวิตทางสายกลาง รวมตัวช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ทำการใด ๆ ที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ให้สูงขึ้น เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้แต่ละคนเก่ง ดี มีความสุขเพิ่มขึ้น ดังนั้น การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก มีความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกชุมชน เพื่อให้คนมี

²⁸ ไมตรี อินทรีย์ และคณะ, การจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช*. 8 (3): มีนาคม 2564, 86-98. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/251153>

ความสุขและชุมชนเข้มแข็ง ดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเองโดยชุมชนเพื่อชุมชน สังคม และประเทศชาติด้วยความพอเพียง

ภิรวัดณ์ นนทะโชติ²⁹ การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในเขตพื้นที่อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลและศึกษาแนวทางขับเคลื่อนโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในเขตพื้นที่อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย ด้วยเทคนิคการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 236 คน คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามตามรูปแบบการประเมินแบบ CIPPIEST Model วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและผู้ประสานงานตำบล จำนวน 6 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ส่วนการศึกษาแนวทางขับเคลื่อนโครงการ ใช้การสนทนากลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับแนวทางการขับเคลื่อนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับตำบล ควรจัดทำแผนการจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบนำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่ได้รับไปขับเคลื่อนภารกิจในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง 2) ระดับอำเภอ ควรมุ่งเน้นพัฒนากิจกรรมตามโครงการที่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านรูปแบบเวทีประชาคมหมู่บ้าน มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ พร้อมทั้งส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายของแต่ละตำบลให้รวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 3) ระดับจังหวัด กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนโครงการให้อำเภอถือปฏิบัติ สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานและผลสัมฤทธิ์ของงาน โดยมีผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ

จักรกฤษณ์ จันทรแฉล้ม ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ³⁰ กระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบบ้านเปรี๊ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพการณ์ของพื้นที่ป่าชายเลนและกระบวนการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน 2) เพื่อศึกษาถึงแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลในด้านการดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติป่าชายเลน 3) เพื่อศึกษาถึงแนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน

²⁹ ภิรวัดณ์ นนทะโชติ. การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในเขตพื้นที่อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย. วารสารสังคมพัฒนา สังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร. ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (2021): ตุลาคม 2564 หน้า 132-165.

³⁰ จักรกฤษณ์ จันทรแฉล้ม ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ. กระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบบ้านเปรี๊ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัยปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560) หน้า 217-230.

ของชุมชนต้นแบบบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า 1. สภาพการณ์ของพื้นที่ป่าชายเลนและกระบวนการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนชุมชนต้นแบบบ้านเป็ดในมี 2 ประการ คือ 1.1) มีการจัดการด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในชุมชน การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และการประสานความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน 1.2) มีกระบวนการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างเป็นระบบ มีการสร้างกติกาชุมชน และการวางแผนกิจกรรม 2. มีการใช้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ผนวกกับการแสวงหาเครือข่ายอนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าชายเลน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนได้เหมาะสม ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จของชุมชน คือ ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง ชาวบ้านใน ชุมชนมีความผูกพันกับป่าชายเลน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน 3. แนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนชุมชน 3 ด้าน คือ 3.1) การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดใน 3.2) การก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนสู่ชาวบ้านในชุมชนและผู้สนใจ 3.3) การแสวงหาความร่วมมือเพื่อนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับใช้ให้เกิดการบูรณาการร่วมกับชุมชน

วิชุน แสงโทโพธิ์ และคณะ³¹ การศึกษาการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับครัวเรือนพื้นที่หมู่บ้านดงมะหรี ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร ในท่ามกลางวิกฤตโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการจัดทำโครงการที่ประยุกต์การใช้ศาสตร์พระราชานี้และ น้อมนำเอาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ทรงพระราชทานไว้ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิด งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ระดับครัวเรือนพื้นที่หมู่บ้านดงมะหรี ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับครัวเรือนพื้นที่หมู่บ้านดงมะหรี ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับครัวเรือนพื้นที่หมู่บ้านดงมะหรี ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแหล่งข้อมูลคือ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นครัวเรือนต้นแบบที่ผ่านการฝึกอบรมตามโครงการพัฒนา พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ประจำปี 2565 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ของครัวเรือนในพื้นที่ อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร แบ่งเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ด้านทุนความรู้ ด้านทุนพื้นที่และธรรมชาติ ด้านทุนทางเศรษฐกิจ ด้านทุนทางสังคม ด้านทุนโครงสร้างพื้นฐาน และด้าน ทุนทางวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติการทำงานบูรณาการร่วมกัน ทั้ง 7 ภาคี การนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ความยืดหยุ่น

³¹ วิชุน แสงโทโพธิ์ และคณะ การศึกษาการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับครัวเรือนพื้นที่หมู่บ้านดงมะหรี ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร. วารสารวิชาการรัตนบุศย์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2566) หน้า 412-422

ในการปรับเปลี่ยนพื้นที่และปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ 2) การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ของครุฑเรือ ในพื้นที่อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร พื้นที่เดิมได้ดำเนินการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่ก่อนแล้ว บนพื้นที่ 10 ไร่ หลังจากที่ครุฑเรือต้นแบบ สมัครเข้าร่วมโครงการได้มีการพัฒนาต่อยอดจากเกษตรทฤษฎีใหม่ สู่ โคก หนอง นา โมเดล ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการบริหารจัดการน้ำ บริหารจัดการพื้นที่ด้วยการทำพื้นที่ทางการเกษตร และ 3) รูปแบบการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ระดับครุฑเรือในพื้นที่อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย การมีทุนความรู้ ทุนพื้นที่และธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนโครงสร้างพื้นฐาน และทุนทางวัฒนธรรม การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติการประยุกต์หลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” การทำงานบูรณาการร่วมกัน ทั้ง 7 ภาคีการบริหาร จัดการพื้นที่ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ และการพัฒนาการผลิต และการตลาดสำหรับจัดจำหน่ายผลผลิต

พิมพ์ชนก สังข์แก้ว เบญจวรรณ จันท์แก้ว วีร์ พวงเพิกศึกษา การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย³² งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการในการพัฒนาประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการเตรียมการ 2) ขั้นตอนการวางแผน 3) ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา 4) ขั้นตอนการสะท้อนผลการดำเนินการแก่กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการปลูกข้าวแบบเคมี ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาขาดทุน คณะผู้วิจัยจัดได้วางแผนและดำเนินการขั้นตอนการพัฒนาโดยจัดโครงการฝึกอบรมทั้งในภาคทฤษฎีและเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 หัวข้อ ซึ่งผลการประเมินพบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.34 สำหรับด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ในภาพรวมพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจจากการจัดอบรมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.14 รวมถึงมีการจัดประชุมกลุ่ม โดยการวางแผนทางการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกัน และยังมีการบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมที่จะช่วยในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วยประเด็นในการประชุม ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) การศึกษาชุมชนและวิเคราะห์สภาพปัญหา 3) การจัดตั้งกลุ่มข้าวอินทรีย์ในชุมชน และแนวทางการจัดกิจกรรมของกลุ่ม ส่งผลให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้มีการรวมกลุ่มที่จะช่วยสนับสนุนการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนและกลุ่มปุ๋ยหมักอินทรีย์ จากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ชุมชนบ้านน้ำแพร่ใต้ หมู่ 19 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ได้รับเลือกเป็นสถานที่จัดงานถ่ายทอดเทคโนโลยีเริ่มต้นฤดูผลิตใหม่ หรือวัน Field Day 2018

³² พิมพ์ชนก สังข์แก้ว เบญจวรรณ จันท์แก้ว วีร์ พวงเพิกศึกษา การพัฒนาชุมชนต้นแบบข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย.วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2563 หน้า 1-14.

ธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว และคณะ ผลการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีเตาหลอมเหล็กต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”³³ บทความวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีเตาหลอมเหล็กต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีเตาหลอมเหล็ก และ 2) ศึกษาแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารจังหวัด เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดและอำเภอ ผู้รับผิดชอบจุดขยายผลพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครูที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ ผู้เข้ารับการอบรม และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 44 คนและการสนทนากลุ่ม จำนวน 74 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีเตาหลอมเหล็กที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ครู โดยต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาทักษะระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์จากการลงมือทำ สามารถถ่ายทอดความรู้ และจัดการเรียนรู้ได้ และ 2) แนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” คือการกำหนดนโยบายในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมกับคนในแต่ละช่วงวัย การสอนโดยครูที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอน การนำสื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้ และการกำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสม

อณิษฐา หาญภักตินิยม ศิลาวัดน์ ชัยวงศ์³⁴ หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล 2) เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล 3) ปัญหาอุปสรรคและหาข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต พื้นที่ทำการวิจัย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” จำนวน 164 คน เก็บ

³³ ธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว และคณะ ผลการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีเตาหลอมเหล็กต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”.วารสารสารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (2022): กรกฎาคม - ธันวาคม 2565 หน้า 137-147.

³⁴ อณิษฐา หาญภักตินิยม ศิลาวัดน์ ชัยวงศ์ หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” .วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1, มกราคม-มีนาคม 2566. หน้า 76-91. <https://doi.org/10.14456/jmsnpru.2023.7> (Original work published 30 มิถุนายน 2023)

รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับกรม/จังหวัด/อำเภอ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เจ้าของแปลงตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการฯ ประชาชนในพื้นที่ และนักวิชาการ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ประกอบของโครงการต่อแนวทางการขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญกับการเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ โดยภาพรวมแล้วประเด็นทั้ง 4 ด้าน ด้านสังคม ด้านความรู้ ด้านพื้นที่ ด้านกระบวนการ มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก (2) นำไปสู่การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่มีความสำคัญ คือ สถานที่ คน ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ การตลาด/ประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการ (3) สภาพปัญหาพบว่า เรื่องของการขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญในด้านออกแบบพื้นที่ ผลกระทบจากภัยธรรมชาติ รวมถึงระยะเวลาในการขับเคลื่อนโครงการฯ ที่น้อย ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาการขุดปรับรูปแบบแปลงที่ดินให้แล้วเสร็จ โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการกำกับ ติดตาม สนับสนุนข้อมูลระยะยาว ในการพัฒนาขยายผลกิจกรรมในพื้นที่ตามสภาพภูมิสังคมให้เกิดความสมบูรณ์และยั่งยืน

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

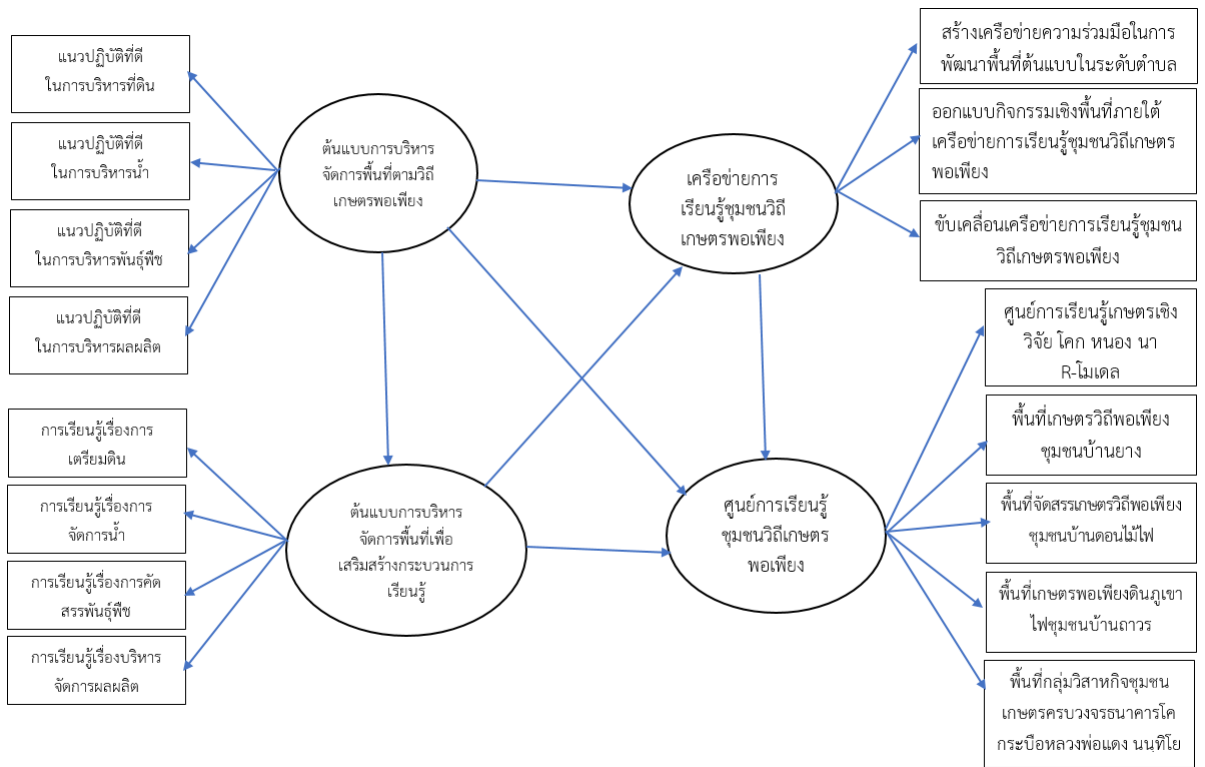
ในการเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง: กรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์” คณะผู้วิจัยได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรของโครงการวิจัยย่อยทุกโครงการ

โดยมีตัวแปรที่สนใจศึกษาตัวแปรแรก คือ ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง ที่ศึกษาได้จาก 1) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารที่ดิน 2) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารน้ำ 3) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารพันธุ์พืช และ 4) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารผลผลิต

ตัวแปรที่สนใจศึกษาตัวแปรที่ 2 คือ ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่ศึกษาได้จาก 1) การเรียนรู้เรื่องการเตรียมดิน 2) การเรียนรู้เรื่องการจัดการน้ำ 3) การเรียนรู้เรื่องการคัดสรรพันธุ์พืช และ 4) การเรียนรู้เรื่องบริหารจัดการผลผลิต

ตัวแปรที่สนใจศึกษาตัวแปรที่ 3 คือ เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ที่ศึกษาได้จาก 1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในระดับตำบล 2) ออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง และ 3) ขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

โดยที่ตัวแปรที่สนใจศึกษาทั้ง 3 ตัวแปร คือ ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เป็นตัวแปรที่ร่วมกันพัฒนาให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง แล้วพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ที่ประกอบด้วย 3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สามารถแสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรได้ดังภาพต่อไปนี้

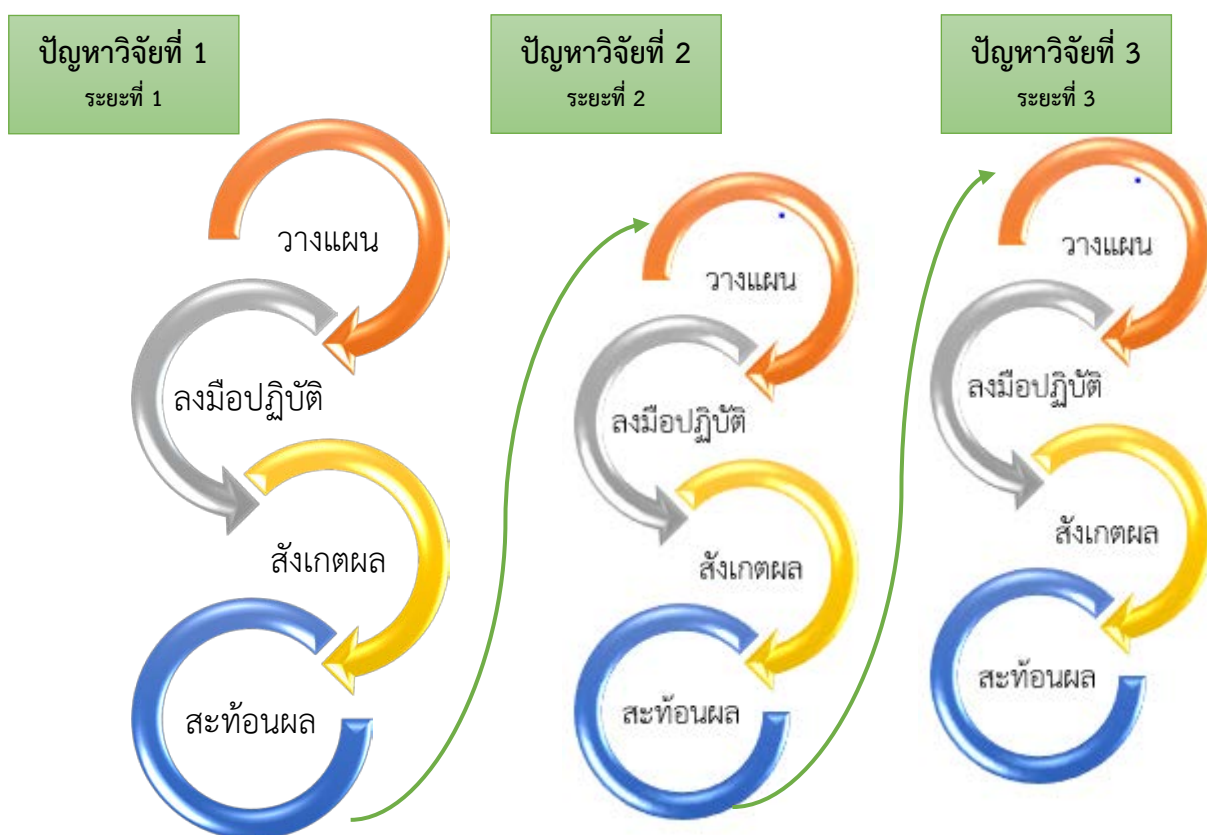

ภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนวางแผน (Plan: P) เพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) ที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุดสามารถนำเสนอองจรรวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ดังนี้

ภาพที่ 3.1 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR

จากวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของโครงการวิจัยโดยแบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ และในแต่ละระยะดำเนินการตามวงจร PAOR มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

ขั้นตอนการวิจัยตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ PAOR มีดังนี้

1.1 ขั้นวางแผน (Plan: P)

กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้นำศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง และสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ จาก 3 ศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 12 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาจะมีคุณสมบัติดังนี้

1. เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
2. มีประสบการณ์ในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง
3. เป็นผู้มีประสบการณ์ในการบูรณาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติการเกษตร

พอเพียง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และแบบบันทึกภาคสนาม

วางแผนการศึกษาภาคสนาม คือ การประสานความร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง

1.2 ขั้นลงมือปฏิบัติ (Act: A)

ลงพื้นที่ภาคสนาม เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ที่เน้นการศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่เชิงประจักษ์จากกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี โดยมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง ที่ศึกษาได้จาก 1) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารที่ดิน 2) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารน้ำ 3) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารพันธุ์พืช และ 4) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารผลผลิต

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ออกแบบการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ผู้นำในพื้นที่ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เกี่ยวกับเส้นทางการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงจนประสบความสำเร็จและได้เป็นต้นแบบการเรียนรู้ และการศึกษากิจกรรมทางการเกษตรที่ดำเนินการและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและได้ผลเชิงประจักษ์

1.3 ขั้นสังเกต (Observe: O)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลในจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้

สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

2) **การตรวจสอบข้อมูล** เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

3) **การวิเคราะห์ข้อมูล** ในการวิจัยในระยยะที่ 1 นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยในระยยะที่ 1 คือ คู่มือเกษตรเชิงปฏิบัติการโคกหนองนา R-Model และชุดความรู้เกษตรเชิงปฏิบัติการโคกหนองนา R-Model จากการวิจัยเป็นฐาน

1.4 ขั้นสะท้อนผล (Reflect: R)

การสะท้อนผลการเรียนรู้เชื่อมโยงไปสู่การออกแบบการวิจัยในโครงการวิจัยย่อยที่ 2 ในการพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ระยะที่ 2 พัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนการวิจัยตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ PAOR มีดังนี้

2.1 ขั้นวางแผน (Plan: P)

กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษา

1) เกษตรกรกรณีศึกษา จำนวน 3 กรณีศึกษา ที่จะเป็นพื้นที่ทดลองแปลงเกษตรสาธิตในพื้นที่กรณีศึกษาระดับหมู่บ้านให้เป็นต้นแบบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง มีคุณสมบัติดังนี้

- 1.1) เป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรที่ตั้งอยู่ ตำบลตาเป็ก และตำบลเจริญสุข
- 1.2) เป็นเกษตรกรที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยตามความสมัครใจ
- 1.3) เป็นเกษตรกรที่ยินดีเรียนรู้แนวทางการออกแบบพื้นที่ตามแนววิถีเกษตร

พอเพียงที่เน้นการปลูกพืชผสมผสาน

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรชุมชนและเกษตรพอเพียง จำนวน 5 ท่าน ในการประเมินผลต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง มีคุณสมบัติดังนี้

2.1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ในการเกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

2.2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรให้แก่ชุมชน

2.3) เป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่หรือทำงานในเขตพื้นที่ที่เป็นแปลงเกษตรสาธิตของโครงการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย คู่มือเกษตรกรเชิงปฏิบัติการโคกหนองนา R-Model และชุดความรู้เกษตรกรเชิงปฏิบัติการโคกหนองนา R-Model จากการวิจัยเป็นฐาน ที่พัฒนาจากโครงการวิจัยย่อยที่ 1 และแบบประเมินความสำเร็จของแปลงเกษตรสาธิต

วางแผนการศึกษาภาคสนาม โดยการประชุมกลุ่มย่อยเกษตรกรกรณีศึกษาเพื่อออกแบบพื้นที่ก่อนการลงมือเตรียมพื้นที่ให้ได้ตามรูปแบบที่เกษตรกรเจ้าของพื้นที่ต้องการ รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่ศึกษาได้จาก 1) การเรียนรู้เรื่องการเตรียมดิน 2) การเรียนรู้เรื่องการจัดการน้ำ 3) การเรียนรู้เรื่องการค้ำสรพันธ์พืช และ 4) การเรียนรู้เรื่องบริหารจัดการผลผลิต

2.2 ชั้นลงมือปฏิบัติ (Act: A)

ลงพื้นที่ภาคสนาม

1. เตรียมดินให้สามารถเพาะปลูกได้
2. บริหารจัดการน้ำให้ทั่วถึงตลอดทั้งแปลงเกษตร
3. คัดสรพันธ์พืชให้หลากหลายและเหมาะสมกับพื้นที่
4. ติดตามดูแลพื้นที่เพาะปลูกให้ได้ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง
5. บริหารจัดการผลผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปันชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สังเกตและบันทึกการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างต่อเนื่องทุกๆ 2 สัปดาห์ เป็นเวลา 4 เดือน รวมจำนวนครั้งที่สังเกต จำนวน 8 ครั้ง

2. ประเมินความสำเร็จของแปลงเกษตรสาธิต เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานและได้แนวทางในการเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการสำหรับการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

2.3 ชั้นสังเกต (Observe: O)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลในจากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 2 นี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการที่ดินปัจจัยการผลิตเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยในระยะที่ 2 คือ โมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

2.4 ขั้นสะท้อนผล (Reflect: R)

การสะท้อนผลการเรียนรู้ของผลลัพธ์ที่เป็นต้นแบบของแปลงเกษตรสาธิตการบริหารจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เชื่อมโยงไปสู่การออกแบบการวิจัยในโครงการวิจัยย่อยที่ 3 ในการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

ระยะที่ 3 พัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบ

กระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

ขั้นตอนการวิจัยตามวงจรวิจัยปฏิบัติการ PAOR มีดังนี้

3.1 ขั้นวางแผน (Plan: P)

กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษา คือ เครือข่ายกรณีศึกษา ศรีบุรีรินทร์+2 ที่มาจากผลการศึกษาพื้นที่ตามแนววิถีเกษตรพอเพียง และเกษตรกรกรณีศึกษา 3 กรณีศึกษา หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่แปลงเกษตรสาธิต และประชาชนในชุมชนที่สนใจเรียนรู้ต้นแบบการบริหารจัดการที่ดิน ปัจจัยการผลิตเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง กรณีศึกษาได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการดำเนินงานของเครือข่ายกรณีศึกษา คู่มือการประชุมกลุ่มเครือข่ายกรณีศึกษา คู่มือการจัดกิจกรรม

วางแผนการศึกษาภาคสนาม

1. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในระดับตำบลและชุมชนใกล้เคียง

2. ออกแบบและดำเนินกิจกรรมเชิงพื้นที่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

3. ขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ปัจจัยการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

3.2 ขั้นลงมือปฏิบัติ (Act: A)

ลงพื้นที่ภาคสนาม

1. การศึกษาพื้นที่กรณีศึกษาที่จะดำเนินการให้เป็นแปลงเกษตรสาธิต

2. จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนกิจกรรมของแปลงเกษตรสาธิตที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

3. สรุปเป็นคู่มือเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

4. จัดกิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้มีการบันทึกและถอดบทเรียนของกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย

3.3 ชั้นสังเกต (Observe: O)

วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลในจากการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 3 นี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการที่ดินปัจจัยการผลิตเดิม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยในระยะที่ 2 คือ เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

3.4 ชั้นสะท้อนผล (Reflect: R)

การสะท้อนผลการเรียนรู้ของผลลัพธ์ที่เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เชื่อมโยงไปสู่ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Research Utilization) ในรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นการประสานความร่วมมือระหว่าง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ประกอบด้วย ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R-โมเดล ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรครบวงจร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง สามารถแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาพื้นที่การบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียงด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่กระบวนการเรียนรู้โคก หนอง นา R-Model กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ได้ศึกษาจำนวน 3 กรณีศึกษา ที่ได้มีการบริหารจัดการพื้นที่วิถีเกษตรพอเพียงด้วยศาสตร์พระราชานุณาการสู่กระบวนการเรียนรู้โคก หนอง นา R-Model กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคก หนองนาโมเดล สรุปผลการศึกษาได้ดังภาพที่ 4.1-4.3

กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล

อาชีพ/การดำเนินการ

ประกอบอาชีพเกษตรกร ตั้งแต่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการทำงานเป็นหลักและมีเลี้ยงโคและกระบือในระหว่างที่ว่างจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว รวมทั้งรับจ้างงานก่อสร้าง

การออกแบบการเกษตรโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็นรมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน ได้มีการเริ่มต้นพัฒนาพื้นที่ตั้งแต่การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ช่วงต้นปี ๒๕๖๔ และเหตุผลที่ทำให้ปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการทำนาทำเกษตรแบบผสมผสานเนื่องจาก การทำนาอย่างเดียวแบบที่เป็นอยู่ทำให้สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวไม่ดีขึ้น จึงได้ปรึกษาสมาชิกในครอบครัวและเริ่มต้นออกแบบและพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ โดยเริ่มต้นจากการออกแบบพื้นที่ด้วยการขุดหนองเพื่อให้มีที่สำหรับเก็บแหล่งน้ำ จากนั้นจึงนำพันธุ์พืชหลายๆ ชนิดมาทดลองปลูก และก็พัฒนาดินไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับพ่อบุญ พ่อกิน พอใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ 4.1 กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีแบบโคกหนองนาโมเดล

กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก

อาชีพ/การดำเนินการ

การดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เมื่อก่อนสถานที่ตรงนี้เป็นสนามฟุตบอล เป็นที่รกร้าง ที่ทิ้งขยะ แนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เจอวิกฤตปัญหาข้าวยากมาก แพง ด้วยตนเองมีความรู้ทางการเกษตร จึงได้ดำเนินการปรับสภาพดิน ทำแปลงผัก และพาชาวบ้าน ๑๐ ครัวเรือน เริ่มปลูกผักได้ผลผลิตนำไปขายมีรายได้ จึงได้รับสมาชิกในชุมชนเพิ่ม แบ่งแปลงผักให้รับผิดชอบ และได้พาไปเรียนรู้ที่โรงเรียนแก่นจน ไปเรียนรู้วิชาตามปราชญ์ ตามศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ และนำมาพัฒนาพื้นที่ จากนั้นมีปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ ได้นำวิกฤตตรงไปขอกระทรวงพลังงานมาพัฒนาแหล่งน้ำ ในปัจจุบันมีสมาชิก ๔๐ ครัวเรือน ได้ขยายพื้นที่ว่างเปล่า พื้นที่สาธารณะของชุมชนเป็นพื้นที่เพาะปลูก เศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้พี่น้องในชุมชนที่ไม่มีที่ทำกิน ไม่มีองค์ความรู้ มาอยู่ร่วมกันให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาและแข่งขันเรื่องการปลูกผัก เพื่อให้พี่น้องในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

ORGANIC

ภาพที่ 4.2 กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก

กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่เพาะปลูก

อาชีพ

ประกอบอาชีพเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปัจจุบัน ได้ทำร่วมกับเกษตรกรในชุมชน จัดสรรพื้นที่นาทำแปลงเกษตรผสมผสาน แบ่งพื้นที่เริ่มจากการขุดสระเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับเพาะปลูกพืช ที่อยู่อาศัย ที่ทำการเกษตร ที่นา

แรงบันดาลใจ

เริ่มจากการศึกษาศาสตร์พระราชานในหลวงรัชกาลที่ ๙ ที่พระองค์ท่านทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่าง นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ผลผลิตที่ได้จากการทำแปลงเกษตรนำไปแบ่งเพื่อนบ้านและนำไปขายเกิดรายได้จุนเจือภายในครอบครัว

ภาพที่ 4.3 กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่ด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน

4.1.2 แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการพื้นที่

1) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารที่ดิน

การบริหารที่ดินเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนการเกษตรและการพัฒนาท้องถิ่น และนี่คือแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารที่ดิน:

1. การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาท้องถิ่น
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารที่ดิน เช่น การรักษาป่าไม้ การจัดการน้ำและดินให้มีคุณภาพ และการดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ
3. การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ระบบน้ำอัตโนมัติในการเกษตร เทคโนโลยีการเพาะปลูกที่ปลอดภัยและประหยัดน้ำ เป็นต้น
4. การจัดการดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ: การดูแลและจัดการดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันปัญหาเช่น การสูญเสียดิน การลดความชื้นของดิน และการขาดแคลนน้ำ
5. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในระดับท้องถิ่น
6. การสนับสนุนการศึกษาและการอบรม การสนับสนุนการศึกษาและการอบรมเกี่ยวกับการบริหารที่ดินและการเกษตรที่ยั่งยืน เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความชำนาญในการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารที่ดินที่ดีนี้สามารถช่วยให้เกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นมีชีวิตที่ยั่งยืนและเข้มแข็งมากขึ้นในระยะยาว นอกจากนี้ยังสามารถช่วยลดการกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสำหรับระบบนิเวศในท้องถิ่นได้ด้วย

2) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารน้ำ

การบริหารน้ำเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลต่อความยั่งยืนของการใช้น้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ นี่คือนแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารน้ำ:

1. การวางแผนและการบริหารน้ำอย่างมีระบบ:** การวางแผนการใช้น้ำและการบริหารน้ำอย่างมีระบบเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้มีการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อลดการสูญเสียของน้ำ
2. การส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีความรับผิดชอบ:** การส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีความรับผิดชอบในทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น การส่งเสริมการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพในอุตสาหกรรม การอนุรักษ์น้ำในการเกษตร เป็นต้น
3. การส่งเสริมการนำนวัตกรรมเข้ามาใช้ในการบริหารน้ำ:** การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อบริหารน้ำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ระบบการจัดการน้ำอัจฉริยะ (Smart Water Management System)

4. การส่งเสริมการศึกษาและการเข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำ:** การศึกษาและการเข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำในทุกๆ ระดับ เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์น้ำและการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันและความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน:** การทำงานร่วมกันและการร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ระหว่างภาครัฐและเอกชน หรือระหว่างประเทศ สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารน้ำได้อย่างมาก

6. การสร้างความต่อเนื่องในการปรับปรุงและการประเมินผล:** การสร้างความต่อเนื่องในการปรับปรุงและการประเมินผลของการบริหารน้ำ เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารน้ำอย่างต่อเนื่องได้

การปฏิบัติตามแนวปฏิบัติด้านบริหารน้ำเหล่านี้จะช่วยให้มีการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้มีอยู่ในระยะยาว

3) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารพันธุ์พืช

การบริหารพันธุ์พืชมีความสำคัญอย่างมากในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของผลผลิตเกษตร นี่คือนโยบายปฏิบัติที่ดีในการบริหารพันธุ์พืช:

1. การเลือกพันธุ์ที่เหมาะสม การเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการปลูกของพื้นที่นั้น เช่น สภาพอากาศ ดิน และการจัดการทางการเกษตร

2. การจัดการการปรับปรุงพันธุ์ การใช้เทคโนโลยีการปรับปรุงพันธุ์ เพื่อพัฒนาพันธุ์ที่มีคุณสมบัติที่ดี เช่น การปรับปรุงพันธุ์เพื่อความต้านทานต่อโรคและแมลง

3. การจัดการการเพาะปลูก การใช้เทคโนโลยีการเพาะปลูกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้พันธุ์พืชเจริญเติบโตและพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ เช่น การควบคุมอุณหภูมิและความชื้นในเครื่องเพาะปลูก

4. การจัดการการให้ปุ๋ย การให้ปุ๋ยในปริมาณและสัดส่วนที่เหมาะสมตามความต้องการของพืช เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตและการสร้างผลผลิต

5. การจัดการการให้น้ำ การให้น้ำให้พืชในปริมาณและเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้พืชไม่ขาดน้ำหรือได้รับน้ำมากเกินไป

6. การจัดการการควบคุมโรคและแมลง การควบคุมโรคและแมลงในพืชอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมของผลผลิตและลดความเสี่ยงในการสูญเสียผลผลิต

7. การจัดการการเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อรักษาคุณภาพและความสดของผลผลิต

8. การประเมินและการปรับปรุง การประเมินผลผลิตและกระบวนการบริหารการเพาะปลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงและปรับให้เหมาะสมกับเงื่อนไขและความต้องการของพืชและผลผลิตในอนาคต

การปฏิบัติตามแนวปฏิบัติด้านการบริหารพันธุ์พืชเหล่านี้จะช่วยให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยในการยั่งยืนของการเกษตรในระยะยาว

4) แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารผลผลิต

การบริหารผลผลิตเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้องค์กรหรือธุรกิจสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเติบโตได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว นี่คือแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารผลผลิต:

1. การวางแผนการผลิต การวางแผนการผลิตอย่างรอบคอบโดยใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและการประมาณการที่เหมาะสม เพื่อให้มั่นใจว่ามีวัสดุและแรงงานที่พอเพียงและทันเวลาสำหรับการผลิตสินค้าหรือบริการ
2. การจัดการความสัมพันธ์กับซัพพลายเออร์ การควบคุมและจัดการความสัมพันธ์กับซัพพลายเออร์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มั่นใจว่ามีวัสดุที่มีคุณภาพและมีการจัดส่งที่ถูกต้องและทันเวลา
3. การใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่ทันสมัย การลงทุนในเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มผลผลิตได้
4. การพัฒนาและสร้างความสามารถในการผลิต การพัฒนาและสร้างความสามารถในการผลิตที่ยั่งยืนและมีคุณภาพ เช่น การสร้างกระบวนการการผลิตที่มีประสิทธิภาพและการพัฒนาทักษะของพนักงาน
5. การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบและควบคุมคุณภาพของสินค้าหรือบริการอย่างเคร่งครัด เพื่อให้มั่นใจว่าผลผลิตที่สร้างขึ้นมีคุณภาพตามมาตรฐานและความต้องการของลูกค้า
6. การจัดการสต็อก การบริหารจัดการสต็อกให้มีความเป็นระบบและมีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อลดการสูญเสียและค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น
7. การสร้างการสนับสนุนและความมั่นใจของพนักงาน การสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนและสร้างความมั่นใจให้กับพนักงาน เพื่อให้พนักงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งมั่นในการผลิต
8. การประเมินและการปรับปรุง การประเมินผลการผลิตอย่างสม่ำเสมอและการใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง

การปฏิบัติตามแนวปฏิบัติด้านการบริหารผลผลิตเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรหรือธุรกิจมีความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในระยะยาว

4.1.3 เส้นทางการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงจนประสบความสำเร็จและได้เป็นต้นแบบการเรียนรู้

การบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียง (Sustainable Agriculture) เป็นเรื่องสำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผลและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นี่คือเส้นทางที่สามารถใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงให้ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบการเรียนรู้:

1. การวางแผนและการประเมิน เริ่มต้นด้วยการทำการวางแผนการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ข้อมูลวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เช่น สภาพภูมิอากาศ ลักษณะของดิน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการเกษตร การประเมินนี้จะช่วยให้เข้าใจความต้องการและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่
2. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการเกษตร เช่น การใช้ระบบการเพาะปลูกอินทรีย์ การใช้ระบบน้ำหยด หรือการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดการใช้ทรัพยากร

3. การศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญ เช่น การจัดอบรม การเรียนรู้ผ่านชุมชน และการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและทักษะในการบริหารจัดการพื้นที่

4. การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและครอบคลุม การสร้างชุมชนที่มีการร่วมมือและการทำงานร่วมกัน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเกษตรที่มีความยั่งยืน โดยการสร้างเครือข่ายร่วมมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเข้าถึงทรัพยากร

5. การสนับสนุนนโยบายและกฎหมาย การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน เช่น การส่งเสริมการใช้พันธุ์กรรมทางการเกษตร การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

6. การตรวจสอบและการประเมินผล การตรวจสอบและประเมินผลประสิทธิภาพของการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เห็นผลสำเร็จ ปัญหา และโอกาสในการปรับปรุงและพัฒนาเช่นกัน

การบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงนี้จะช่วยให้การเกษตรเป็นไปอย่างยั่งยืน สร้างสรรค์ และสามารถทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืนในระยะยาว และเป็นต้นแบบที่ดีในการเรียนรู้ สู่อนาคต

4.1.4 การศึกษากิจกรรมทางการเกษตรที่ดำเนินการและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและได้ผลเชิงประจักษ์

การบริหารที่ดินเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนการเกษตรและการพัฒนาท้องถิ่น และนี่คือแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารที่ดิน:

1. การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ที่ดินในการพัฒนาท้องถิ่น

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารที่ดิน เช่น การรักษาป่าไม้ การจัดการน้ำและดินให้มีคุณภาพ และการดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

3. การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ระบบน้ำอัตโนมัติในการเกษตร เทคโนโลยีการเพาะปลูกที่ปลอดภัยและประหยัดน้ำ เป็นต้น

4. การจัดการดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การดูแลและจัดการดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันปัญหาเช่น การสูญเสียดิน การลดความชื้นของดิน และการขาดแคลนน้ำ

5. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตรในระดับท้องถิ่น

6. การสนับสนุนการศึกษาและการอบรม การสนับสนุนการศึกษาและการอบรมเกี่ยวกับการบริหารที่ดินและการเกษตรที่ยั่งยืน เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความชำนาญในการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารที่ดินที่ดีนี้สามารถช่วยให้เกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นมีชีวิตที่ยั่งยืนและเข้มแข็งมากขึ้นในระยะยาว นอกจากนี้ยังสามารถช่วยลดการกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสำหรับระบบนิเวศในท้องถิ่นได้ด้วย

4.2 ผลการพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรในเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นที่สำคัญและมีผลเชิงบวกต่อชุมชนและการเกษตรในพื้นที่ดังนี้:

1. การเพิ่มผลผลิต โมเดลต้นแบบชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงช่วยเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ด้วยการใช้เทคโนโลยีและวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารเพียงพอต่อการใช้งานของตนเองและครอบครัว และยังสามารถเพิ่มรายได้จากการขายผลผลิตเกษตรได้ด้วย

2. การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม โมเดลชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงช่วยให้เกษตรกรปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพในช่วงฤดูแล้ง การป้องกันและควบคุมโรคและแมลง และการปรับการใช้ปุ๋ยให้เหมาะสมกับพื้นที่

3. การสร้างความยั่งยืนในการเกษตร โมเดลชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงช่วยสร้างความยั่งยืนในการเกษตรโดยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การใช้วิธีการเกษตรอินทรีย์ การใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ และการนำเทคโนโลยีชีวภาพมาช่วยในการผลิต

4. การสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน โมเดลชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงช่วยสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน เนื่องจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ทำให้มีการสนับสนุนและกันเองอย่างมากขึ้นในการพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่

5. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การปรับตัวและการพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่ทำให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน เนื่องจากสามารถผลิตอาหารเพียงพอต่อการใช้งานของตนเองและครอบครัว และยังสามารถขายผลผลิตได้เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

โมเดลนี้เป็นตัวอย่างที่ดีในการนำแนวคิดเกษตรพอเพียงมาใช้ในชุมชน และสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่อื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรมและมีผลเชิงประจักษ์

4.3 ผลการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง

ผลการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เป็นเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาและยังมีผลเชิงบวกต่อชุมชนเกษตรกร นี่คือผลที่สามารถเห็นได้จากการพัฒนาเครือข่ายดังกล่าว:

1. การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เครือข่ายชุมชนที่สร้างขึ้นจะเป็นช่องทางสำคัญในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างเกษตรกร โดยที่พวกเขาสามารถแบ่งปันวิธีการเกษตรที่ประสบความสำเร็จและปัญหาที่พบเจอได้ เช่นการใช้วิธีการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น

2. การส่งเสริมความร่วมมือ เครือข่ายชุมชนช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการสนับสนุนและการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่

3. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล เครือข่ายชุมชนช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของเกษตรกร โดยการให้โอกาสในการอบรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสนับสนุนในด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะ

4. การเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งที่เป็นประโยชน์ เครือข่ายชุมชนช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเกษตรกรรมได้อย่างง่ายดาย เช่น การเข้าถึงสินเชื่อการเงิน การเข้าถึงเทคโนโลยีและอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น

5. การสร้างความยั่งยืนในการเกษตร โดยการแบ่งปันความรู้และทรัพยากร ชุมชนจะสามารถพัฒนาเกษตรกรรมให้มีความยั่งยืนและสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ได้

6. การสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน เครือข่ายชุมชนช่วยสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน เนื่องจากมีการพัฒนาความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น การส่งเสริมกิจกรรมสังคมในชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม

โมเดลเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงช่วยสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืนและเข้มแข็งในการเกษตรกรรม และมีผลการดำเนินงานที่เชื่อถือได้ในชุมชนและพื้นที่

4.3.1 เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียง โคก หนอง นา

เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงในพื้นที่โคก หนอง นา เป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างชุมชนที่มีความเชื่อมั่นและพัฒนาเกษตรกรรมที่ยั่งยืน นี่คือบางข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายในพื้นที่ดังกล่าว:

1. ****การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์:**** เครือข่ายชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงในโคก หนอง นา ช่วยให้เกษตรกรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเทคนิคการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพอากาศและดินในพื้นที่ เช่น การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพในช่วงฤดูแล้ง การจัดการโรคและแมลงในพื้นที่เพื่อไม่ใช้สารเคมี และวิธีการเพาะปลูกที่เหมาะสม

2. ****การพัฒนาทรัพยากร:**** เครือข่ายชุมชนช่วยในการพัฒนาทรัพยากรของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำในการเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม หรือการสนับสนุนในด้านเทคโนโลยี และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

3. การส่งเสริมความร่วมมือ เครือข่ายชุมชนเกษตรวิธีพอเพียงช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการช่วยเหลือกัน

4. การสร้างสัมพันธภาพในชุมชน โดยการสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนสามารถสร้างสัมพันธภาพและความสามัคคีในชุมชนได้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการผลิตที่มีคุณภาพและมีราคาที่เป็นธรรม ชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

6. การสร้างชุมชนที่ยั่งยืน เครือข่ายชุมชนช่วยสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืนและเข้มแข็งในการเกษตรกรรม โดยการให้การสนับสนุนที่ต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน

เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิธีพอเพียงในโคก หนอง นา เป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในการเกษตรกรรม และมีผลดีต่อชุมชนและสิ

**โครงการ
ธนาคารวัว**
โคก หนอง นา R+โมเดล
จ.บุรีรัมย์

**พระเมธีวัชรประชากร, ดร.
(เจ้าคุณ ดร.หลวงพ่อแดง)**
เจ้าอาวาสวัดอินทาราม
รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง "การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ โคก หนอง นา R+Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง" คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.ลำพอง กามกุล

ภาพที่ 4.4 ภาพประชาสัมพันธ์การรับวัวจากโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อแดง วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม (ภาพผู้เขียน 1 สิงหาคม 2566)

จากภาพกิจกรรมว้าวในแต่ละช่วง ทำให้เห็นว่าว้าวได้กลายเป็นสะพานบุญส่งต่อเป็นความช่วยเหลือไปยังพี่น้องประชาชนในเขตพื้นที่ชนบททำให้คนมีอาชีพ และส่งเสริมอาชีพ และทำให้เห็นว่า น่าจะเป็นรายได้เสริมหลังการเก็บเกี่ยวในฤดู ทำนา ของเกษตรกรในพื้นที่ วัดอินทารามได้จัดมอบว้าวจำนวน 16 ตัวให้แก่กลุ่มเกษตรกร และได้มีการจัดมอบให้แก่เกษตรกร จำนวน 10 ครอบครัว และมอบควายจำนวน 1 ตัวไว้เป็นต้นธารของการปศุสัตว์ให้เป็นแบบอย่างที่คุณ์การเรียนรู้เกษตรแบบวิจัย ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบและในเวลาเดียวกันเป็นการรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเอาอย่างเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบกลไกร่วมและผลเชิงคาดหวังจากธนาคารโคกระบือ จากสมุทรสงครามสู่ธนาคารว้าวบุรีรัมย์

ธนาคารว้าว	มิติทางศาสนา	กิจกรรม	ผลคาดหวัง
ว้าวจากวัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม สู่ โคกหนองนา R-Model จ.บุรีรัมย์ จำนวน 15 ตัว มอบ 10 ครอบครัว	- รักษาศีล 5 รับว้าวแล้ว ไม่ฆ่าไม่ขาย - การรณรงค์ส่งเสริม ไม่ให้เกิดความรุนแรงใน ชีวิตอื่น	-มีจิตอาสา สามารถเข้าร่วม กิจกรรมของ โคก หนอง นา R+โมเดล ได้ -การส่งเสริมให้เกิด ความเสียสละผ่าน ว้าว และธนาคารว้าว ตามต้นแบบของวัด อินทาราม ที่ได้มาแบ่งปัน	-การสร้างความ ตระหนักในเชิง อาชีพและรายได้ -การไม่ เบียดเบียนผ่าน วิถีเกษตร เกษตร แบบยังชีพและ เกษตรเชิง พาณิชยที่ไม่ใช้ สารเคมี -การส่งเสริมให้ เกิดความ ตระหนักในการ สร้างความมั่นคง ผ่านอาชีพและ รายได้ เป็นต้น
1.ครอบครัวนายถนอม อยู่ แท้กุล 2.ครอบครัวนายเกียรติศักดิ์ ภูคำสัน 3.ครอบครัวนายสุรเดช แลดี 4.ครอบครัวนายสมอาจ จงเกษี 5.ครอบครัวนายพิชัย คำ กลาง 6.ครอบครัวนายชุมพร จง เกษี	- การทำให้เกิดการ ขับเคลื่อนกิจกรรม ร่วมกับศูนย์ฯ ผ่านมิติ ทางศาสนา เช่น การ สร้างพระ เป็นต้น		

ที่มา: ลำพอง กลมกุล (2566)

4.3.2 ถอดองค์ความรู้ธนาคารว้าว ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+Model จ.บุรีรัมย์

ผลจากการขับเคลื่อนเกษตรเชิงวิจัย ทำให้ได้เครือข่ายที่นอกเหนือจากพื้นที่ เป็นนอกพื้นที่ อาทิ การแบ่งปันความรู้จากแหล่งอื่น หรือการช่วยเหลือสนับสนุนจากแหล่งอื่น เช่น ธนาคารว้าว

ของหลวงพ่อดัง จ.สมุทรสงคราม เครือข่ายเกษตรจากพื้นที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำ การแบ่งปันพันธุ์พืชบางชนิด และอื่น ๆ ที่จะเนื่องตามมาก็หลายประการ ดังนั้น ในการขับเคลื่อน ธนาคารวัฏ จึงมีความหมายเป็นการบริหารและการจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนโดยมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ชาวบ้านและประชาชนในภาพรวมด้วยเช่นกัน (ถนอม อยู่แท้กุล; เกียรติศักดิ์ ภูคำสัน; สุรเดช แลดี; สมอาจ จงเกษิ; พิชัย คำกลาง; ชุมพร จงเกษิ; สมพงษ์ กลมกุล, 2566) ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

1. **ความเอื้ออาทร** ซึ่งหมายถึง การมองชีวิตอื่นประหนึ่งเป็นเพื่อนร่วมโลก และใช้ความรู้สึกเหล่านั้นรับเลี้ยงโคกระบือ แม้อาจจะไม่ได้มองว่าได้ประโยชน์แต่อย่างน้อยก็เป็นการฝึกปฏิบัติให้เกิดชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่เนื่องด้วยชีวิตอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.5 ความเอื้ออาทรเนื่องต่อที่เกิดจากการขับเคลื่อนธนาคารวัฏคือการแบ่งปันแนะนำเป็นความรู้เกี่ยวกับเกษตรแบบยั่งยืนจากหลวงพ่อดัง นนทิว วัตอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

2. **การฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงหรือพื้นที่จริง** เกี่ยวกับการไม่เบียดเบียน ธนาคารวัฏ จึงเป็นเครื่องมือฝึกปฏิบัติในส่วนของกรไม่ใช้ความรุนแรงในทุกกรณี ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันแบบที่ นื่อง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในเชิงปฏิบัติ

3. **การส่งเสริมคุณภาพชีวิต** อันหมายถึงธนาคารวัฏ ได้กลายเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของสิทธิที่ต่อเนื่อง ซึ่งหมายความว่าวัว จะเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการเชื่อมโยงต่อเนื่องกับชีวิต จนกลายเป็นส่วนสำคัญและกลายเป็นกลไกที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มเกษตร ได้เห็นความสำคัญ ที่จะมีการเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ เพื่อทำให้มีฐานของการดำเนินชีวิตอีกต่อไป และในเวลาเดียวกัน กลไกต่าง ๆ จะส่งผลเป็นการเรียนรู้เกษตรวิถีพอเพียง เป็นต้น

4. **การสร้างสามัคคีชุมชน** หมายถึง การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นเอกภาพ และการร่วมแรงร่วมใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านกิจกรรมของชุมชน ดังที่ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โศก หนอง นา R+โมเดล ได้ทำกิจกรรมหล่อพระ ก็ได้มีสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากโครงการ ธนาคารวู้ หรือสมาชิกจากเครือข่ายอื่น ๆ ได้มาร่วมกิจกรรมเชิงสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการ ขับเคลื่อนเชิงเครือข่าย จนกลายเป็นส่วนสำคัญของชุมชนและเกษตรเชิงชุมชนด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ในภาพรวมของธนาคารวู้ จึงได้กลายเป็นส่วนผลักดันให้เกิดกิจกรรมเชิงกลุ่มที่เข้าไปส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำให้มีศีลธรรมและมีคุณภาพชีวิตภายใต้การถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูล และมีความเป็นกัลยาณธรรมต่อกัน และคาดว่าจะจะเป็นกลไกหนึ่งในการอยู่ร่วมกัน และเป็นกลไกร่วมของการเอื้ออาทรในการดำรงชีวิตร่วมกันด้วย

4.3.3 การแบ่งปันผลผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การแบ่งปันผลผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหนึ่งในวิธีที่สำคัญในการสร้างความเท่าเทียมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคม การแบ่งปันผลผลิตหมายถึงการแบ่งปันทรัพยากร ผลผลิต หรือมูลค่าที่สร้างขึ้นจากกิจกรรมหนึ่งๆ ระหว่างสมาชิกในสังคม โดยทั่วไปแล้วมีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียม ลดความเป็นอยู่ขั้นต่ำ และสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม

วิธีการแบ่งปันผลผลิตที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนมักจะมีลักษณะต่อไปนี้:

1. การแบ่งปันทรัพยากรและผลผลิตอย่างยุติธรรม**: การแบ่งปันควรจะเป็นอย่างยุติธรรมโดยไม่ตั้งคุดและไม่แบ่งแยกตามฐานะสังคม ทุกคนควรได้รับส่วนแบ่งที่เป็นธรรมและเหมาะสมตามส่วนร่วมในกระบวนการหรือกิจกรรม

2. การสร้างสังคมอย่างยั่งยืน**: การแบ่งปันควรเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการลดความยากแค้นและการสนับสนุนผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีความเป็นอยู่ขั้นต่ำ

3. การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน**: การแบ่งปันผลผลิตสามารถช่วยส่งเสริมการเข้าร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนได้ โดยการสร้างพื้นที่สำหรับการทำงานร่วมกันและการสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างสรรค์

4. การสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์**: การแบ่งปันผลผลิตช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยทำให้พวกเขารู้สึกเชื่อมั่นและเข้าใจว่าพวกเขาสามารถได้รับการสนับสนุนและความเข้าใจจากคนรอบข้าง

การแบ่งปันผลผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและเท่าเทียม โดยสนับสนุนการเข้าร่วมและความเป็นธรรมในการแบ่งปันทรัพยากรและผลผลิตในชุมชนทั้งหมด

1) รับผิดชอบต่อพันธู์แทนแดงไมโครฟิลล่า จาก ดร.หลวงพ้อแดง

ภาพที่ 4.6 กิจกรรมวิถีพุทธ วิธีพอเพียง ของชุมชนโคกหนองนา R+โมเดล

ดร.หลวงพ่อดง มอบแหนแดงไมโคพินล่าให้ กับ ดร.ลำพอง ไปขยายผล ทำปุ๋ย ทำอาหารสัตว์น้ำสัตว์บก ถือว่าไปเผยแพร่แทนเงินล้าน ที่.จ.บุรีรัมย์ เมืองบ้านลิซ่าเป็นรายแรก สาธุ วันที่ 26 เมษายน 2565

ภาพที่ 4.7 การส่งเสริมกระบวนการผลิตภายในโครงการโคกหนองนา

แหนแดง เป็นพืชอีกชนิด ที่ทางวัดอินทาราม ได้ทดลองเป็นตัวอย่าง และส่งต่อไปยังศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+โมเดล จ.บุรีรัมย์ ซึ่งหลวงพ่อดังกล่าวได้ทดลองปลูก ขยายพันธุ์ และส่งต่อเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีการศึกษาโดยนักวิจัยในหลายสถาบัน ให้ข้อมูลเหมือนกัน คือ “แหนแดง” พืชน้ำมหัสจรรย์ เปรียบเหมือนโรงงานผลิตปุ๋ย ใช้ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยลดต้นทุน

กาบใบบนด้านหลังของแหนแดงมีโพรงใบและมีสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินอาศัยอยู่ในโพรงใบของแหนแดง ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์ออกมาแล้วว่า มีไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบ

สูงถึง 4.6 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสูงกว่าพืชตระกูลถั่วที่มีอยู่ ประมาณ 3 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเมื่อหว่าน
 แหนแดงไปในนา 1 ไร่ จะมีผลผลิตแหนแดง 3,000 กิโลกรัม (3 ตัน) เทียบได้กับปุ๋ยยูเรีย
 7-10 กิโลกรัม ซึ่งเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของข้าว

ดังนั้น จากชุดข้อมูลนี้หลวงพ่อดีจึงส่งต่อแหนแดง ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในเชิงปลูกเอง
 ทดลองเองและส่งต่ออรณรงค์ ซึ่งทางศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคนง นา R+
 โมเดล จ.บุรีรัมย์ ก็ได้นำไปปลูก ทดลองขยายผล โดยมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการเกษตร
 ลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งผลเชิงประจักษ์ จะเป็นไปตามผลคาดหวังของ
 หลวงพ่อแดง ลดรายจ่ายเพิ่มได้ให้กับพี่น้องเกษตรกรทั่วประเทศ

2) รับบอบตันพันธุ์ส้มโอขาวใหญ่ (ส้มโอหวานขาวพนมรุ้ง) จาก ดร.หลวงพ่อแดง

วัดอินทาราม ได้จัดมอบพันธุ์พืชส้มโอขาวใหญ่อัมพวา ส้มโอที่เลื่องชื่อที่สุดของเมือง
 สมุทรสงคราม และหลวงพ่อดีตั้งชื่อให้ว่า “ส้มโอหวานขาวพนมรุ้ง” ได้รับความเมตตาและหลวง
 พ่อจัดส่งมาเพื่อเป็นต้นพันธุ์รวมทั้งส่งต่อให้เกษตรกร ผู้ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารวัววัดอินทาราม
 หลวงพ่อแดงได้ไปทดลองปลูก ตามสภาพภูมิศาสตร์และดินน้ำ ซึ่งถือว่าการเรียนรู้และพัฒนา
 ความรู้ด้านการเกษตรตามเจตนารมณ์ต่อไป

ส้มโอขาวใหญ่ มีรูปทรงต้นสูงโปร่ง กิ่งก้านค่อนข้างยาว ใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านใต้ใบมีขน
 นุ่ม และมีขนาดใหญ่กว่าพันธุ์อื่น ผลิดอกออกผลให้ชาวสวนได้ชื่นอกชื่นใจกันตลอด ทั้งปี ถ้ามีความ
 รัก ความเอาใจใส่ รู้จักให้กำลังใจ คอยดูแลรักษากันอย่างเพื่อนสนิท รู้ว่า เมื่อใด ต้องการอะไร
 อย่างไร ในระหว่างที่ให้ผลผลิตมากที่สุดที่เรียกว่าเป็นส้มปี คือ การออกดอกในช่วงเดือน มกราคม-
 กุมภาพันธ์ ซึ่งจะตัดขายได้ในเดือนสิงหาคม-กันยายน และ รองลงมาคือ การ ออกดอกในช่วงเดือน
 พฤษภาคม-มิถุนายน ซึ่งจะตัดขายได้ในเดือนธันวาคม- มกราคม

ผลส้มโอพันธุ์นี้เมื่อเล็กจะมีขนที่ผิวเปลือกจับดูรู้สึกนิ่มเมื่อแก่ขนจะหายไป ที่ผิวเปลือก จะมี
 ต่อมน้ำมันเม็ดเล็ก ๆ อยู่ทั่วทั้งผล ผนังด้านในของเปลือกเป็นสีขาวอมชมพูเล็กน้อย ผนังกัน กลีบมีสี
 ชมพู เมื่อแก่สีของผลจะจางลงจากสีเขียวเป็นเขียวอมเหลือง ต่อมน้ำมันที่เป็นเม็ดเล็ก ๆ จะขยายตัว
 ใหญ่และเต่งขึ้นสีจะจางลง ตรงบริเวณก้นผลจะแบนและนิ่ม เมื่อใช้นิ้วมีอกดจะบุ๋มลง ตามแรงกด ถ้า
 ใช้วิธีตีดผลฟังเสียง เสียงจะแตกต่างจากผลอ่อน ถ้าจะเลือกส้มโอ ให้ได้ดีต้องดูที่ผลทรงแป้น มิใช่ทรง
 สูงเพราะเปลือกจะหนา และน้ำหนักต้องมาก จึงจะได้ลิ้มรสที่แท้จริงของส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่

จากคำบอกเล่าของหลวงพ่อแดง ให้เหตุผลว่า ส้มโอสายพันธุ์ขาวใหญ่ เป็นส้มโอที่มีชื่อเสียง
 ของอัมพวา โดยผลของส้มโอ จะมีลักษณะเป็นทรงแป้น เนื้อข้างในของส้มโอขาวใหญ่นั้นไม่แฉะและ
 ไม่ละ มีรสชาติค่อนข้างหวานอมเปรี้ยว เนื้อข้างในจะเป็นสีขาวเหลืองอ่อนหรือว่าสีชมพูอ่อน เปลือก
 นิ่ม ปอกง่าย

ดร.หลวงพ่อแดง ได้เมตตาตามอบกิ่งพันธุ์มาทดลองปลูก ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริม
 อาชีพให้กับเกษตรกร และเชื่อว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป และท่านมีความคาดหวังว่า
 “ส้มโอหวานขาวพนมรุ้ง” จะเป็นผลผลิตที่จะสร้างชื่อเหมือนอัมพวา สมุทรสงคราม ตามเจตนารมณ์ ดร.
 หลวงพ่อแดง ต่อไป

ภาพที่ 4.8 รับต้นกล้าพันธุ์ส้มโอ จากวัดอินทาราม สมุทรสงคราม

3) รับมอบวัวจาก จาก ดร.หลวงพ่อด่าง ภายใต้โครงการธนาคารวัวของ โคก หนอง นา R+ โมเดล

การรับมอบวัวจากโครงการธนาคารวัวของ โคก หนอง นา R+ โมเดลนั้นเป็นการเข้าร่วมในโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชนผ่านการให้สินเชื่อหรือการสนับสนุนทางการเงินเพื่อการเลี้ยงวัว เป้าหมายของโครงการธนาคารวัวรุ่นนี้คือการสนับสนุนผู้เลี้ยงวัวในการขยายพันธุ์ฆ่าอาหาร และการบริหารจัดการฟาร์มวัวอย่างมีประสิทธิภาพ

การรับมอบวัวจากโครงการนี้อาจมีข้อผูกพันและเงื่อนไขที่ควรทราบ เช่น การปฏิบัติตามข้อกำหนดในการดูแลและเลี้ยงวัวอย่างถูกต้องและรักษาสุขภาพของวัวอย่างเข้มงวด การรายงานผลการดูแลรักษาวัวให้แก่ผู้ดูแลโครงการ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาวัวที่ได้รับมอบและการรับผลประโยชน์จากวัวเหล่านั้น

นอกจากนี้ การรับมอบวัวจากโครงการธนาคารวัวยังส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นและเศรษฐกิจชุมชนโดยตรง โดยเสริมสร้างเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่นผ่านการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตท้องถิ่น และการสนับสนุนเกษตรกรในชุมชนให้มีโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการรับมอบวัวอาจเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเพิ่มรายได้และความยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว

ภาพที่ 4.9 แผ่นป้ายส่งเสริมกิจกรรมโครงการธนาคารวัว
ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R+โมเดล
จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.10 Scan เข้าชม Google Site

4.3.4 คำกล่าวของชาวชุมชนวนัมรุง จากผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวของ โคก หนอง นา R+โมเดล

โดยในส่วนนี้จะป็นเสียงสะท้อนผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการกับโครงการธนาคารวัวและโคก หนองนา R+โมเดล โดยป็นเรื่องทัศนคติและความเห็น อาทิ "เราชาวชุมชนวนัมรุงของโคก หนอง นา R+โมเดล ต้องการจะบอกว่าโครงการธนาคารวัว เป็นการสร้างสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์อันดีและ ยั่งยืนระหว่างชุมชนและการส่งเสริมอาชีพรายได้ ผ่านธนาคารวัว โดยโครงการนี้ได้นำเสนอแนว ทางการเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของเราอย่างแท้จริง ด้วยการจัดการที่ดินและแหล่งที่ดิน ให้มีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมและการสนับสนุนที่ให้แก่ชุมชน โครงการธนาคารวัว เป็นเครื่องมือที่มี ประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเจริญเติบโตที่ยั่งยืน ขอขอบคุณที่ให้โอกาสและเชื่อมั่นในพลังของชุมชน ของเรา" หรือนอกจากนี้ยังมีท่านอื่น ๆ อีก ซึ่งสามารถนำมาแบ่งปันได้ คือ

ภาพที่ 4.11 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อด่าง นนทบุรี
เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกได้รับวัวไป ก็มีคนบอกว่ารับมาทำไม สภาพของวัวดูแล้วไม่น่าจะดูแลกัน ไหว แต่เชื่อใหม่ว่าเวลา 1-2 เดือนที่วัวอยู่กับเรา เราเลี้ยงดูอย่างดี ให้กินหญ้าทุกวัน พื้นที่ บ้านเรามีหญ้าเพียงพอ ผลที่เกิดขึ้นคือ วัวอ้วนถ้วนสมบูรณ์ดี ตอนนีวัวทั้ง 2 ตัว ที่ได้รับมอบ

จากโครงการธนาคารวัวกำลังตั้งท้อง รู้สึกดีมากๆ และขอบคุณหลวงพ่อดังที่ได้มอบโอกาสนี้ให้กับครอบครัวของเรา”

ภาพที่ 4.12 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อดัง นนทบุรี
เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกเห็นวัวที่มา มีตัวเล็ก ๆ ก็ไม่คิดว่าจะให้ผลเกินคาด พอเราเลี้ยงดูดี วัวก็อ้วนสมบูรณ์ ไม่นานก็สามารถนำไปผสมพันธุ์ตั้งท้องเร็วมาก ๆ ตอนนี้ โครงการธนาคารวัวของ หลวงพ่อดัง เปิดโอกาสให้เกษตรกรรายเล็ก ๆ ได้มีโอกาสเป็นเจ้าของวัวได้ ขอขอบคุณท่านมาก ๆ ไม่เคยเห็นท่านเลย เห็นแต่วัวของท่านทยอยส่งมาผ่าน ดร.ลำพอง ทุกครั้งที่วัวมาก็จะไปช่วยน้องจัดการความพร้อมก่อนส่งมอบวัวให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ต่อไป”

ภาพที่ 4.13 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารวัวหลวงพ่อดัง นนทบุรี

เกษตรกรท่านนี้ได้สะท้อนให้ฟังว่า

“ตอนแรกได้รับการบอกกล่าวมาให้รอรับวัวในรอบต่อไป เพราะรอบนี้มีเกษตรกรลงทะเบียนรับไว้ครบแล้ว อยู่ ๆ ดร.ลำพอง ก็บอกว่า แบ่งวัวให้ป่าไปเลี้ยง 1 ตัว บอกว่าเห็นป่าใส่ชุดขาวปฏิบัติธรรม เดินมาขอวัว จึงอดจะมอบให้ไม่ได้ สรุบบ้างเลยได้วัวจากโครงการธนาคารวัว 1 ตัว ป่าดีใจมาก ๆ จะตั้งใจเลี้ยงดูให้ดี สมกับที่ได้รับความไว้วางใจมอบวัวของหลวงพ่อดังให้ในครั้งนี้”

จากภาพ 4.9-4.13 เป็นกิจกรรมที่เนื่องด้วยธนาการว้าว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เข้าไปส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ร่วมโครงการโดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นคุณภาพชีวิต และการใช้ชีวิตตามกรอบของกิจกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีงานเป็นการพัฒนาเกษตรเชิงวิจัย เกษตรเชิงพื้นที่ มีฐานของการทำงานเป็นการพัฒนาบนที่ดินอันเป็นทรัพย์สินเดิม มีโครงการธนาการว้าวจากสมุทรสงคราม เข้ามาเป็นกลไกสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านอาชีพและการเลี้ยงปศุสัตว์

4.3.2 เครือข่ายจากสถานศึกษาในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกับนิสิตระดับมหาวิทยาลัย

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2566 พระครูวิรุฬห์สุดคุณ, ผศ.ดร. ประธานในพิธีเปิดกิจกรรม “ครูศาสตร์จิตอาสา จากมหาจุฬาฯ สู่ชุมชนน้อมรุ่ง” ณ โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ออกแบบกิจกรรมด้วยการบูรณาการความรู้ในชั้นเรียนสู่สถานศึกษาในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์ และศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟในการนี้มีคณาจารย์จากคณะครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มจร เข้าร่วมกิจกรรม โดยมี ดร.ลำพอง กลมกุล รักษาการผู้อำนวยการส่วนวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร เป็นผู้รับผิดชอบแผนงานวิจัย มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนิสิตในการบูรณาการความรู้จากชั้นเรียนเชื่อมโยงสู่การพัฒนาสถานศึกษาในชุมชน

ครูศาสตร์จิตอาสา
จากมหาจุฬาฯ สู่ชุมชนน้อมรุ่ง

12-14 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อัญมณีสถา อาร-โมเดล โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ ปรากฏหินพนมรุ้ง, ปรากฏเมืองตา อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

โดยใช้โครงการ
คุณวิรุฬห์เพื่อพัฒนาคุณภาพคณาจารย์และนิสิตอาเซียน
กิจกรรมบูรณาการความรู้วิจัยสู่ชุมชน

*บูรณาการความรู้ จากชั้นเรียนสู่ชุมชน
*เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เชื่อมโยงสู่อาเซียน
*พุทธบวรธรรมการวิจัย สู่การเรียนรู้ที่เกษตรพอเพียง
*โครงการวิจัยพัฒนาพื้นที่เกษตรวิถีพอเพียง โลกชนองนา R-โมเดล

โรงเรียนบ้านดอนไม้ไฟ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มจร ผู้รับผิดชอบโครงการ ดร.ลำพอง กลมกุล สก.ผอ.ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

ภาพที่ 4.14 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรกรวิถีพอเพียง

จากแผนภาพ ที่ 4.14 เป็นกิจกรรมที่เนื่องด้วยเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ใน เกษตรวิถีชุมชน ที่ทำให้เกิดพัฒนาการและการเรียนรู้ระหว่างชุมชน วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเป็นกิจกรรมที่เข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เป็นปฏิสัมพันธ์ร่วมระหว่างคณะครูศาสตร์ จึงได้กิจกรรมที่เนื่องด้วยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้ภายใต้ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย

4.3.5 เครือข่ายจากชุมชนและสถานศึกษาต่าง ๆ

1) วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน

วิถีทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชนในหลายพื้นที่ของโลก ดังนี้

1. สร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ในชุมชน ศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ในชุมชน โดยการร่วมกันในพิธีทางศาสนา การปฏิบัติธรรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การปฏิบัติพิธีกรรม การสวดมนต์ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ

2. ส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือ ศาสนามีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือในชุมชน โดยการสอนหลักเศรษฐกิจและสังคมในสตรீมาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา เช่น การส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน หรือการสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ยากไร้

3. สนับสนุนการพัฒนาบุคลิกภาพและวัฒนธรรม ศาสนาสามารถสนับสนุนในการพัฒนาบุคลิกภาพและวัฒนธรรมของชุมชน โดยการสอนและส่งเสริมคุณค่าและหลักการที่ดีในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณธรรมและความสง่างามในชุมชน

4. การสนับสนุนการพัฒนาสังคม ศาสนามีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาสังคม โดยการส่งเสริมการทำงานร่วมกันในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือสังคม การสนับสนุนในการสร้างสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หรือศาสนสถาน

5. การสร้างความสงบและความเข้มแข็งในชุมชน ศาสนามีบทบาทในการสร้างความสงบและความเข้มแข็งในชุมชน โดยการส่งเสริมคุณค่าที่สำคัญเช่น ความอนุรักษ์ ความอดทน และความเข้มแข็งทางจิตใจ ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความสงบและมั่นคงในสถานการณ์ต่างๆ

ดังนั้น ศาสนามีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน โดยการสนับสนุนในด้านความเชื่อมั่น ความเข้าใจ ความร่วมมือ และพัฒนาทักษะของบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยสร้างชุมชนที่ยั่งยืนและมั่นคงในระยะยาว

ภาพที่ 4.15 สามัคคีชุมนุมของศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โคก หนอง นา R + Model สู่การสร้างพระพุทธรูปใช้วิถีทางศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชุมชน (ภาพผู้เขียน 16 มีนาคม 2566, 6 สิงหาคม 2566)

ภาพที่ 4.16 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และเครือข่ายเชิงวิถีศาสนา

จากภาพที่ 4.15-4.16 เป็นเหตุการณ์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 16 มีนาคม 2566 ผู้เขียนได้พาพ่อ พ้าแม่ พ้าญาติพี่น้อง พ้าเพื่อนคณาจารย์ พ้านิสิต พ้าชาวบ้านในชุมชนสร้างบุญใหญ่ หล่อองค์พระเจ้าทันใจ มีนามเต็มว่า “พระพุทธธัมมวิชัยมุนี” อ่านว่า พระ-พุท-ทะ-ท่า-มะ-วิ-จะ-ยะ-ม-ณี เลขประจำองค์พระ คือ 173 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อใช้กระบวนการทางความเชื่อเชิงสังคมมาขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนโดยใช้เกษตรเป็นฐานวิจัยเป็นส่วนสนับสนุน กิจกรรมอื่น ๆ เช่น ธนาคารว้วมาเป็นส่วนช่วยให้

เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ในลักษณะของการให้ แบ่งปัน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งนับว่าได้ผลความพึงพอใจในระดับดี ดังปรากฏในปัจจุบัน

2) เครือข่ายชุมชนสนใจเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายชุมชนที่สนใจเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน นี่คือนโยบายเกี่ยวกับเครือข่ายดังกล่าว:

1. การแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ เครือข่ายชุมชนสนใจเยี่ยมชมและศึกษาดูงานจะเป็นโอกาสที่ดีในการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ระหว่างชุมชน โดยเฉพาะกับประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนและการเกษตรกรรม

2. การเรียนรู้และนำไปใช้ในชุมชน การเยี่ยมชมและศึกษาดูงานช่วยให้ชุมชนได้รับประสบการณ์จากโครงการหรือกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ และนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยการนำเทคโนโลยี วิธีการ หรือแนวคิดที่ได้เรียนรู้มานำมาใช้ในชุมชน

3. การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย การเยี่ยมชมและศึกษาดูงานช่วยในการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน และสร้างเครือข่ายที่แข็งแกร่ง โดยการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4. การสร้างศักยภาพในการพัฒนา การเยี่ยมชมและศึกษาดูงานช่วยในการสร้างศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชนที่มีความสำเร็จ และนำไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการในชุมชนของตนเอง

5. การส่งเสริมการนำเสนอและการแลกเปลี่ยน การเยี่ยมชมและศึกษาดูงานช่วยส่งเสริมการนำเสนอและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชน โดยการแสดงผลงานหรือโครงการที่สำเร็จ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้

6. การสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนา การเยี่ยมชมและศึกษาดูงานช่วยในการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาของชุมชน โดยการนำเทคโนโลยีและวิธีการที่ประสบความสำเร็จมาใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ดังนั้น เครือข่ายชุมชนที่สนใจเยี่ยมชมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างชุมชนที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและการเกษตรกรรมในระยะยาว

ภาพที่ 4.17 ทีมเยาวชนจิตอาสาและเกษตรกรร่วมโครงการธนาคารวัว ร่วมพัฒนาพื้นที่

ภาพที่ 4.18 วันที่ 6 สิงหาคม 2566 กิจกรรมการลงพื้นที่ศึกษาดูงานจากนักศึกษาคณะพยาบาล
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ศึกษาเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียง
 และที่มาของโคกหนองนา R+โมเดล

ภาพที่ 4.19 เจ้าคณะตำบลบางภาษี ได้นำตัวแทนและผู้นำชุมชนจากอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ศึกษาดูงานการพัฒนาพื้นที่เกษตรเชิงวิจัย

ภาพที่ 4.20 เจ้าอาวาสวัดพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ศึกษาดูงานรูปแบบพื้นที่ในรูปแบบโคกหนองนา R+โมเดล

ภาพที่ 4.21 พระอาจารย์จากเครือข่ายเกษตรวิถีพอเพียงเยี่ยมชมพื้นที่
นำต้นไม้ม้าแบ่งปันและปลูกลงในแปลงกล้วยไม้ให้ จำนวน 5 ต้น

จากภาพที่ 4.17-4.21 เป็นภาพที่เกิดจากเครือข่ายในการเข้ามาเรียนรู้ศึกษาแบ่งปัน
ความรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เครือข่ายนักวิจัยภายในมหาวิทยาลัย และผู้ที่ดำเนิน
แนวทางโคกหนองนา ภายในเขตพื้นที่อาทิจังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ได้มาเป็นเครือข่ายการ
เรียนรู้ร่วมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ตามภาพที่ปรากฏ

3) เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในวิธีที่มี
ประสิทธิภาพในการสร้างความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นในชุมชน โดยกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้
อาจมีลักษณะเป็นเวทีที่สนับสนุนการร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนและสร้างสัมพันธ์ที่ดีในหลายๆ
ด้านด้วยกัน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและการเข้าใจในความหลากหลายของ
วัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน

ตัวอย่างของกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่บ้าน วัด และโรงเรียนอาจจะรวมถึง:

1.งานเทศกาลและพิธีกรรม การจัดงานเทศกาลเชิงวัฒนธรรม เช่น เทศกาลสำคัญ พิธีกรรม
ศาสนา หรือพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นโอกาสที่ดีที่จะรวมตัวกันในการฉลองและสนับสนุนความเชื่อมั่นทาง
ศาสนาและวัฒนธรรม

2.การจัดกิจกรรมสังคมและการบริการ การทำกิจกรรมสังคมเชิงวัฒนธรรม เช่น การทำบุญ
บ้าน การทำกิจกรรมอาสาสมัคร เป็นต้น สามารถช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นในชุมชน

3.การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างบ้าน วัด และ
โรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม เช่น การสอนภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การเสวนาหรือ
การเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของกันและกัน

4. การศึกษาเชิงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในโรงเรียน หรือการ
จัดเป็นเสริมการศึกษาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรจากวัดและชุมชนท้องถิ่น

โดยการร่วมมือกันในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้จะช่วยสร้างสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างบ้าน
วัด และโรงเรียน และสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อวัฒนธรรมของกันและกันในชุมชนท้องถิ่น

ภาพที่ 4.22 งานมฤตดาจิต บายศรีสู่ขวัญ และปัจฉิมนิเทศ วันที่ 5 ตุลาคม 2566

ค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง

วันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๖

ณ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรเชิงวิจัย โลก หนอง นา R+โมเดล
อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง "การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชาบูรณาการสู่การเรียนรู้ โลก หนอง นา R+Model ในการพัฒนาของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง" คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.ลำพอง กลมกุล

ภาพที่ 4.23 ค่ายคุณธรรม นวัตกรรม วนัมรุง

จากภาพที่ 4.22-4.23 สะท้อนยืนยันถึงเครือข่ายเยาวชน ที่จะมาเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายเป็นการเข้าใจ เห็นความสำคัญ และตระหนักในวิถีชนบทที่แหล่งผลิตอาหารที่ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนา ซึ่งจะทำให้นักเรียนเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการส่งต่อและพัฒนาต่อไป

โดยสรุปเครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงในพื้นที่โคก หนอง นา เป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างชุมชนที่มีความเชื่อมั่นและพัฒนาเกษตรกรรมที่ยั่งยืน นี่คือนางข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายในพื้นที่ดังกล่าว: ทำให้เกิด (1) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เครือข่ายชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงในโคก หนอง นา ช่วยให้เกษตรกรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเทคนิคการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพอากาศและดินในพื้นที่ เช่น การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพในช่วงฤดูแล้ง การจัดการโรคและแมลงไม่ให้ไม่ใช้สารเคมี และวิธีการเพาะปลูกที่เหมาะสม (2) การพัฒนาทรัพยากร เครือข่ายชุมชนช่วยในการพัฒนาทรัพยากรของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำในการเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม หรือการสนับสนุนในด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (3) การส่งเสริมความร่วมมือ เครือข่ายชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการช่วยเหลือกัน (4) การสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน โดยการสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพและความสามัคคีในชุมชนได้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (5) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการผลิตที่มีคุณภาพและมีราคาที่เป็นธรรม ชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ (6) การสร้างชุมชนที่ยั่งยืน เครือข่ายชุมชนช่วยสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืนและเข้มแข็งในการเกษตรกรรม โดยการให้การสนับสนุนที่ต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน

เครือข่ายจากชุมชนเกษตรวิถีพอเพียงในโคก หนอง นา เป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในการเกษตรกรรม และมีผลดีต่อชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นการวางแผน (Plan: P) เพื่อถอดบทเรียนต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามวิถีเกษตรพอเพียงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ขั้นปฏิบัติ (Act: A) ในการพัฒนาต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ขั้นสังเกต (Observe: O) ที่เกิดขึ้นจากการติดตามผลงานจากขั้นปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล (Reflect: R) ที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการพัฒนาชุมชนที่มีเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและเข้มแข็ง ดังนี้:

1. การศึกษาและการวิเคราะห์ท้องถิ่น เริ่มด้วยการศึกษาและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ดิน น้ำ สภาพอากาศ และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรม โดยการนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการวางแผนการเกษตรและการบริหารจัดการพื้นที่
2. การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในชุมชน สร้างความเข้าใจและความร่วมมือในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับเกษตรกรรม เช่น การอบรม สัมมนา หรือการสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
3. การพัฒนาแผนกลยุทธ์เพื่อการเกษตรยั่งยืน การพัฒนาแผนกลยุทธ์เพื่อการเกษตรยั่งยืนโดยการใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของพื้นที่ และการสนับสนุนในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร
4. การสร้างและพัฒนาทักษะและความรู้ของเกษตรกร การสร้างและพัฒนาทักษะและความรู้ของเกษตรกรในพื้นที่ เช่น การใช้เทคโนโลยีใหม่ การจัดการทรัพยากรน้ำและดินอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้วิธีการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5. การสร้างโครงสร้างระบบการสนับสนุน การสร้างโครงสร้างระบบการสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร การให้บริการทางเทคนิค และการสนับสนุนในด้านการตลาดและการตลาด

6. การติดตามและการประเมินผล การติดตามและการประเมินผลเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง โดยการตรวจสอบว่าแผนการดำเนินงานได้ผลตามที่กำหนดหรือไม่ และปรับปรุงแผนการดำเนินงานต่อไปให้เหมาะสม

การศึกษาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเป็นการกระทำที่สำคัญ

5.1.2 เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ มีขั้นตอนและกิจกรรมที่สำคัญที่ควรเริ่มต้นดังนี้

1. การสำรวจและการวิเคราะห์ท้องถิ่น เริ่มต้นด้วยการสำรวจและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรในพื้นที่ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมที่มีอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ และสภาพอากาศ และการสำรวจวัฒนธรรมและรูปแบบการเกษตรในชุมชน

2. การเข้าใจความต้องการของชุมชน ทำการสำรวจความต้องการและปัญหาของชุมชนเกษตรกรในพื้นที่ โดยการสอบถามและสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความคิดเห็น

3. การวางแผนและการกำหนดเป้าหมาย พัฒนาแผนและกำหนดเป้าหมายที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับความต้องการและทรัพยากรของชุมชน เช่น การเพิ่มผลผลิต การลดการใช้สารเคมี หรือการสร้างรายได้เสริม

4. การสร้างและการดำเนินงานโครงการ จากการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย พัฒนาโครงการที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เช่น โครงการฝึกอบรม เพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ โครงการสนับสนุนในด้านการตลาด เพื่อเพิ่มรายได้ เป็นต้น

5. การวิเคราะห์และการประเมินผล นำเสนอผลงานและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าโครงการมีผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ และทำการปรับปรุงแผนการดำเนินงานต่อไป

6. การสร้างความร่วมมือและการสนับสนุน สร้างความร่วมมือและการสนับสนุนระหว่างเกษตรกรในชุมชน และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โครงการสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นผลสำเร็จ

7. การสร้างและการเสริมสร้างนวัตกรรม สร้างและเสริมสร้างนวัตกรรมในการเกษตร เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีเกษตรใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงในการเกษตร

โดยการดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้ จะช่วยให้เกิดโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว

5.1.3 เพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง คุณสามารถดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้เพื่อสร้างโมเดลที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1. การสร้างและส่งเสริมความต้องการของชุมชน เริ่มต้นด้วยการสำรวจและประเมินความต้องการของชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร โดยการจัดกิจกรรมเชิงสำรวจเพื่อรับข้อมูลและความคิดเห็นจากชุมชน

2. การสร้างฐานข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สร้างฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับดิน น้ำ สภาพอากาศ และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งจะช่วยในการวางแผนและการตัดสินใจในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร

3 การสร้างและส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน สร้างและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือและการทำงานร่วมกันในชุมชน

4. การสร้างและส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ สร้างและส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร โดยใช้เครื่องมือและแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เช่น การจัดอบรม สัมมนา หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

5. การสร้างและส่งเสริมนวัตกรรม สร้างและส่งเสริมนวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีเกษตรใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงในการเกษตร

6. การติดตามและการประเมินผล การติดตามและการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าโครงการมีผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ และทำการปรับปรุงแผนการดำเนินงานต่อไป

7. การสร้างและส่งเสริมเครือข่าย สร้างและส่งเสริมเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรระหว่างชุมชน และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โครงการสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นผลสำเร็จ

การดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้จะช่วยให้เครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงสามารถสร้างและพัฒนาชุมชนเกษตรกรระดับท้องถิ่นให้เป็นที่ไปได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาด้านแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง ซึ่งพบประเด็นข้อค้นพบคือ

1. ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้วยการทำแปลงเกษตรผสมผสาน กรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนสู่พื้นที่

เพาะปลูก และกรณีศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนาโมเดล กรณีศึกษาแรกได้กล่าวถึง แรงบันดาลใจ เริ่มจากการศึกษาศาสตร์พระราช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ท่านทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่าง นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต กรณีศึกษาต่อมาได้มีการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จากเป็นที่รกร้าง ที่ทิ้งขยะ แนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เรียนรู้ที่โรงเรียนแก่นจน ไปเรียนรู้วิชาตามปราชญ์ ตามศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ และนำมาพัฒนาพื้นที่กรณีศึกษาที่สามได้มีการออกแบบการเกษตรโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ออกแบบพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งจัดสรรพื้นที่ให้เป็นรมณีสถานตามวิถีของชาวบ้าน เริ่มต้นจากการออกแบบพื้นที่ด้วยการขุดหนองเพื่อให้มีที่สำหรับเก็บแหล่งน้ำ จากนั้นจึงนำพันธุ์พืชหลายๆ ชนิดมาทดลองปลูก และก็พัฒนาดินไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับพอมี่ พอกิน พอใช้ในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของงานวิจัยของ มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ สากล พรหมสถิตย์ ในงานศึกษาเรื่อง ศาสตร์พระราช : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”³⁵ ที่สะท้อนผลการศึกษานับสนุนการศึกษาวิจัยประเด็นว่า “...โคก หนอง นา โมเดล เป็นหลักการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอ และการสร้างผลผลิตเพื่อดำรงชีพในระดับบุคคลและครัวเรือน...จะเป็นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่แบบพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก สร้างความมั่นคงในครัวเรือนและชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ...” หรือในงานของ ญัฐวิภา จำปาสี สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ เรื่อง ผลการนำนโยบายการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ไปปฏิบัติในจังหวัดอุดรธานี³⁶ ได้ศึกษาพร้อมประเด็นจากการศึกษานับสนุนประเด็นที่ทำการอภิปรายในเรื่อง “...งบประมาณ ความต่อเนื่องของการบริหารจัดการ รวมไปถึงการสำรวจประชาชนในพื้นที่วางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน บูรณาการการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้ในอนาคต...” รวมไปถึงในงานของ รุจิกัญจน์ สานนท์ นิตพัฒน์ กิตติรักษกุล (2564) การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน³⁷ ที่เสนอเป็นแนวคิดว่า การประยุกต์ใช้ โคก หนอง นา โมเดล สำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืนนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่ในเมืองต่าง ๆ ได้ตามความต้องการและปัจจัยแวดล้อมที่ต้องคำนึงถึงก่อนการพิจารณาการจัดการเกษตรในเมืองคือ ปัจจัยด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เกิด การเสริมสร้างพลังทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและชุมชนสู่เศรษฐกิจที่มั่นคง และ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวสู่ชุมชนและสังคม...”

³⁵ มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ สากล พรหมสถิตย์. (2020). ศาสตร์พระราช : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”.วารสารสหวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2020), หน้า 31-40

³⁶ ญัฐวิภา จำปาสี สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ (2564) เรื่อง ผลการนำนโยบายการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ไปปฏิบัติในจังหวัดอุดรธานี.วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (2021): (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564),หน้า 415-429.

³⁷ รุจิกัญจน์ สานนท์ นิตพัฒน์ กิตติรักษกุล (2564) การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน.วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2564),หน้า 137-150.

สอดคล้องกับงานของพระอริการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร) (2565) โคนงนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์³⁸ ที่เสนอไว้ว่า “...โคนงนาโมเดล เป็นทฤษฎีที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเงื่อนไขสากลและบริบทของไทยได้จริงหรือไม่ โดยนำหลักการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นแนวทางทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์ตรวจสอบรวม และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการร่วมกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา โคนงนาโมเดลซึ่งเป็นโครงการที่เกิดจากการนำศาสตร์แห่งพระราช ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาต่อยอดเพื่อแก้ปัญหาเรื่องการค้า แคลนน้ำทำการเกษตรและมีที่ดินที่มีปริมาณจำกัดให้เกิดการครอบคลุมแก้ปัญหาทุกด้าน ทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่สมดุล มีกิน มีใช้ มีจำหน่าย หมุนเวียนตลอดปี ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นทฤษฎีที่ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของการทำการเกษตรได้ และเมื่อนำหลักการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น หรือในงานของ วีรณช พรหมจักร ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี³⁹ ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาท้องถิ่น ที่ในบทศึกษาได้ใช้ “...ศาสตร์พระราชาในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุและยั่งยืน ไม่ต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจมหภาค...” ทั้งยืนยันไปว่า “...การใช้ศาสตร์พระราชาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเป็นการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน...” รวมไปถึงในงานของ ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี นันธิดา จันทร์ศิริ⁴⁰ การน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชน ที่มี การศึกษาศักยภาพชุมชน นำกรอบแนวทางไปสู่การพัฒนา และศึกษาผลเชิงประจักษ์อันเกิดจากการ นำแนวทางของศาสตร์พระราชาไปขับเคลื่อน

2. การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีการบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคนงนา ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามวงจรวิจัย PAOR ที่มีการสร้างระบบการบริหารจัดการน้ำด้วยการขุดสระที่มีความลึกกลั่นลงไป มีการขุดบ่อน้ำใต้ดินและใช้การดึงน้ำจากใต้ดินมาใช้ด้วยระบบโซลาเซลล์ รวมทั้งการขุดให้เป็นคลองไส้ไก่ การบริหารจัดการพันธุ์พืชในพื้นที่ มีการปลูกพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชที่เลี้ยง ข้าว และเหินแดงไม้โครฟิลล่า การบริหารจัดการพื้นที่เชิงวัฒนธรรมและวิถีทางศาสนา เป็นการออกแบบพื้นที่ให้เป็นวิถีพุทธด้วยการหล่อองค์พระเจ้าทันใจให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งการเตรียมพื้นที่รองรับโครงการของเครือข่ายคือธนาคารวัวของ ดร.หลวงพ่อด่าง ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมการพัฒนาดินในพื้นที่ โคนงนา R-Model ร่วมกัน ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวทางของ พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส และคณะ โคนงนาโมเดล การพัฒนา ความยั่งยืน⁴¹ ที่เสนอผลการ

³⁸ พระอริการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร) (2565) โคนงนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2565), หน้า 285-292.

³⁹ วีรณช พรหมจักร ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารปัญญา*. ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (2020): กรกฎาคม-ธันวาคม 2563, หน้า 140-146.

⁴⁰ ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี นันธิดา จันทร์ศิริ. การน้อมนำศาสตร์พระราชาด้วยหลักสามัคคีธรรมสู่การพัฒนา ศักยภาพชุมชน. *วารสารธรรมทัศน์*. ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (2022): มกราคม-มีนาคม หน้า 63-77.

⁴¹ พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส และคณะ. (2565). โคนงนาโมเดล การพัฒนา ความยั่งยืน ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (2022): มกราคม - มีนาคม 2565 419-434

ขับเคลื่อนและนำไปสู่การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกัน ดังปรากฏในงานวิจัยว่า การออกแบบพื้นที่ การจัดการแบ่งพื้นที่ ปลูกสวน ปลูกป่า ขุดสระ ทำนา สร้างที่พักอาศัย ฝึกหัดรวมกสิกรรมวิถีอินทรีย์ ที่หลากหลายให้มาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ 1) โคก เป็นพื้นที่สูง ปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” 2) หนอง เป็นการขุดหนอง คลอง หรือร่องน้ำ เรียกกันใหม่ว่า คลองไส้ไก่ และ 3) นา เป็นพื้นที่นาเพื่อปลูกข้าวอินทรีย์ มีการจัดการฟื้นฟูดิน ทำกิจกรรมอินทรีย์ สร้างสรรค์สัมมาชีพที่มีความมั่นคงในชีวิตของครอบครัว เป็นอาชีพที่สุจริต ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานศึกษาของ ปัทมา โกเมนท์จรัส (2559)⁴² ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือในงานของ ไมตรี อินทรีย์ และคณะ (2564)⁴³ การจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ที่สะท้อนผลการศึกษาออกมาถึงกิจกรรมที่เนื่องด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ที่เอื้อไปถึงความพอเพียงสมดุล และปลายทางเป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ดีมีสุข พอเพียง ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก คนเราก็ออยู่เป็นสุข การจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนดังปรากฏ

3. การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ โดยเป็นการพัฒนาเครือข่ายเป็นการสร้างเครือข่ายใน 1) ชุมชนร่วมกันในการแบ่งปันข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้สนใจ 2) การพัฒนาเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาซึ่งในกระบวนการวิจัยมีสถาบันการศึกษาในพื้นที่อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ วิทยาลัยพยาบาลบุรีรัมย์ และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายและเป็นส่วนสำคัญต่อการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างภายใต้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาทิ เครือข่ายนิสิตคณาจารย์ คณะครุศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งใช้คำว่าเครือข่ายนักวิจัยที่ใช้กระบวนการของพื้นที่เกษตรต้นแบบมาเป็นฐานในการเชื่อมต่อกันและกัน ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวปรากฏเป็นลักษณะร่วมในงานของ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และ สุวรรณ อ้อแสงชัย (2563)⁴⁴ นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน ที่ศึกษาผ่านผู้นำ 54 หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ และเลย ที่ใช้กิจกรรมเชิงเครือข่าย การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการขยายผลโดยใช้กรอบของ “ธรรมาภิบาล” และ “ประชาธิปไตย” มาเป็นไกลร่วม สอดคล้องกับงานของ จินาภรณ์

⁴² ปัทมา โกเมนท์จรัส. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 10 (3) กันยายน-ธันวาคม 2559, 84-98.

⁴³ ไมตรี อินทรีย์ และคณะ (2564) การจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช*. ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (มีนาคม 2564) หน้า 86-98.

⁴⁴ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และ สุวรรณ อ้อแสงชัย. (2563). 54 ผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับทัศนคติในการก้าวพ้นความยากจนสู่ระดับความพอเพียง : สบายดีอีสาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8 (5) (กันยายน-ตุลาคม 2563), 1802-1815.

ผืนสว่าง และคณะ (2563)⁴⁵ รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง งานศึกษาของ พระดุษฎีภพ ชุตินโม นพฤทธิ์ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน (2563)⁴⁶ บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในงานของ สกาวเดือน พิมพิศาล (2558)⁴⁷ การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในงานของ บุชบา อารีย์ (2555)⁴⁸ บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์ ทวีศักดิ์ ชัยปัดถา และคณะ (2552)⁴⁹ บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ โดยในงานสออดคล้องในประเด็นร่วมหลายประการ อาทิ การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การขับเคลื่อนองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ การกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติเชิงระบบผ่านวิถีเกษตร นำความรู้นำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมและสร้างอาชีพเสริมที่ไว้รอดในพื้นที่เหมาะสมกับพื้นที่แต่ละชุมชน มีการสร้างภูมิคุ้มกันในคนด้วยการให้ความรู้แก่นักกลุ่มต่าง ๆ โดยการพาไปศึกษาดูงานหรืออบรม การดำเนินชีวิตตามหลัก และควรลดรายจ่ายในครัวเรือน และหารายได้เสริมด้วยการหาแหล่งวิสาหกิจชุมชน ด้านความรู้ ควรมีการน้อมนำศาสตร์พระราชาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ซึ่งปรากฏในหลายศูนย์การเรียนรู้แบ่งปันในเชิงเครือข่าย พัฒนาไปตามกรอบของศาสตร์พระราชา โดยทั้งหมดของงานวิจัยที่สอดคล้องเหล่านี้บางประเด็นไม่ได้มุ่งไปที่การพึ่งตนเอง แต่โดยพฤติกรรมในองค์รวมสะท้อนผลเป็นการพึ่งตนเองเชิงปฏิบัติ หรือทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ด้วยตามกรอบของการศึกษาวิจัยนี้ด้วยเช่นกัน

⁴⁵ จินาภรณ์ ผืนสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563,

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>

⁴⁶ พระดุษฎีภพ ชุตินโม นพฤทธิ์ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน. (2563).บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563,143-156.

⁴⁷ สกาวเดือน พิมพิศาล . (2558). การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*. 2 (3) (กันยายน-ธันวาคม 2558), 153-172.

⁴⁸ บุชบา อารีย์ บัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารจันทร์เกษมสาร*. 18 (34) มกราคม – มิถุนายน 2555,97-105.

⁴⁹ ทวีศักดิ์ ชัยปัดถา และคณะ. บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง: สู่การปฏิบัติ *วารสารการบริหารและพัฒนา*. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552,

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรกำหนดแนวทางการเรียนรู้ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงจากการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการร่วมกับทุกกิจกรรมของโครงการ ได้แก่ โครงการ โคก หนอง นา R-โมเดลกับการเรียนรู้ของชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) โครงการธนาคารวัวขับเคลื่อน โดยโคก หนอง นา R-โมเดล การปลูกป่าและสวนผลไม้ในพื้นที่ โคก หนอง นา R-โมเดล โครงการผักปลอดสารพิษสร้างจิตสำนึกปลูกผักปลอดสารเคมี และบ่อเลี้ยงปลาในพื้นที่ โคก หนอง นา R-โมเดล

2. ควรออกแบบและสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียงด้วยการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกษตรวิถีพอเพียงให้กับนักเรียนและเยาวชนในพื้นที่ และจัดกิจกรรมนิสิตจิตอาสาโดยให้นิสิตได้มีโอกาสในการเรียนรู้และทำกิจกรรมเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นกระบวนการสร้างต้นแบบการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกกิจกรรม

3. ควรการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรด้วยโมเดลต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีเกษตรพอเพียง โดยการริเริ่มและเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการพื้นที่ตามรูปแบบโคก หนอง นา ในพื้นที่ดินเดิมที่เคยทำนา และอยู่นอกเขตชลประทาน ให้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ผ่านกระบวนการจัดการน้ำ การจัดการที่ดิน และการจัดการต้นไม้ในพื้นที่ตามช่วงเวลาภายใต้การดำเนินงานที่ต้องใช้หลักธรรมกำกับในทุกกระบวนการ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการศึกษาเชิงพื้นที่ด้วยการถอดบทเรียนพร้อมสร้างเครือข่ายเชิงปฏิบัติการ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์และออกแบบกิจกรรมเป็นลำดับไป

2. จากข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในการออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และโดยการพัฒนาเป็นการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบทั้งเชิงลึกและข้อค้นพบที่กว้างขวางครอบคลุมการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุเคราะห์สู่การเรียนรู้ โคก หนอง นา R-Model พร้อมพัฒนาเครือข่ายให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- จินาภรณ์ ผันสว่าง และคณะ (2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองตามหลักสัมมาอาชีวะ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 9 (1): มกราคม-มิถุนายน 2563, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/242226>
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2016). การวิจัยชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ในยุครวมกลุ่มเป็นชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจและสังคมอาเซียน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร* , 6(2), 1–8. Retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJPU/article/view/54585>
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2563). การพัฒนาหลักสูตร “รักษ่าป่านาน” เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนในสถานศึกษาจังหวัดน่าน โดยเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*. 10 (2), 45-62.
- ณัชชา ณัฐโชติภคิน. (2562). กระบวนการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตำบลไร่ชิง อำเภอสามพราณจังหวัดนครปฐม. *วารสารศิลปะศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ*. 1 (1), 31-40.
- ทวีศักดิ์ ชัยปัตถา และคณะ (2552) บ้านภูชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง : สู่การปฏิบัติ. *วารสารการบริหารและพัฒนา*. 1 (1): มกราคม - เมษายน 2552, https://so02.tci-thaijo.org/index.php/admin_develop_journal/article/view/12288
- นภสร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มซ้อย, โชติ บดีรัฐ. (2563). ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย. *วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*. 5 (4), 173-184. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243195>
- นฤมล คำอ่อน, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2563). รูปแบบการจัดการเครือข่ายชุมชนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร.
- วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 5 (8), 470-485.
- พระดณัฎฐา ชุตินันท์ นพฤทธิ จิตรสายธาร จิรายุ ทรัพย์สิน. (2563). บทบาทของเทศบาลตำบลในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอปลับลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4 (1) : มกราคม-เมษายน 2563, 143-156. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/240809/164248>
- พิมลพรรณ บุญยะเสนา วรลักษณ์ ทิมะกลัส. (2018). กิจกรรมและเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 10 (19), 127-139.
- ระวินันท์ ยิ้มแก้ว และ กุลชัย กุลตวนิช. (2562). แบบจำลองทัศนศึกษาเสมือนจริงสามมิติ โคกหนองนาโมเดลสำหรับพื้นที่ราบลุ่ม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต*. 14 (1) มกราคม –

- มิถุนายน 2562, 66-78 <http://www3.rbac.ac.th/rbacjournal/papersubmission/paperjournal/CT61070187.pdf>
- รัฐพงษ์ จันทคณานุรักษ์ และคณะ, (2558). ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรกับการพัฒนาการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences and arts ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 8 (3): (กันยายน - ธันวาคม 2558), 314-328. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/43685>
- วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ ฉันทวัฒน์ รัตนศักดิ์. (2018). พัฒนาการและเงื่อนไขของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายชุมชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 38 (4), 22-40.
- สมใจ เกาด้าง และคณะ (2018). การพัฒนาเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครนครปฐม. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 2(1), 15-26.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2557). การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*. 4(1), 18-35.
- สากล พรหมสถิตย์มาริษา ศรีษะแก้วสถาพร วิชัยรัมย์. (2563). ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 4 (2), 31-40. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalfms-thaijo/article/view/249256/168185>
- อภิสร่า กฤตาวาณิชย์ (2019). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารแนวคิดศาสตร์พระราชา ของโครงการพลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน. *วารสาร CRRU Journal of Communication*. 2 (2) , 2 1 - 4 6 . <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CRRUJC/article/view/226328>
- อดิพล เอื้อจรัสพันธ์ ญัฐนิชา กรกิ่งมาลา.(2561). กลยุทธ์และเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*. 12 (2), 221-247.
- อังกาบ บุญสูง. (2559). การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายชุมชนหัตถกรรมจักสานจังหวัดอุดรดิตถ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 11(2), 417-432. Retrieved from <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/uruj/article/view/77136>
- อัศมน ลิ้มสกุล และคณะ, (2554), “โครงการวิเคราะห์ความล่อแหลมและความเสี่ยงจากภัยพิบัติ/สภาวะความรุนแรง ของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่วิกฤต”. กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2562). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม*. 21(2) / 2562, 1-27. http://ssed.nida.ac.th/images/jsd/Y21_2/1_Utit.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ข
ร่องรอยการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมเครือข่ายศึกษาเชิงพื้นที่

1.ภาพการเยี่ยมชมศึกษาดูงานของนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย

2.บุคลากรและนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของ มจร ศึกษาดูงาน

3.นิติตระดบปรญญตริของ มจร คึกษาดุงน

4.นัคคึกษาคณะพยาบาลศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ คึกษาดุงน

ภาคผนวก ค
การเผยแพร่บทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

**สังคมิวิทยาตามแนวพุทธ ที่โคกหนองนา R โมเดล
จังหวัดบุรีรัมย์**
**Buddhist Sociology at Khok Nok Nang R Model,
Buriram Province**

ดร.ลำพอง กลมกุล

Lampong Klomkul

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: research.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาสังคมิวิทยาตามแนวพุทธ ที่โคกหนองนา R โมเดล จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และการสังเกต และการพูดคุย เขียนออกมาเป็นความเรียงในรูปแบบบทความวิชาการ ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า โคกหนองนา R โมเดล จังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้และผลิตอาหารตามวิถีเกษตรชุมชน ผสมเกษตรเชิงความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา “แสงอื่นใดเสมอด้วยปัญญาไม่มี” โดยใช้ฐานขององค์ความรู้เป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชน ทำให้กลายเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สามารถแบ่งปัน เกื้อกูลแก่สมาชิกรอบข้างได้ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงสังคมิวิทยาเกี่ยวเนื่องระหว่างกันและกันตามหลักการ “สงเคราะห์” ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา หรือการสละแบ่งปันอาหารตามหลักทาน และจาคะ เสียสละแบ่งปันแก่กันและกัน รวมไปถึงโครงการธนาคารวัว ที่ส่งเสริมให้เกิดปศุสัตว์โครงการวัวที่ไม่ฆ่า ไม่ขายมีลูกเกิดได้แบ่งปัน ตามหลักทานตามแนวพุทธศาสนาด้วย ซึ่งตีความเป็นสังคมิวิทยาตามแนวพุทธว่าด้วยการผลิต บริโภคแบ่งปันทำให้เกิดการประสานสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

คำสำคัญ: สังคมิวิทยาตามแนวพุทธ,โคกหนองนา R โมเดล,จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This article is a study of Buddhist sociology at Khok Nong Na, R model, Buriram province. Use the method of studying from documents, research and observations and discussions, writing out an essay in the form of an academic article. Results of the study concluded that Khok Nong Na R model, Buriram province. which is a learning center that is a source of learning and food production according to the way of community agriculture knowledgeable agriculture mix which is consistent with the principles of Buddhism "There is no other light equal to wisdom" by using the knowledge base as a tool to manage the community making it a source of food production that can be shared Be supportive to the members around you. It causes interaction in a sociological relationship between each other according to the principle of "welfare" according to the Buddhist concept or the renunciation of food sharing

according to the principle of eating and Jaka sacrificed and shared with each other Including the cow bank project that encourages livestock production, the cow no slaughter program Not for sale, born to be shared According to the principles of alms according to Buddhism which is interpreted as a Buddhist sociology on production Consumption and sharing cause the coordination of community members as well.

Keywords: Buddhist sociology, Khok Nong Na R-Model, Buriram province

บทนำ

การสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงขับเคลื่อนที่ผ่านกระบวนการวิจัยที่โคกหนองนา R-โมเดล นับแต่เริ่มเป็นเวลาเกินกว่า 1 ขวบปี ตั้งแต่การเริ่มต้นพัฒนาที่ดินมรดก ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางการเกษตร ภายใต้โครงการวิจัย "การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ด้วยศาสตร์พระราชานุรักษ์การสู่การเรียนรู้ โคกหนองนา R-Model ในการพึ่งตนเองของชุมชนตามวิถีเกษตรพอเพียง จ.บุรีรัมย์" รวมทั้งเมื่อเริ่มดำเนินโครงการได้เขียนบทศึกษาเรื่อง โคกหนองนากับความมั่นคงของห่วงโซ่อาหารตามวิถีเกษตรพอเพียง กับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 Security of the Food Chain following Sufficiency Agriculture Practices with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID-19 Epidemic (ลำพอง กลมกุล,2564)⁵⁰ [1] เป็นการเขียนสะท้อนคิดถึงแนวคิดในเชิงความรู้ ความเข้าใจ ประหนึ่งเป็นการลองผิดลองถูก ทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ได้ผลเชิงประจักษ์เป็นมีข้าว มีพืชผักสวนครัวนานาชนิดสำหรับยังชีพ การเลี้ยงเป็ดไก่ ปลูกนานาชนิด ซึ่งสามารถแบ่งปันแก่สมาชิกในครอบครัวพี่น้อง แม้กระทั่งแบ่งปันเป็นสินค้ากระจายอยู่ในชุมชนด้วย ดังนั้นในการศึกษานี้จะได้สะท้อนคิดศึกษาถึงความเป็นศูนย์การเรียนรู้ภายใต้ปฏิสัมพันธ์กับสังคม และส่งผลเป็นกระบวนการและวิธีการในการทำให้เกิดสังคมวิทยาตามแนวพุทธซึ่งจะได้ศึกษานำผลการศึกษาต่อไป

สังคมวิทยาตามแนวพุทธ

วิชาการตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นเรื่องที่เน้นความสำคัญของจิตใจพร้อมกับความสำคัญของร่างกายจะมีส่วนช่วยสร้างความสมบูรณ์แก่วิชาการต่างๆ ในลักษณะที่จะเป็นการช่วยให้เกิดบูรณาการแก่ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าและจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้อีกด้วย เพราะฉะนั้น การประยุกต์วิชาการตามแนวพุทธศาสตร์เข้ากับวิชาการอื่นๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งเป็นการช่วยเติมคุณค่าของวิชาการนั้นๆ ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ศาสตร์ต่างๆ หากมุ่งแต่เสนอข้อเท็จจริงโดยปราศจากการคำนึงถึงศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมจะทำให้วิชาการนั้นเป็นเหมือนศาสตราวุธทำลายมนุษยชาติ พุทธศาสตร์จะเน้นทั้งความรู้และคุณธรรม วิชาการต่างๆ ควรบรรจุเนื้อหาความรับผิดชอบต่อคุณธรรมตามที่ปรากฏในหลักการของพุทธธรรมเข้าไปด้วย (สุ

⁵⁰[01] ลำพอง กลมกุล. (2565). ความมั่นคงของห่วงโซ่อาหารตามวิถีเกษตรพอเพียง กับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19 Security of the Food Chain following Sufficiency Agriculture Practices with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID- 19 Epidemic. พระนครศรีอยุธยา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Online

เทพ สุวีระรางกูร,2554)⁵¹ [2] การศึกษาแนวคิดสังคมวิทยา ที่ใช้การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมด้านความเชื่อ ค่านิยม การศึกษา การประกอบอาชีพ การปกครอง เป็นต้น ส่วนสังคมวิทยาแนวพุทธศาสตร์ เป็นการศึกษาสังคมวิทยาที่ปรากฏในหลักการพระพุทธศาสนาและประยุกต์หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง สามารถจำแนกได้ ดังนี้ 1. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชีวิต เช่น เบญจศีลเบญจธรรม อิทธิบาท 2. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งสังคม เช่น ทิศ สังคหวัตถุ พรหมวิหาร 3. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น สุขของคฤหัสถ์ ทิฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง เช่น ระบบราชาธิปไตยหรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องปกครองตามหลักทศพิธราชธรรม (ราชธรรม) จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ กับระบบสาธารณรัฐที่ต้องปกครองตามลัทธิฉวีปริหานิยธรรม และ 5. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น เรื่องราวใน วนโรปนสูตร

การศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ จึงเป็นเรื่องที่เน้นความสำคัญของจิตใจพร้อมกับความสำคัญของร่างกาย ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างความสมบูรณ์แก่วิชาการต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นการช่วยให้เกิดบูรณาการแก่ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าและจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้อีกด้วยเพราะฉะนั้น การประยุกต์วิชาการตามแนวพุทธศาสตร์เข้ากับวิชาการอื่น ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งเป็นการช่วยเติมคุณค่าของวิชานั้น ๆ ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น วิชาการต่าง ๆ หากมุ่งแต่เสนอข้อเท็จจริงโดยปราศจากการคำนึงถึงศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมจะทำให้วิชานั้น ๆ เป็นเหมือนศาสตราวุธทำลายมนุษยชาติ พุทธศาสตร์เน้นทั้งความรู้และคุณธรรม วิชาการต่าง ๆ ควรบรรจุเนื้อหาความรับผิดชอบต่อคุณธรรมตามที่ปรากฏในหลักการของพุทธธรรมเข้าไปด้วย (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์,2548)⁵² [3] หรือในประเด็นเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในประเด็นดังกล่าวเป็นการพิสูจน์หลักการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล ประโยชน์สุข เป็นการอนุเคราะห์ชาวโลกอย่างแท้จริง พุทธธรรมจึงเอื้อประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นทั้งโลกุตระและโลกียะ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหลักธรรมในมิติสังคมวิทยาที่ครอบคลุมทั้งในระดับปัจเจกชน คือ การดำเนินชีวิตของแต่ละคน และระดับมหาชน คือ การใช้ชีวิตที่สัมพันธ์กันตั้งแต่ครอบครัวถึงประเทศชาติ (พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี,2559)⁵³ [4]

พุทธปรัชญามาจากแนวความคิดในการแสวงหาความรู้โดยอาศัยหลักความจริงภายนอกและความจริงภายใน ซึ่งหลักการค้นหาความจริงเหล่านั้นต้องกำกับด้วยสติและปัญญา จุดมุ่งหมายของสังคมวิทยา คือ การอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมเพื่อให้เราได้เข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้อย่างมีหลักเกณฑ์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจ

⁵¹ [2] สุเทพ สุวีระรางกูร. (2554). สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.

⁵² [3] จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

⁵³ [4] พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี. (2559). พุทธธรรมเพื่อความมั่นคงแห่งสังคม: วิเคราะห์ในเชิงสังคมวิทยา. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ.1 (1),54-72.

บทบาท สถานภาพ ของมนุษย์ที่มีต่อสังคม เพื่อช่วยให้คนในสังคมปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมต่าง ๆ ได้ (พระมหาคมคาย สิริปณฺโญ (สิงห์ทอง), นฐนกร ธงพุทธามนฺท์, 2565) [5]⁵⁴หากพิจารณาในภาพรวมจะเห็นความสเกาะเกี่ยวระหว่างความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งเป็นส่วนสำคัญระหว่างพระพุทธศาสนากับชีวิต ดังนั้น ในการศึกษาสังคมวิทยาตามแนวพุทธในบทความนี้จึงจะใช้กรอบของพระพุทธศาสนาการศึกษาพฤติกรรมเชิงสังคมเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับชีวิตและสังคมกับชีวิตร่วมกันซึ่งจะได้นำเสนอและศึกษาร่วมกันต่อไป

สังคมวิทยาตามแนวพุทธกับปฏิสัมพันธ์ทางความรู้และเครือข่ายชุมชน

การพัฒนาที่ดินมรดก เพื่อนำไปสู่การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนผ่านวิถีเกษตร และการขับเคลื่อนภายใต้สถานการณ์โควิด ที่ทำให้ประชาคมในองค์กรได้รับความทุกข์ยากลำบาก จนกระทั่งกลายเป็นความตระหนก ความไม่มั่นคงทั้งในเรื่องอาชีพ รายได้ จิตใจ และสุขภาพ เกิดขึ้นไปทั่ว เมื่อเกิดศูนย์ทำจึงทำให้เกิด (1) การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือข่ายนักวิชาการ ผู้สนใจ และสมาชิกที่มีความสนใจในการเรียนรู้และร่วมพัฒนา ทั้งในส่วนของแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ของผู้มีประสบการณ์เป็นการเติมเต็ม ร่วมพัฒนา หรือเป็นการแบ่งปันข้อมูล เพื่อเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งได้ทั้งเพื่อน กัลยาณมิตร ครูอาจารย์ที่เคารพนับถือ ดังที่มีคณาจารย์ นิสิต และเครือข่ายเข้ามาทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนข้อมูลดังปรากฏ ทั้งในส่วนของคณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ในเชิงบุคคล หรือคณะบุคคล มาเพื่อสอบถาม แลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน จึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เครือข่ายทางวิชาการเกิดขึ้นร่วมกัน

ภาพที่ 1 การเชื่อมประสานเชิงสังคมผ่านการเรียนรู้ของผู้สนใจมาที่ศูนย์การเรียนรู้ ภายใต้กรอบวัฒนธรรมปัญญา (ภาพผู้เขียน มกราคม 2565)

(2) การเกิดปฏิสัมพันธ์เครือข่ายเชิงชุมชน กิจกรรมโครงการธนาคารวัว "ไม่เบียดเบียน" ร่วมกับวัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม ได้วัวผ่านโครงการไล่ชีวิตโคกระบือ เพื่อนำไปเป็นทุน สำหรับการยังชีพ และการดำเนินชีวิต ภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ไม่เบียดเบียน เป็นทาน แบ่งปัน ไม่ฆ่า ไม่ขาย ตายฝั่ง นับเป็นกิจกรรมที่เนื่องด้วยธนาคารโคกระบือ เป้าหมายเพื่อไปส่งเสริมสวัสดิการชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ และขับเคลื่อนภายใต้หลักคิดทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดสมาชิกของกลุ่มเข้ามารับวัว เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างโครงการ ศูนย์ และกิจกรรมร่วมกับวัดอินทาราม เจ้าของโครงการนอกพื้นที่ แต่ศูนย์ได้กลายเป็นศูนย์กลางและกิจกรรมกลางของการทำกิจกรรมในเชิงความรู้ อาชีพ รายได้ เป็นต้น

⁵⁴ [5] พระมหาคมคาย สิริปณฺโญ (สิงห์ทอง), นฐนกร ธงพุทธามนฺท์. (2565). การศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบพุทธปรัชญากับสังคมวิทยา. วารสารปณฺธาน. 18 (2), 127-163.

ภาพที่ 2 กิจกรรมธนาคารวัว ไม่ฆ่าไม่ขาย ตายฝัง
ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชน (ภาพผู้เขียน มกราคม 2565)

สังคมิวิทยาตามแนวพุทธกับความรู้ที่เนื่องด้วยวิถีเกษตร

ด้วยความที่เป็น "ลูกชานา" จึงเติบโต มากับวิถีของชานา แต่ด้วยโลกทัศน์ แบบสมัยแห่งอุตสาหกรรม วิถีเกษตรดั้งเดิมไม่ตอบโจทย์ จึงทำให้เป็น "ลูกชานา" ที่งัดไปเรียนหนังสือ พร้อมกับโลกทัศน์ "เรียนสูง ๆ ทำงานดีดี" ผ่านการศึกษา "ปริญญา" คือเป้าหมายสูงสุด แต่เท่าที่พบ ส่วนหนึ่งเป็นข้อดีเพราะการศึกษาทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มองเห็นได้ทั้งลึกและกว้าง แต่อีกส่วนหนึ่งยังไม่ตอบโจทย์ ต่อการดำเนินชีวิตในองค์กรวม ยังต้องซื้อข้าว ซื้อผัก ผลไม้ ที่ไม่ได้อยู่ในกระบวนการที่จะควบคุมได้ การผลิตเอง ปลูกเอง จึงทำให้รู้และเข้าใจ รวมทั้งควบคุมได้ "แหล่งอาหาร" เพื่อการยังชีพ ภายใต้กระบวนการวิจัย และความรู้จึงเกิดขึ้น

ภาพที่ 3 เงินทองเป็นมายา ข้าวปลาเป็นของจริง
(ภาพผู้เขียน มกราคม 2565)

การเริ่มพัฒนาที่ดินมรดกเป้าหมายเพื่อเป็นฐานในการผลิตอาหารหรือแหล่งอาหาร ทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาโดยมีเป้าหมายเพื่อการสร้างความมั่นคง ยั่งยืนในความเป็นแหล่งอาหารให้เกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังปรากฏในเป็นแนวคิดในงานศึกษาของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2565) [6] ในเรื่อง โคกหนองนาโมเดล การพัฒนา ความยั่งยืน⁵⁵ ที่เสนอเป็นแนวคิดไว้ว่า

แนวคิดโคกหนองนาโมเดล มุ่งเน้นการจัดการแบ่งพื้นที่ ปลูกสวน ปลูกป่า
ขุดสระ ทำนา สร้างที่พักอาศัย โบราณถือว่าเป็นหน้าที่การงานชั้นสูงที่มีการส่งต่อ

⁵⁵[6] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ. (2565). โคกหนองนาโมเดล การพัฒนา ความยั่งยืน. วารสาร ศิลปะการจัดการ. 6 (1),419-434.

รุ่นต่อรุ่น เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ เป็นศิลปะ เป็นแบบฝึกหัดรวมกิจกรรมวิถีอินทรีย์ที่หลากหลายให้มาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ 1) โคน เป็นพื้นที่สูง ปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” 2) หนอง เป็นการขุดหนอง คลอง หรือร่องน้ำ เรียกกันใหม่ว่า คลองไส้ไก่ และ 3) นา เป็นพื้นที่นาเพื่อปลูกข้าวอินทรีย์ มีการจัดการฟื้นฟูดิน ทำกิจกรรมอินทรีย์ยั่งยืนคืนชีวิตเล็ก ๆ สู่แผ่นดิน แนวคิดการทำโคก หนองนาโมเดลให้สำเร็จต้องอาศัยความพอใจเชื่อมั่นการทำกิจกรรมแบบผสมผสานมากกว่าการทำกิจกรรมเชิงเดี่ยว ต้องขยันหมั่นเพียรลงมือทำ มีภาวะผู้นำทำกิจกรรม มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งในครอบครัวและกลุ่มกิจกรรมด้วยกัน และอาศัยการค้นหาแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมใหม่ๆ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างชาวเกษตรกรเพื่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ครอบคลุมในมิติการพัฒนาเชิงกายภาพ ช่วยทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ในพื้นที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีสภาพแวดล้อมดี ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรง จิตใจดี สิ่งแวดล้อมมีแต่ความสงบร่มเย็น อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งชุมชนก็จะเกิดสันติสุขแม้เมื่อมีภัยหรือวิกฤติเกิดขึ้น ข้าว ปลา อาหาร ในพื้นที่โคกหนองนาโมเดลยังเป็นแหล่งอาหารเพื่อนำออกมาช่วยเหลือกันโดยไม่เห็นแก่ตัว และเกิดโอกาสสร้างสรรค์ สัมมาชีพที่มีความมั่นคงในชีวิตของครอบครัว เป็นอาชีพที่สุจริต ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างเป็นรูปธรรม

หรือในงานศึกษาของ มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ สากล พรหมสถิตย์ (2020) ศาสตราจารย์พระราช : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”⁵⁶ [7]

โคก หนอง นา โมเดล เป็นหลักการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอ และการสร้างผลผลิตเพื่อดำรงชีพในระดับบุคคลและครัวเรือน องค์ประกอบของโคก หนอง นา ประกอบด้วย (1) โคน (พื้นที่สูง) คือการใช้ดินที่ได้จากการขุดหนองน้ำมาเป็นโคก หรือคันนาที่มีขนาดใหญ่ ปลูกพืชและไม้ผล เพื่อสร้างอาหารและรายได้ให้แก่ครัวเรือน (2) หนอง (แหล่งกักเก็บน้ำ) เป็นการขุดหนองน้ำ ที่มีความลึกประมาณ 6-8 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปี รวมทั้งมีการขุดคลองไส้ไก่ กระจายน้ำไปยังส่วนต่างๆ ในพื้นที่ สร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ (3) นา (พื้นที่ปลูกข้าว) คือการปลูกข้าวแบบอินทรีย์เพื่อบริโภคอย่างปลอดภัย อันจะเป็นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่แบบพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก สร้างความมั่นคงในครัวเรือนและชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

⁵⁶ [7] มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ สากล พรหมสถิตย์. (2020). ศาสตราจารย์พระราช : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.4 (2),31-40.

ในงานการศึกษาของ ญัฐวิภา จำปาสี สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ (2564) [8]⁵⁷ เรื่อง ผลการนำนโยบายการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ไปปฏิบัติในจังหวัดอุดรธานี ได้ศึกษาพร้อมเสนอเป็นข้อสรุปว่า

แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ในจังหวัดอุดรธานี งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานขาดความต่อเนื่องเกษตรกรยังไม่มียieldผลดีมาจำหน่ายและเกษตรกรต้นแบบยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควรส่วนแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ในจังหวัดอุดรธานี จำเป็นจะต้องลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่วางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน บูรณาการการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้ในอนาคต

หรือในงานการศึกษาของ รุจิกกาญจน์ สานนท์ นิติพัฒน์ กิตติรักษกุล (2564) การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน⁵⁸ [9] ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า

รูปแบบการประยุกต์ใช้ โคก หนอง นา โมเดล สำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืนนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่ในเมืองต่าง ๆ ได้ตามความต้องการและปัจจัยแวดล้อมที่ต้องคำนึงถึงก่อนการพิจารณาการจัดการเกษตรในเมืองคือ ปัจจัยด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เกิด การเสริมสร้างพลังทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและชุมชนสู่เศรษฐกิจที่มั่นคง และ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวชุมชนและสังคม

ในงานการศึกษาของ พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร) (2565) [10]⁵⁹โคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์ ที่ได้ข้อสรุปการศึกษาไว้ว่า

โคกหนองนาโมเดล เป็นทฤษฎีที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเงื่อนไขสากลและบริบทของไทยได้จริงหรือไม่ โดยนำหลักการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นแนวทางทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์ตรวจสอบร่วม และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการร่วมกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา โคกหนองนาโมเดลซึ่งเป็นโครงการที่เกิดจากการนำศาสตร์แห่งพระราช ทฤษฎี

⁵⁷ [8] ญัฐวิภา จำปาสี, สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ. (2564). ผลการนำนโยบายการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นาไปปฏิบัติในจังหวัดอุดรธานี. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 10 (2),415-429.

⁵⁸ [9] รุจิกกาญจน์ สานนท์ นิติพัฒน์ กิตติรักษกุล (2564) การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน. วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ . 4 (2),137-150.

⁵⁹ [10] พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร). (2565). โคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(1), 285–292.

เศรษฐกิจพอเพียงมาต่อยอดเพื่อแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำทำการเกษตรและมีที่ดินที่มีปริมาณจำกัดให้เกิดการครอบคลุมแก้ปัญหาทุกด้าน ทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่สมดุล มีกิน มีใช้ มีจำหน่าย หมุนเวียนตลอดปี ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นทฤษฎีที่ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของการทำการเกษตรได้ และเมื่อนำหลักการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมจะสามารถแก้ไขปัญหาคือครอบคลุมยั่งยืนยิ่งขึ้น

ข้อสรุปของแนวคิดทฤษฎี หรือผลปฏิบัติของแต่ละพื้นที่จะคล้าย ๆ กันเป็นการออกแบบพื้นที่เพื่อพัฒนาวิถีเกษตรด้วยความที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร การพัฒนาที่ดินที่โคกหนองนา R โมเดล จึงมีฐานคิดใกล้เคียงกัน และได้รับความรู้เป็นแนวปฏิบัติทั้งในส่วนของการพัฒนาที่ดิน การออกแบบพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อให้รองรับน้ำได้และเก็บไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี ผ่านธนาคารน้ำใต้ดิน แบบปิด และแบบเปิด การศึกษาลักษณะของดิน การศึกษาลักษณะของน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์ข้าว พันธุ์ปลา หรือปศุสัตว์ ชนิดอื่น ๆ เช่น ไก่ เป็ด วัว เป็นต้น แต่ทั้งหมดต้องใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับให้สอดคล้องกับพื้นที่โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สร้างความเอื้ออาทร การแบ่งปัน การให้ และการเรียนรู้คือปัญญาร่วมกันในการนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าด้วยการผลิตอาหารต่อไป

สังคมวิทยาตามแนวพุทธกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพฤกษศาสตร์ศึกษา

การพัฒนาผลได้ หรือผลิตภัณฑ์ ก็นับว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่ถูกขับเคลื่อนด้วยศูนย์การเรียนรู้ โดยการผลิตอาหารมีการบริโภค ผลิตภัณฑ์ ทั้งไข่ เนื้อปลา ผัก พืช ผลไม้ เป็นต้น แต่ทั้งหมดเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในแบบเดิม แนวคิดในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในแบบถนอมอาหารอย่างง่ายจึงเกิดขึ้น ศูนย์การเรียนรู้ผ่านโครงการวิจัย ได้ผลิตน้ำดื่ม โคกหนองนา เพื่อเป็นเครื่องดื่มที่รองรับผู้มาเยือน และผลิตภัณฑ์จากกล้วย เป็นกล้วยฉาบที่ทดลอง ทำ บรรจุผล และมีรสชาติที่น่ารับประทาน (มีคนบอกมา) จึงนับว่าเป็น พัฒนาการนับแต่การเริ่มต้น นัยหนึ่งเป็นต้นแบบในการทำให้ผลิตภัณฑ์มีทั้งมูลค่าและคุณค่าอีกนัยหนึ่งผลิตภัณฑ์จะถูกส่งเสริมให้เกิด การกระจายตัวเป็น ประหนึ่งสินค้า ดังนั้นกล้วย จึงถูกส่งต่อไปเป็นอาหาร ผลิตภัณฑ์ แม้ในเบื้องต้นอาจยังไม่มีมูลค่าเสียทีเดียว แต่ก็ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนขึ้นและนำมาแปรรูปเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ได้

ภาพที่ 4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ กล้วยฉาบ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงสินค้า และการกระจายสินค้าให้กับสมาชิกในชุมชนอื่น ๆ กล้วยบุรีรัมย์สู่ มจร อุดรฯ (ภาพผู้เขียน กรกฎาคม 2565)

ดังนั้น ในการกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนองค์ความรู้ในด้าน ๆ ต่าง จนกระทั่งพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ หรือผลได้จากศูนย์การเรียนรู้นี้ได้

นอกจากนี้ในศูนย์ยังได้มีการขับเคลื่อนในส่วนของสังคมวิทยาแนวพุทธกับพฤกษศาสตร์ศึกษา ที่มุ่งเน้นใช้กระบวนการของการศึกษามาเป็นเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนา ดังปรากฏในเรื่องของการศึกษาพันธุ์ข้าว พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ผ่านการเรียนรู้ และทดลอง จากไม่รู้ ก็ได้รู้ จากรู้ผิดผิด ก็ เป็นความรู้เชิงประจักษ์ ที่ผ่านการทดลอง ทั้งผิดและถูก แต่ทั้งหมด มีความรู้เป็นเป้าหมาย จึงอาจ เรียกว่า เป็นนักวิจัย ชาวนาฝึกปฏิบัติ หรือเกษตรกรทดลองงาน ทุกอย่างได้หมด เพราะกรอบของการ กระทำการ คือการ วิจัย แสวงหาความรู้ เป็นประสบการณ์ของการทำ หรือลงมือทำด้วย พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จึงว่าด้วยเรื่องการศึกษา พันธุ์พืชกับความรู้ กกับการจัดทำต้นไม้พูดได้ ที่สามารถสแกนคิว อาร์โค้ด แล้วทำให้เกิดความรู้หรือชุดความรู้ นำไปสู่การแสวงหาความรู้เชิงประจักษ์ที่เกี่ยวกับพันธุ์พืช เป็นต้น

ภาพที่ 5 พันธุ์ข้าว ดิน น้ำ และพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ นานาชนิด เป็นสัญลักษณ์ของการเรียนรู้เชิงนิเวศ สิ่งแวดล้อมและพฤกษศาสตร์ ที่ต้องสัมพันธ์กันจนกระทั่งสมดุล ในวิถีเกษตร (ภาพผู้เขียน พฤษภาคม 2565)

สังคมวิทยาตามแนวพุทธปัญหาสู่ปัญญา

อาจมีคำถามว่า สังคมวิทยาตามแนวพุทธ ที่โคกหนองนาง R โมเดล จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร ก็ต้องตอบว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่อง “ทุกข์” หรือปัญหา จากนั้นพัฒนางจรไปสู่การแสวงหาความรู้ที่เรียกว่าแสวงหาสาเหตุของปัญหาเพื่อแสวงหาปัญญา (สมุทัย) จนได้แนวทางหรือวิธีการหรือทุกข์ที่เรียกว่า หนทาง หรือแนวทาง (มรรค) และใช้แนวทางนั้นหรือวิธีการนั้นมาแก้ปัญหา จนกระทั่งได้ผลเป็นคำตอบคือบทสรุปหรือคำตอบ (นิโรธ) ดังนั้นจากสภาพวิกฤติที่เกิดขึ้น จากวิกฤติจากโควิด ทำให้พบว่า อาหารเป็นปัจจัยสำคัญของการยังชีพ อาหารนับเป็นความมั่นคงของมนุษย์อย่างหนึ่ง ศูนย์การเรียนรู้ และวิจัย จึงมาพร้อมกับการสร้างความพร้อมเพื่อรองรับความเสี่ยงในแบบวิถีเกษตร มีอาหาร มีข้าวกิน มีผัก มีปัจจัยการยังชีพในแบบสมดุล พอดี และสอดคล้องกับวิถีดั้งเดิม และปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่คือ "ที่ดินมรดก" จากพ่อแม่

ปัญหาคือข้อเท็จจริงจากบริบทของวิกฤติที่เนื่องด้วยการแพร่ระบาดของโรคโควิด ที่ทำให้เกิดหรือส่งผลกระทบต่อประชาคมโลกในวงกว้าง การหยุดทุกอย่างเกิดขึ้น (ทุกซ์) การผลิตบางส่วนหยุด การบริโภคบางส่วนหยุด แต่การบริโภคไม่ได้หยุดตามไปด้วย (สมุทัย) การแสวงหาวิธีการเพื่อการสร้างการผลิตและส่งเสริมให้เกิดการบริโภคภายใต้หลักการบริโภค เพื่อการผลิตจึงเกิดขึ้น (มรรค-วิธีการ) เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในเบื้องต้น และที่สุด (นิโรธ) ดังนั้นโจทย์ของการจัดทำสร้างโคกหนองนา จึงเป็นการพัฒนาแหล่งผลิตอาหาร โดยใช้ฐานของปัญหาเป็นเครื่องในการบริหารจัดการให้เกิดการขับเคลื่อนในองค์กรด้วย

ภาพที่ 6 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้โคกหนองนา R โมเดล เป้าหมายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงนิเวศ (ภาพผู้เขียน พฤษภาคม 2565)

บทสรุป

การที่รูปแบบสังคมวิทยาแนวพุทธเป็นการสร้างรูปแบบสังคมและการเชื่อมประสานกับสังคม ด้วยความรู้ จึงทำให้สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง “สังคมอุดมปัญญา” ที่เนื่องด้วยการแสวงหาความรู้มาเป็นเครื่องมือตามแนวพุทธ ดังกรณีของศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนาเกิดจาก “ปัญหา” ที่มาพร้อมกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้คนส่วนหนึ่งตกงาน อาหารขาดแคลน คนกลับไปสู่ภูมิลำเนาเดิม ผู้เขียนก็กลับไปบ้านเกิดบ่อยขึ้น ได้เกิดแนวคิดในเรื่องการพัฒนาแหล่งอาหารเมื่อไม่สามารถออกไปซื้อที่ตลาดได้ ด้วยความกลัว หือเกรงต่อการแพร่ระบาดของโรค ทำให้เกิดความรู้ในการพัฒนาทั้งที่ดิน พันธุ์ไม้ พันธุ์ข้าว พันธุ์ปลา ปศุสัตว์อีกหลากหลายชนิด แต่นัยยะเป็นเรื่องของการผลิตอาหารตามหลักปัจจัย 4 การสร้างความมั่นคงอาหารภายใต้ความคิดที่ไม่ประมาทระมัดระวังต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติ หรือเมื่อกลายเป็นศูนย์แล้วทำให้เกิดการเรียนรู้ตามกรอบแห่งปัญญา ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน และชุมชนรอบข้างผ่านการให้ แจกปัน อาหารสวนเกินที่ผลิตได้ ทำให้เกิดเศรษฐศาสตร์ชุมชน ว่าด้วยการผลิต การบริโภค และการบริหารส่วนเกิน การค้าการขายเกิดขึ้น รวมทั้งไปสู่การรู้เรื่องราวค่านิยมในเชิงสังคมและสัญลักษณ์ ดังปรากฏในดอกไม้ประจำพื้นที่ ดอกสุพรรณนิการ์ (ดอกฝ้ายคำ) ที่ปลูกไว้กำลังบานที่โคกหนองนา ซึ่งแบ่งบานรับแสงแดดก็เป็นดอกไม้พื้นถิ่นประจำจังหวัดแม้จะมาทราบภายหลังก็ตาม ทั้งหมดเป็นสังคมวิทยาว่าด้วยมนุษย์และสังคม การกินอยู่หลับนอน ความเชื่อค่านิยม สู่ความรู้พัฒนาเป็นความรู้ ดังนั้นตลอดเวลาเกินกว่า 1 ขวบปีที่โคกหนองนาจึงเป็นทั้งประสบการณ์ ความเข้าใจทั้งเข้าใจวิถีของเกษตรกรที่บรรพบุรุษได้ทำมา และเข้าใจต่อตนเองทั้งในส่วน ของอารมณ์ ความรู้สึกและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นับเป็นความน่าประทับใจและเป็นความทรงจำที่งดงามจากวันนั้นจนกระทั่งวันนี่

เอกสารอ้างอิง

- สุเทพ สุวีรรางกูร. (2554). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี. (2559). พุทธธรรมเพื่อความมั่นคงแห่งสังคม: วิเคราะห์ในเชิงสังคมวิทยา. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*.1 (1),54-72.
- พระมหาคมคาย สิริปัญญา (สิงห์ทอง),นฐนกร ธงพุทธามนท์. (2565). การศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบพุทธปรัชญากับสังคมวิทยา. *วารสารปณิธาน*. 18(2),127-163.
- มาริษา ศรีชะแก้ว สถาพร วิชัยรัมย์ สากล พรหมสถิตย์. (2020). ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. *วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 4 (2),31-40.
- ณัฐวิภา จำปาสี, สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ. (2564). ผลการนำนโยบายการบริหารจัดการน้ำตามตัวแบบโคก หนอง นา ไปปฏิบัติในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 10 (2),415-429.
- รุจิกาญจน์ สานนท์ นิตพัฒน์ กิตติรักษกุล (2564) การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 4 (2),137-150.
- พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร). (2565). โคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์.*วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(1), 285–292.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ. (2565). โคกหนองนาโมเดล การพัฒนา ความยั่งยืน. *วารสารศิลปะการจัดการ*. 6 (1),419-434.
- ลำพอง กลมกุล (2565). *ความมั่นคงของห่วงโซ่อาหารตามวิถีเกษตรพอเพียง กับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19 Security of the Food Chain following Sufficiency Agriculture Practices with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID-19 Epidemic*. พระนครศรีอยุธยา : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Online

ประวัติคณะผู้วิจัย

ดร.ลำพอง กลมกุล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการสอนมัธยมศึกษา วิชาเอกคณิตศาสตร์-ฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๔ และในขณะกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีได้รับทุนกาญจนาภิเษก (Golden Jubilee Scholarship) ไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัย Guelph ประเทศแคนาดา เป็นเวลา ๒ ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาวิจัยและการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๘ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยและการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๕๔ เคยได้รับรางวัลสภานักวิจัยแห่งชาติ รางวัลวิทยานิพนธ์ระดับดีประจำปี ๒๕๕๖ (สาขาการศึกษา) จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และรางวัล Graduate Scholar Award จากการเข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติครั้งที่ ๑๙ ณ มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นนักวิจัยทุนวิจัยมุ่งเป้าปี ๒๕๕๘ สาขาการศึกษา และทุนวิจัยมุ่งเป้าปี ๒๕๖๐ สาขาการศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้รับรางวัลนักวิจัย “ระดับดีเด่น” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีผลงานตีพิมพ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติทั้งผู้เขียนหลักและผู้เขียนร่วมมากกว่า ๕๐ เรื่อง และได้รับเชิญบรรยายพิเศษในเวทีประชุมวิชาการนานาชาติอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ ตำแหน่งบริหารเป็นรองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เบอร์ติดต่อ ๐๙๒-๒๕๑๑๒๑๒ E-mail: research.mcu@gmail.com

นางสาวอรุณรัตน์ วิไลรัตนกุล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาบริหารธุรกิจ วิชาเอกคอมพิวเตอร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๘ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพุทธบริหารการศึกษา บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๖๓ เคยได้รับรางวัลรางวัล BEST RESEARCH PAPER จากการเข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ 1th International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER-2020)

ดร.ทองดี ศรีตระการ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๘ ศึกษาศาสตรบัณฑิต (มัธยมศึกษา-สังคมศึกษา) ม.สุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๖ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๕๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๖๐